

**SOSYAL PAYLAŞIM SİTELERİNİ
KİMLİĞİNİ GİZLEYEREK (ANONİM)
KULLANAN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN
PSİKOLOJİK YAŞANTILARI**

**Yüksek Lisans Tezi
Alper AKBAYRAK
Eskişehir 2019**

**SOSYAL PAYLAŞIM SİTELERİNİ
KİMLİĞİNİ GİZLEYEREK (ANONİM)
KULLANAN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN
PSİKOLOJİK YAŞANTILARI**

Alper AKBAYRAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı
Danışman: Doç. Dr. Ramazan Akdoğan**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ağustos 2019**

JÜRİ ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

ÖZET

SOSYAL PAYLAŞIM SİTELERİNİ KİMLİĞİNİ GİZLEYEREK (ANONİM) KULLANAN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN PSİKOLOJİK YAŞANTILARI

Alper AKBAYRAK

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ağustos 2019

Danışman: Doç. Dr. Ramazan AKDOĞAN

Çağdaş yaşamın vazgeçilmezi haline gelen internet aracılığıyla ergenlerin sosyal paylaşım sitelerinde adeta gerçek yaşama alternatif bir psikososyal yaşam kurdukları dikkati çekmektedir. Ergenlik dönemine özgü sosyal ve psikolojik birçok faktör ergenlerin interneti sadece açık bir biçimde değil aynı zamanda kimliklerini gizleyerek de (anonim internet kullanımı) kullanmalarına yol açabilmektedir. Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin sosyal paylaşım sitelerinde kimliklerini gizleyerek soru sorma, yorum yapma, karşılık verme ve bu kullanım biçimleri ile ilişkili psikolojik yaşantılarını araştırmak ve öğrencileri bu sitelere yönelten kişisel ve sosyal faktörleri incelemek amaçlanmaktadır. Fenomenolojik (olgubilimsel) nitel araştırma desenine göre yürütülen çalışmaya kimliğini gizleyerek internet kullandığı belirlenen, Eskişehir ilindeki beş devlet okulunda eğitim gören 20 öğrenci katılmıştır. Analizlerde “*anonim internet kullanım amacı*”, “*anonim internet kullanım sürecinin yapılanması*”, “*anonim internet kullanımına yönelten faktörler*”, “*anonim internet kullanımında yaşantılar*” olmak üzere dört tema ortaya çıkmıştır. Bu temaların içerikleri ergenlerin anonim internet kullanımı sürecinde yaşantılarını özgürce ortaya koymak, kimlik denemeleri yapmak gibi olumlu kazanımları yanında, anonim internet kullanımının siber zorbalık yapmak gibi olumsuz sonuçlarının da olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: İnternet Kullanımı, Anonim İnternet Kullanımı, Sosyal Paylaşım Siteleri, Psikolojik Yaşantılar.

ABSTRACT

PSYCHOLOGICAL EXPERIENCES OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS WHO USE SOCIAL NETWORKING SITES BY HIDING THEIR IDENTITIES (ANANYMOSLY)

Alper AKBAYRAK

Department of Educational Sciences, Guidance and Psychological Counseling Program
Anadolu University, Graduate School of Educational Sciences, August 2019

Advisor: Assoc. Prof. Ramazan AKDOĞAN

It is noteworthy that through internet, which has become an indispensable part of modern life, adolescents have established an alternative psychosocial life on social networking sites. Many social and psychological factors that occur during adolescence can cause adolescents to use the internet not only in an explicit way but also by hiding their identities (using anonymous internet). In this study, it is aimed to investigate the psychological experiences of secondary school students related to these forms of use, to ask questions, to make comments, to respond by hiding their identities on social networking sites and to examine the personal and social factors that direct students to these sites. Twenty students studying in five public schools in Eskişehir province, who were identified as using internet by hiding their identity, participated in the study, which was conducted according to the phenomenological qualitative research design. In the analysis, four categories including *“the purpose of anonymous internet usage”*, *“structuring of the anonymous internet usage process”*, *“factors leading to anonymous communication, experiences” in the anonymous internet process and content have emerged*. The contents of these categories reveal the negative effects of using anonymous internet, such as cyber bullying, as well as positive gains such as providing free experiences of adolescents in anonymous internet usage, and making identity experiments

Keywords: Usage of Internet, Anonymous Internet Usage, Social Networking Sites, Psychological Experiences.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana büyük bir sabır gösterip hiçbir zaman desteğini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Ramazan Akdoğan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yorulduğumda, sıkıldığımda hep yanımda olan sevgili eşim Selinay Aktaş Akbayrak, sevgili kızım Nehir Akbayrak ve çok sevdiğim kardeşim Merve Akbayrak'a tek tek teşekkür ediyorum.

Alper AKBAYRAK

Eskişehir 2019

....../....../2019

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Alper AKBAYRAK

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ ENSTİTÜ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç.....	5
1.3. Önem	5
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar.....	8
1.6. Tanımlar	8
2. ALANYAZIN	9
2.1. İnternet Kullanımı	9
2.1.1. Tanım	9
2.1.2. Ergenlerde internet kullanımı.....	10
2.1.2.1. İnternetin ergenler üzerindeki olumlu etkileri	13
2.1.2.2. İnternetin ergenler üzerindeki olumsuz etkileri.....	14
2.2. Anonim İnternet Kullanımı.....	15
2.2.1. Tanım	15
2.2.2. Anonim internetin özellikleri	16
2.2.2.1. Anonim internetin olumsuz özellikleri	17
2.2.2.2. Anonim internetin olumlu özellikleri.....	18
2.2.3. Ergenlerde anonim internet kullanımı.....	19
2.3. Ergenlik Dönemi	20
2.3.1. Ergenlik dönemi özellikleri	21
2.3.2. Ergenlik döneminde sosyal etkileşim	23
3. YÖNTEM	28

	<u>Sayfa</u>
3.1. Araştırma Modeli	28
3.2. Çalışma Grubu	29
3.3. Veri Toplama Araçları	31
3.3.1. Demografik bilgi formu (EK-4)	31
3.3.2. Yarı yapılandırılmış görüşme formu.....	31
3.4. Verileri Toplama Süreci	33
3.5. Verilerin Analizi	34
3.5.2. İlgili temaların oluşturulması	36
3.5.3. Bulguların yorumlanması.....	36
4. BULGULAR VE YORUM.....	39
4.1. Tema 1: Anonim İnternet Kullanım Amacı	40
4.1.1. Başkalarının hayatlarını merak etme	41
4.1.2. Romantik ilişki başlatma.....	42
4.1.3. Kimlik denemeleri yapma	42
4.1.4. Macera arayışı	42
4.1.5. Siber Zorbalık	43
4.2. Tema 2: Anonim İnternet Kullanımında Süreç	44
4.2.1. Birinci aşama: Hazırlık evresi	44
4.2.2. İkinci Aşama: Güven kazanma ve iletişime geçme evresi	45
4.2.3. Üçüncü aşama: İlişkiyi ilerletme evresi	46
4.3. Tema 3: Anonim İletişime Yönelten Faktörler	46
4.3.1. Özgüven Eksikliği	47
4.3.2. Beğenilme Arzusu ve Kendi Değerini Merak	48
4.3.3. Anonim ilişkileri daha yakın ve dürüst bulma	50
4.3.4. Aile baskısından kaçma	50
4.3.5. Merak uyandırma ve etkileşimde özgür hissetme.....	51
4.3.6. Yenilmezlik Sendromu	52
4.4. Tema 4: Anonim İnternet Kullanımında Yaşantılar	53
4.4.1. Küfür, hakaret, tersleme	53
4.4.2. Tehdit, iftira.....	54
4.4.3. Cinsel içerikli sohbet.....	54
4.4.4. Fiziksel övgü, iltifat	55

	<u>Sayfa</u>
4.4.5. Sosyal duyarlılık.....	55
4.4.6. Anonim internet kullanımında riskli davranışlar.....	55
4.4.7. Telefon numarasını uygunsuz sitelere atma	56
4.4.8. Yaşça büyük insanlarla konuşma, cinsel istismar.....	57
4.4.9. Kavgaya sebebiyet verme	57
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	59
5.1. Sonuç	59
5.2. Tartışma	60
5.2.1. Tema 1: Anonim İnternet Kullanım Amacı	60
5.2.2. Tema 2: Anonim İnternet Kullanımında Süreç	62
5.2.3. Tema 3: Anonim İletişime Yönelten Faktörler	64
5.2.4. Tema 4: Anonim İnternet Kullanımında Yaşantılar	67
5.3. Öneriler	68
5.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler	68
5.3.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler.....	69
KAYNAKÇA.....	71
ÖZGEÇMİŞ	
EKLER	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3. 1. Görüşmeye katılan öğrencilerin demografik özellikleri.....	31

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 4. 1.	Anonim internet kullanımı fenomeninin tematik modeline ilişkin diyagram gösterimi.....	40
Şekil 4. 2.	Anonim internet kullanımı amaçlarına ilişkin alt temaların diyagram gösterimi.....	41
Şekil 4. 3.	Anonim internet kullanımına yönelten kişisel nedenlere ilişkin alt temaların diyagram gösterimi	47
Şekil 4. 4.	Anonim internet kullanımında içeriğe ilişkin alt temaların diyagram gösterimi.....	53
Şekil 4. 5.	Anonim iletişimde yaşanan riskli davranışlara ilişkin alt temaların diyagram gösterimi.....	56

1. GİRİŞ

Bu bölümde ilk olarak araştırmanın problemi ortaya konmaktadır. Sonrasında ise sırasıyla araştırmanın amacı, alt amaçları, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve anahtar kavramlarına ilişkin tanımlar verilmektedir.

1.1. Problem

Günümüzde internet kullanımı tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de büyük bir hızla yaygınlaşmakta ve günlük hayatın hemen her aşamasında kendini göstermektedir. İstatistiklere göre 2000 yılı itibariyle dünya nüfusunun %5'i internet kullanıcısıyken bu oran 2017 itibariyle %51'e çıkmıştır. Benzer şekilde ülkemizde de 2004 yılında nüfusun %18,8'i internet kullanırken 2017 itibariyle bu oran %66,8'e çıkmıştır (TÜİK, 2017). Büyük bir hızla gelişen ve her geçen gün kullanıcı sayısı artan internet yoluyla, bireyler birçok ihtiyacını gidermektedirler. Kullanıcılar gazete okumak, müzik dinlemek, televizyon izlemek, oyun oynamak gibi eğlenceye yönelik aktiviteler gerçekleştirmenin yanı sıra ödev hazırlamak, bankacılık işlemleri yapmak, bilgi edinmek, iletişim sağlamak gibi günlük hayatı kolaylaştırıcı durumlara internet aracılığı ile ulaşmaktadırlar (Cömert ve Kayıran, 2010; Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011; Çetin, 2014).

İnternet kullanımında yaş grupları incelendiğinde ortaokul dönemine denk gelen 10-14 yaş grubunda bulunan erinlerin ülkemizde interneti yoğun bir şekilde kullandığı görülmektedir (Orhan ve Akkoyunlu, 2004). Ortaokul yıllarının denk geldiği yaş aralığı tahmini olarak ergenlik öncesi yaşlara denk gelmektedir. Bu dönem, karşı cins ve hem cinsten arkadaşlarla ilişki geliştirme, fiziksel değişimlere ve yeni duygulara uyum sağlama, anne baba ile ilişkilerde değişime uyum sağlama ve kimlik gelişimi gibi kritik gelişim görevlerinin yerine getirildiği dönemdir (Grotevant, 1998).

Ergenlik dönemi en geniş anlamıyla “fırtınalı ve stresli” bir dönem olarak tanımlanmaktadır (Santrock, 2012). 12-25 yaş aralığını kapsayan ergenlik dönemi, mantık yürütme becerilerinin gelişmesi ile karakterizedir ve bu dönemde çevre birey üzerinde oldukça etkilidir (Santrock, 2012). Erikson (1968), ergenlerin karşılaştığı en büyük sorun olarak ergenin kendini tanıması ve kimlik oluşturma olarak görmektedir. Nitekim kendini sorgulayan ve keşfetme sürecinde olan ergen, sosyal etkileşim yoluyla kimlik oluşturmada ve ilişkileri son derece önem kazanmaktadır. Bu bağlamda günümüzde çevrimiçi etkinliklerin ergenlerin kültür ve sosyal etkileşiminde önemli bir

yer tuttuğu (Ito vd., 2008) göz önüne alındığında internetin ergen kimlik oluşumu üzerinde etkisi önem kazanmaktadır. Ne var ki internet ortamında olumlu yaşantılar olduğu gibi olumsuz yaşantılar da olabilmektedir. Bu bakımdan ortaokul öğrencilerinin internet ortamındaki psikolojik yaşantıları ve birbirleriyle olan etkileşime dayalı iletişimlerinin içeriğı, bu iletişim biçimine bireyleri yönelten sebeplerin neler olduğu, bu iletişim biçiminin birey için anlamı ve birey üzerindeki etkileri büyük önem kazanmaktadır.

Alanyazın ergenlerin interneti müzik dinlemek, film izlemek, sosyal ağlarda yine çoğunlukla internet ortamında dolaşan çeşitli görsel ve yazılı materyalleri paylaşmak, oyun oynamak, sanal sohbet yapmak gibi aktiviteler için kullandığını göstermektedir (Cömert ve Kayıran, 2010; Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011). Olumlu açıdan bakıldığında ergenler arkadaşları ile kurdukları etkileşim sonucu iletişim becerilerini geliştirmekte, özgüven ve özerklik ihtiyacını karşılamakta ve ruh sağlıklarını korumaktadırlar (Hair, Jager ve Garrett, 2002). Arkadaşlık ilişkilerine önem veren ergenler, bu iletişimlerini devamlı tutmak için çabalamakta ve arkadaşlarıyla daha fazla zaman geçirmek için fırsat yaratmaya çalışmaktadırlar. Bu fırsatı yüz yüze gerçekleştiremeyen ergenler, internet yoluyla arkadaşlarına ulaşmakta sanal ortamda, gerçek hayattan daha doyum verici yaşantılar geçirebilmektedirler (Ceyhan, 2008). Bu bağlamda günümüzde, çocuklar ve ergenler erken yaşlardan itibaren internette en çok vakit geçiren grup olduklarından “dijital nesil” olarak da tanımlanmaktadırlar (Livingstone, 2002). Bu sebeple ergenlerin internet ortamındaki sosyal ve psikolojik yaşantılardan ne derece etkilendikleri büyük önem kazanmaktadır. Bu etki olumlu veya olumsuz yönde olabilmektedir. Nitekim araştırmacılar interneti, içinde yaşamış olduğumuz dönemde bir gereklilik olarak görmenin yanında bir tehdit olarak da görmektedirler (Ceyhan, 2008).

Arkadaşlık ilişkilerinin önemli olduğu ergenlik döneminde internet, ergenlere sosyal etkileşim yönünden destek sağlamaktadır. İnternet aracılığıyla ergenler, sosyal ilişkiler kurabilecekleri, duygu ve düşüncelerini birbirleri ile paylaşabilecekleri sosyal bir etkileşim alanı oluşturmaktadırlar. Yüz yüze iletişim esnasında bulamadıkları rahatlığı internet ortamı aracılığı ile yakalamakta, duygu ve düşüncelerini açıklarken daha rahat iletişime geçmektedirler. İnternette kimliklerini gizleyerek ve kişisel bilgilerini eksik veya yanlış vererek yüz yüze iletişime göre duygu ve düşüncelerini

rahat bir şekilde ortaya koymakta ve kendilerini rahat bir şekilde açabilmektedirler (McKenna ve Bargh, 2000; McKenna, Green ve Gleason, 2002). Böylelikle kişiler arası ilişkilerini geliştirerek yeni arkadaşlıklar kazanabilmektedirler. Bununla birlikte sosyal kaygıları azalmakta, yaşadıkları zorluklar karşısında sosyal destek bulmaktadırlar (Subrahmanyam ve Greenfield, 2008). Bu sosyal yaşantı içerisinde internet üzerinden sağladıkları tecrübelerini gerçek hayatlarına taşıyarak sosyal becerilerini geliştirmektedirler (Huffaker, 2006). İnternet ergenlere herhangi bir konu ile ilgili açıklama yapabilecekleri, başkaları ile iletişim kurabilecekleri, bir gruba aidiyet yaşayabilecekleri ve kimlik araştırması yapabilecekleri bir alan sağlamaktadır (Subrahmanyam, Greenfield ve Tynes, 2004).

Yukarıda sözü edildiği gibi internet, ergenler üzerinde pek çok olumlu etkiye sahip olmanın yanı sıra birçok olumsuz durumu da beraberinde getirebilmektedir. Öncelikle sanal ortamda sürdürülen etkileşim, yüz yüze iletişimin yerini fazlasıyla alabilmektedir. Bu durum ergenin aile ve okul yaşantısında, aile bireyleri ve arkadaşları ile kişiler arası ilişki kurabilme ve sürdürebilme yeteneklerinin zayıflamasına veya kaybolmasına neden olabilmektedir (Caplan, 2002; Canbek ve Sağiroğlu, 2007). Ayrıca ergenler internet aracılığı ile nefret dolu mesajlar alma, sözel ve cinsel tacizle karşılaşma gibi durumlarla da karşılaşmaktadırlar (Kelleci, 2008). Bu nedenle ergenler internet ortamında içe kapanma, sosyal yaşamdan soyutlanma, akademik çalışmalardan uzaklaşma gibi birçok olumsuz durum yaşayabilmektedirler (Karaca, 2007). Ergenler arasında hızla yayılan bu ağlar bir taraftan kullanıcıya arkadaşları tarafından nasıl görüldüğünü fark etme fırsatı sunarken, diğer taraftan kendisiyle ilgili acımasızca ortaya konan görüşlere maruz bırakabilmektedir (Subrahmanyam ve Greenfield, 2008). Özellikle ergenlerin internet kullanımında en fazla zaman ayırdıkları sosyal paylaşım sitelerinin bu tehditlere zemin hazırladığı düşünülmektedir.

İnternet ortamında sosyal paylaşım adı altında hizmet sunan siteler aracılığıyla birbirleri ile iletişime geçen ergenler bu ağlar üzerinden arkadaş edinmekte, kendileri ve başkaları ile ilgili birçok konuda bilgi sahibi olmaktadır. Sosyal paylaşım siteleri aracılığıyla ergenlerin sosyal yaşamlarını sanal bir ortamda yürüttükleri anlaşılmaktadır. Bu yolla birbirleriyle ilgili merak ettikleri hemen her şeyi soru cevaba dayalı bir etkileşimle sağladıkları ve bu iletişim sırasında kendi kimliklerini gizleme ihtiyacı (anonimlik) içerisinde bulundukları gözlemlenmektedir. Anonimlik bir mesajın gerçek

yazarının kim olduğuunun gösterilmemesi anlamına gelmektedir (Palme, 2002). Yani kişinin kim olduğuunu gizleyerek vereceği mesajı karşı tarafa aktarması durumudur. Kimliği gizleme ya da takma isim kullanma internetin doğası gereği çok kolay bir biçimde gerçekleşebilmektedir. Kullanıcılar birkaç basit yöntem kullanarak kim olduğuunu karşı tarafın öğrenmesini engelleyebilmektedirler. Bu sayede anonim olarak iletişim fırsatı yakalayabilmektedirler (Pavliceck, 2005). Nitekim yüz yüze iletişim ile internet üzerinden yapılan iletişim arasındaki en büyük fark anonimlik tir.

Çevrimiçi iletişimde kimliği gizleyerek kurulan iletişim gerçek hayattan farklıdır. Çevrimiçi iletişimde fiziksel görünüş ve görsel ipuçlarının önemi yoktur. Kullanıcı bu sayede fiziksel görünüşünün dezavantajlarını gizleyebilmekte, kalıplaşmış yargı ve sosyal yargılamalardan kurtulabilmekte ve ilişki oluşumunun seyrine yön verebilmektedir (McKenna ve Bargh, 2000). Kullanıcılar bu sayede gerçek dünyadaki davranışından çok daha farklı bir şekilde davranabilmektedirler. Diğer bir deyişle anonimlik sayesinde kendilerini istedikleri gibi sunma fırsatı yakalayabilmektedirler. Böylelikle kimlik denemeleri yapabilmekte ve internet ortamında başka biri gibi davranabilmektedirler (Schouten vd., 2007). Maczewski'ye (2002) göre sosyal paylaşım sitelerindeki iletişim yüz yüze olmadığı için ergenler bu sayede kim olduklarını keşfetme yolları bulmaktadırlar. Nitekim sosyal güven kişinin çevrimiçi ortamda anonim kalmayı tercih edip etmeyeceğini belirlemektedir. Yüz yüze iletişimden kaçınan özellikle ergenlik dönemindeki kullanıcılar, çevrimiçi iletişimi tercih etmekte ve genelde takma isim kullanmaktadırlar (Çetin, 2014).

İnternetteki anonimliğin kullanıcılar tarafından cazip gelmesinin tek sebebi sadece kimlik denemeleri değildir. Anonimlik sayesinde kullanıcılar yazdıkları yazı veya yorumlar neticesinde hesap verme zorunluluğu yaşamadıkları için daha rahat hareket edebilmektedirler (McKenna ve Bargh, 2000). Buna karşılık internetteki anonimliğin getirmiş olduğu rahatlığın olumsuz yanları da bulunmaktadır. Araştırmalar, kimliği belli olmayan kullanıcıların bu durumu kullanarak daha agresif davranışlar sergileyebildiklerini, düşmanca davranabildiklerini ve şiddet içeren bir iletişim tarzı sergileyebildiklerini göstermektedir (Kowalski ve Limber, 2007; McKenna ve Bargh, 2000). Sosyal paylaşım sitelerinde kimliğini gizleyerek diğer arkadaşları ile iletişime geçen ergenler, takma isimler kullanarak ya da isimlerini hiç vermeyerek kendilerini

güvende hissetmekte ve bu sanal iletişimde yaptıkları hatanın bir problem oluşturmayaacağı düşüncesi ile rahat hareket etmektedirler (Çetin, 2014).

Günümüzde ergenler arasında bir alışkanlık haline gelen sosyal paylaşım sitelerinin kullanımı, yeni iletişim ortamları geliştirmekte ve sosyalleşme kavramına yeni bir boyut getirmektedir. Bu nedenle özellikle ortaokul öğrencilerinin sosyal paylaşım sitelerinde kimliklerini gizleyerek birbirleriyle olan iletişimleri sırasındaki psikolojik yaşantıları merak konusu olmaktadır. Kimliğini gizleyerek kurulan iletişim ve etkileşimin ergenlerin hayatında kişisel ve sosyal birtakım sorunlar oluşturabileceği düşünülmektedir. Anonimliğin vermiş olduğu özgürlük hissinin şiddet, saldırganlık, tehdit gibi olumsuz davranışları tetiklediği görülmektedir (McKenna ve Bargh, 2000; Kowalski ve Limber, 2007). Bu bağlamda araştırma sonuçlarından elde edilen veriler ışığında ergenlerde, ailelerde ve eğitimcilerde farkındalık yaratılarak anonim internet kullanımında ortaya çıkabilecek olası durumların ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı altıncı, yedinci ve sekizinci sınıfta okumakta olan ortaokul öğrencilerinin sosyal paylaşım sitelerinde kimliklerini gizleyerek soru sorma, yorum yapma, karşılık verme ve bu kullanım biçimleri ile ilişkili psikolojik yaşantılarını incelemek, deneyimlerini ortaya koymak, öğrencileri bu sitelere yönelten ve bu süreçte etki eden kişisel ve sosyal faktörleri incelemektir. Ayrıca öğrencilerin kimliğini gizleyerek internet kullanmalarıyla ilgili karşı karşıya kaldıkları olası gelişimsel veya ruh sağlığıyla ilişkili riskleri ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu amaçla, araştırma üç temel soru üzerinden yürütülmektedir:

1. Ortaokul öğrencilerinin sosyal paylaşım sitelerinde kimliklerini gizleyerek sürdürdükleri iletişim ve etkileşime dayalı yaşantıları nelerdir?
2. Kimliğini gizleyerek internet kullanmanın öğrencilerin yaşamındaki işlevleri nelerdir?
3. Ortaokul öğrencilerinin sosyal paylaşım sitelerinde kimliklerini gizleyerek iletişim ve etkileşimde bulunmalarına yönelten psikolojik ve sosyal faktörler nelerdir?

1.3. Önem

Günümüzde internet kullanımı büyük bir hızla artmakta ve her yaşta insanın rahat bir şekilde kullanabildiği bir alan haline gelmektedir. Sınırsız bilgi alışverişi ve

iletişimin mümkün olduğu internet her yaşta insanın ilgisini çekmektedir. Özellikle ergenler interneti en yoğun olarak kullanan grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Taylan ve Işık'ın (2015), ergenler üzerinde yaptığı araştırmada ergenlerin yüzde 92,8'inin interneti her gün kullandıkları görülmektedir. Benzer şekilde Çetin 'in (2014), ergenlerde internet bağımlılığı ile ilgili yapmış olduğu araştırmada katılımcıların yüzde 14,8'inin interneti haftada 20 saatten fazla kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Henüz kimlik oluşturma aşamasında olan ergenlerin sosyal etkileşimin her türünden rahatlıkla etkilendikleri (Yavuzer, 2005) göz önünde bulundurulduğunda, ergenlerin internet kullanımları ve bu mecradaki yaşantıları merak konusu olmaktadır. Ergenlik dönemi kimlik oluşturma ve sosyalleşmenin hızlı bir şekilde yaşandığı dönem olması sebebiyle arkadaş ilişkilerinin en yoğun yaşandığı dönemdir (Grotevant, 1998). Bu özelliği itibariyle internetin gelişimiyle beraber internet ortamında da arkadaşlık ilişkilerinin geliştiği ve her geçen gün artış gösterdiği söylenebilir. Yaşıt kabulü ve arkadaş çevresinden onay almanın önemli olduğu bu dönemde ergenler sosyal kabul alabilmek için interneti yoğun bir şekilde kullanabilmektedirler (Tsai ve Lin, 2003). Bu durum ergenin yaşamında olumlu sonuçlar doğurmakla birlikte problemleri internet kullanımını da beraberinde getirmektedir. İnternetin ergenler üzerindeki olumsuz etkileri ile ilgili araştırmalar internetin yoğun kullanımının ergenler üzerinde bağımlılık oluşturduğu (Ceyhan, 2008) yeme ve uyku bozukluklarına yol açtığı (Muslu ve Bolışık, 2009), siber zorbalığa zemin oluşturduğu (Tuncer, 2001), arkadaş ve aile ilişkilerinde çeşitli sorunlar yarattığı (Yalçın, 2006; Kraut vd., 1998; Nie ve Erbring, 2000; Caplan, 2002) yönünde bulgular ortaya koymaktadır. Bu sebeple internet kullanımının ergenler üzerindeki etkilerinin, ergenlerin internette geçirdiği yaşantıların ve ergenleri internet kullanımına iten sebeplerin araştırılması önem kazanmaktadır.

İnternetin ergenler açısından bu kadar talep edilmesinin en önemli sebeplerinden bir tanesinin internetin sosyal paylaşım siteleri üzerinden anonim iletişim kurabilme olanağı sunmasıyla ilişkili görünmektedir. Nitekim gerçek ilişkilerde olduğunun aksine anonim ortamda internet kullanıcıları yazdıkları yazı veya yaptıkları yorumlarda hesap verme zorunluluğu hissetmemekte dolayısıyla gerçekte olduğundan daha fazla özgür hissedebilmektedirler (McKenna ve Bargh, 2000). Söz konusu sınırsız özgürlük kullanıcıların kontrol kaybı yaşayabilmelerine yol açabilmekte ve hesap vermekten kurtulduklarını düşündükleri için anti-sosyal davranışlar içerisine girebilmektedirler

(Reicher vd., 1995). Nitekim düşmanlık, agresif tepkiler ve bağlama uygun olmayan çok sayıda davranış anonim iletişimde daha fazla ortaya çıkmaktadır (McKenna ve Bargh, 2000). Sonuç olarak anonim iletişim ve etkileşim ile ilgili araştırmalar anonim internet kullanan kişilerin psikolojik ve sosyal yaşantıları ile ilgili çeşitli olumlu ve olumsuz sonuçlar ortaya koymakta ve bu şekildeki internet kullanımının bireyin yaşamı üzerinde belirleyici etkileri olduğunu göstermektedir. Sosyal paylaşım sitelerinin kullanıcılara sağladığı olanakların her geçen gün arttığı göz önünde bulundurulduğunda bu alandaki araştırmaların daha da artırılması büyük önem arz etmektedir.

Bu araştırma ortaokul öğrencilerinin internet ortamında gerçekleştirdikleri sosyal paylaşımlardan, deneyimlerden, birbirlerine yönettikleri soru ve almış oldukları cevaplardan yola çıkarak bu süreçte ne tür psikolojik yaşantılar geçirdiklerini, öğrencilerinin sosyal paylaşım sitelerinde kimliklerini gizleyerek sürdürdükleri iletişim ve etkileşimde psikolojik ve sosyal faktörlerin neler olduğunu, öğrencileri anonim internet kullanmaya yönelten faktörleri ve anonim internet kullanımının olası risk ve avantajlarını belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Araştırmanın sonunda elde edilecek veriler sayesinde başta psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanı çalışanları olmak üzere pek çok eğitimci ve ebeveynin farkındalıklarını artıracak yorum ve önerilere ulaşılabileceği düşünülmektedir. Alanyazın incelendiğinde Türkiye’de ergenlerin sosyal paylaşım sitelerinde edindikleri olumlu veya olumsuz deneyimler neticesinde nasıl bir kişisel ve sosyal etki altında kaldıklarını gösteren ve risk faktörleri açısından tanımlayıcı veriler sunan araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın bu alandaki açığı kısmen de olsa kapatacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca yapılacak yasal düzenlemelerde bu bilimsel verilerin kullanılabilmesinin özellikle başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere ilgili kamu ve sivil toplum kuruluşlarına katkı sağlayabileceği öngörülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Görüşmede kullanılan soruların katılımcıların psikolojik yaşantılarını ortaya koyduğu, katılımcıların araştırma sorularına içten ve doğru bir şekilde cevap verdikleri, araştırmacının soruları açık ve anlaşılır bir şekilde ilettiği varsayılmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin kimliğini gizleyerek internet kullanan bu yaş aralığındaki gençleri temsil ettiği varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışmada elde edilen bulgular görüşme formu aracılığıyla elde edilen bilgiler ile görüşmeyi gerçekleştiren araştırmacının görüşme tekniği ve becerileri ile sınırlıdır. Çalışmada katılımcıların anonim internet kullanma biçimleri ve içeriğiyle ilgili zaman içindeki değişim sürecine bakılmamış olması bir sınırlılık olarak düşünülebilir.

1.6. Tanımlar

İnternet: İnternet, iki veya daha çok sayıda bilgisayarın birbirleriyle bağlantısı anlamına gelen bilgisayar ağlarının (network) aralarında tekrar bağlantı kurmalarıyla oluşan ve bu şekilde gittikçe büyüyüp gelişen, dünya çapında yaygın bilgisayar ağlarına dayalı bir iletişim sistemidir (İçel ve Ünver, 2007).

Sosyal Paylaşım Siteleri: Twitter, facebook ve instegram gibi belli bir sistem içerisinde, bireyin açık veya yarı açık profil oluşturulabilmesine izin veren ve farklı kişilerle bağlantı kurup paylaşım sağlanabilen, kullanıcıların ve bu kullanıcıların bağlantılı olduğu kişilerin listesini gösteren web tabanlı hizmetlerdir (Boyd ve Ellison, 2007).

Anonim İnternet Kullanımı: Sosyal paylaşım sitelerinde kullanıcıların doğru ve açık kimliklerini paylaşmadan öğrenmek istediği bilgileri tanıdığı ya da tanımadığı diğer kullanıcılara yöneltmesidir.

Psikolojik Yaşantılar: Ergenlerin anonim internet kullanımı süreci öncesi, sırası ve sonrasında deneyimledikleri yaşantılardır.

2. ALANYAZIN

Bu bölümdeki bilgiler başlıklar halinde düzenlenmiştir. Öncelikle internet kullanımı ilgili literatür bilgilerine yer verildikten sonra araştırmanın bağımlı değişkeni olan ergenlerde anonim internet kullanımı ve son olarak ergenlik dönemi ile ilgili bilgilere yer verilmektedir.

2.1. İnternet Kullanımı

Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin anonim internet kullanımına ilişkin yaşantılarını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin sosyal paylaşım sitelerinde kimliklerini gizleyerek sürdürdükleri iletişim ve etkileşimde psikolojik ve sosyal faktörlerin neler olduğu ve anonim internet kullanımının olası risk ve avantajları belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıda öncelikle internet kavramına açıklık getirilmekte sonrasında sırasıyla ergenlerde internet kullanımı, internetin ergenler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri konularına ilişkin literatür bilgileri verilmektedir.

2.1.1. Tanım

İnternet, iki veya daha fazla bilgisayarın kurdukları ağlar sayesinde birbirleri ile olan bağlantısı anlamına gelmektedir. World Wide Web (Dünya Çapında Ağ), sayesinde dünyadaki bütün bilgisayarlar birbirleri ile bağlantı kurabilmektedirler. Bu sayede bilgisayarlar dev bir kütüphane görevi görebilmektedir.

Kullanıcılar internet aracılığı ile benzer ilgilere sahip olan diğer kullanıcılar dünyanın neresinde olursa olsun bir araya gelerek sahip oldukları bilgileri birbirleri ile paylaşabilmekte ve iletişim kurabilmektedirler (Yücel, 2009). Aynı zamanda kullanıcılar internet yoluyla birçok farklı ihtiyaçlarını gidermektedirler. Gazete okumak, müzik dinlemek, televizyon izlemek, oyun oynamak gibi eğlenceye yönelik aktiviteler gerçekleştirmenin yanı sıra, ödev hazırlamak, bankacılık işlemleri yapmak, bilgi edinmek, iletişim sağlamak gibi günlük hayatı kolaylaştırıcı durumlara internet aracılığı ile ulaşmaktadırlar (Çetin, 2014; Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011; Cömert ve Kayıran, 2010; Akın, 2011).

İnternet dünya çapında hızla yayılan milyarlarca kullanıcıyı içine alan ve binlerce ağdan oluşan bir iletişim sistemidir (Greenfield ve Yan, 2006). Nitekim 2000 yılı itibariyle dünya nüfusunun %5'i internet kullanıcısıyken bu oran 2014 itibariyle %42,3'e çıkmıştır. Benzer şekilde Türkiye'de ilk kez 1993 yılında Ortadoğu teknik Üniversitesinde kullanılmaya başlanan internet (INET-TR CSS 2010) ile ülkemizde de 2004 yılında nüfusun %18,8'i internet kullanırken 2017 itibariyle bu oran %66,8'e çıkmıştır (TÜİK, 2017). Rakamlara bakıldığında hem dünyada hem de Türkiye'de internet kullanıcı sayısının hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir.

2.1.2. Ergenlerde internet kullanımı

İnternet günümüzde birçok yeniliği beraberinde getirmesi ile birlikte kullanımı yoğun bir şekilde artmaktadır. İnternet sadece yetişkinlere değil her yaş grubuna hitap etmekte özellikle ergenler arasında yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Yapılan araştırmalara göre 13-19 yaş grubunda bulunan ergenler anne babalarına göre daha fazla internet kullanmaktadırlar. Taylan ve Işık'ın (2015), ortaokul ve lise dönemindeki öğrenciler üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin %82'sinin evinde internet bağlantısı olduğu ve öğrencilerin %92,8'inin interneti her gün kullandıkları sonucuna ulaştıkları görülmektedir. Benzer şekilde Çetin'in (2014), ergenlerde internet bağımlılığı ile ilgili yapmış olduğu araştırmada katılımcıların %14,80'inin interneti haftada 20 saatten fazla kullandıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca internet kullanımındaki cinsiyet faktörünün değerlendirildiği aynı araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla internette daha fazla zaman geçirdikleri bulgusuna ulaşılmaktadır.

Ergenlerin internette ilgi alanlarına göre zaman geçirdikleri etkinliklere bakıldığında, ergenlerin internette en çok oyun oynamak, müzik dinlemek, yeni insanlarla tanışmak için kullanmaktadırlar (Gençer, 2011). Ayrıca Çetinkaya'nın (2013), ergenlerin internet kullanımı ile ilgili yaptığı araştırmada, ergenlerin interneti en çok ödev hazırlama, film seyretme, chat yapma ve bilgi edinme amacıyla kullandıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Aynı araştırmada özellikle sanal sohbet ortamlarında geçirilen zamanın daha fazla olduğu görülmektedir. Kız öğrencilerin interneti daha çok arkadaşları ile iletişim kurmak ya da yeni insanlarla tanışmak için kullandığı görülürken erkek öğrenciler daha çok sanal ortamda sörf yapmayı ya da şiddet içerikli oyunlar oynamayı tercih etmektedirler. Berson ve Berson (2003), 12-18 yaş arasında bulunan kız ergenlerin %74'ünün sosyal paylaşım sitelerinde vakit geçirdiklerini ve

mesajlaştıklarını ifade etmektedir. Ergenlerin internet kullanımı ile ilgili yapılan diğer bir araştırmada ergenlerin %74 'ünün tanımadıkları insanlarla iletişim kurdukları, yüzde 21'inin cinsel içerikli sayfalara girdiği, %75 'inin ise şiddet içerikli siteleri ziyaret ettikleri ortaya konmaktadır (Stalh ve Fritz, 2002). Görüldüğü gibi ergenler interneti bir taraftan sosyalleşme amacıyla kullanırken diğer taraftan da birçok olumsuz durumla karşılaşabilmekte ve içinde bulundukları dönemin özellikleri içerisinde bu olumsuzluklardan etkilenebilmektedirler.

İnternetin özellikle ergenler arasında kullanımın yoğun bir şekilde artması tesadüf değildir. Bu nedenle ergenler arasında kullanıcı sayısını her geçen artıran internetin özellikleri ile ergenlik dönemi özelliklerini bir arada incelemek gerekmektedir. İnternet kullanımının hızlı bir şekilde arttığı günümüzde ergenlik döneminde bulunan bireylerin bu gelişmeden nasıl etkilendikleri önem kazanmaktadır. Özellikle sosyal gelişimin ve kimlik gelişiminin yoğun olarak yaşandığı bu dönemde ergenlerin internet ortamından yetişkinlere göre daha fazla etkilenebilecekleri düşünülmektedir.

Sosyal gelişimin yoğun bir şekilde yaşandığı ergenlik döneminde, kimlik gelişimi önemli bir yer tutmaktadır (Grovetant, 1995). Kim olduğunu merak eden ergen çevresi tarafından nasıl görüldüğünü merak etmekte ve arkadaşları tarafından kabul edilme ve onaylanma ihtiyacı içerisinde girebilmektedir (Derman, 2008). Marcia'nın oluşturmuş olduğu kimlik statüleri içerisinde özellikle ipotekli kimlik statüsünde bulunan ergenler, olgunlaşmamış bir kimliğe sahip olduklarından, arkadaşlarının izinden gitmek ihtiyacı hissetmekte ve sürekli onay arayışı içerisinde bulunmaktadırlar (Atak, 2011). Yaşıt kabulü ve onayının bu dönemde önemli olması sebebiyle ergenler, sosyal kabul sağlayabilmek için interneti yoğun bir şekilde kullanmaktadırlar (Ceyhan, 2008). Çünkü internet yoluyla ergenler kolay bir şekilde kendilerini arkadaşlarına kabul ettirebilmektedirler (Tsai ve Lin, 2003). Bunun sebeplerinden bir tanesi internet ortamında sağlanan iletişimin yüz yüze iletişime göre getirdiği bazı avantajlardır.

Ergenlik döneminde bulunan bireyler akranları, özellikle karşı cins ile kurdukları iletişimde çekingenlik veya utangaçlık yaşayabilmektedirler (Bozkur ve Gündoğdu, 2017). Yüz yüze iletişimde yaşanan bu durum sanal ortamda ortadan kalkabilmekte ergenler duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde ifade edebilmektedirler. Utangaçlık gösteren ergenlerin internette daha fazla zaman geçirdikleri araştırmalarla ortaya konulmaktadır (Yang ve Tung, 2007). Özellikle kendisini yalnız hisseden, normal

yaşantısında arkadaş edinmekte sorun yaşayan ve çok fazla arkadaş ortamı bulunmayan ergenler, internet ortamında arkadaşlık ilişkilerini geliştirme yoluna gitmektedirler. Araştırmalar yalnızlık yaşayan ergenlerin internette daha çok vakit geçirdiklerini ortaya koymaktadır (Pawlak, 2002).

Bir gruba üye olmak ergenlerin benlik saygısına olumlu yönde etki etmektedir. Dolayısıyla ergenler arkadaş ortamlarını genişletmek ve bir gruba kendisini ait hissedebilmek için interneti kullanabilmektedirler (Tsai ve Lin, 2003). Özellikle kimlik oluşturma sürecinde bulunan yüz yüze iletişimden kaçınan çekingen ergenler yakın ilişki kurma ve bir gruba ait olma ihtiyacı içerisinde internet aracılığı ile daha rahat ilişki kurabilmektedirler (Lee, 2009).

Ergenlerin internet kullanımının yüksek olmasının diğer bir sebebi de ergenlerin temel kişilik özelliklerinden bir tanesi olan teknolojiye ve yeniye olan duyarlılıkları ve meraklarıdır. Ergenler yetişkinlere göre daha fazla teknolojiye duyarlı olduklarından ve meraklı olduklarından interneti daha fazla kullanmaktadırlar (Akyüz, Samsa ve Numanoğlu, 2009). İnternet dünyada anlık olarak olup bitenleri insanların kullanımına sunabilmektedir. Bu nedenle ergenler en son çıkan müzikler, en son gösterime girmiş filmler ya da en çok popüler olan internet oyunlarına yetişkinlere oranla daha çabuk ulaşabilmektedirler. Bu sayede en güncel aktivitelerden daha çabuk yararlanabilmektedirler.

İnternetin günlük hayatımıza hızlı bir şekilde girmesi ve sınırsız bir şekilde her türlü yeni aktiviteye imkan sağlaması açısından yeniye merak duyan ergenleri de kendisine çektiği görülmektedir. Bu merak sadece yeniye olan merak değil, aynı zamanda diğer insanların neler yaşadığına duyulan merak olmaktadır. Ergenler özellikle arkadaşlarının neler yaptıklarını ve arkadaşlarının yaşantılarını merak ettiklerinden arkadaşların yaşantıları konusunda daha fazla bilgi edinme amaçlı interneti yoğun olarak kullanmaktadırlar (Gönenli ve Hürmeriç, 2011). Görüldüğü gibi çevresinin kendisi hakkında neler düşündüğünü merak eden ergen, internet yoluyla toplumdaki yerini daha rahat bir şekilde öğrenebildiği için interneti daha fazla kullanmaya ihtiyaç duymaktadır.

Ergenlerin internet kullanımını etkileyen aile, okul yaşantısı, arkadaş ilişkileri gibi faktörler internet kullanımındaki çevresel faktörlerdir (Yücel, 2009). Ergenler bu dönemde ailelerinden bağımsız olarak hareket etmek isteseler bile ailelerinden sosyal

destek aramaktadırlar (Yavuzer, 2005). Araştırmalar ailelerinden sosyal destek bulamayan, tutarsız anne baba davranışlarına maruz kalan, ailesinin aşırı beklentileri içinde kalan öğrencilerin internete daha çok yöneldiğini ve interneti bir kaçış yeri olarak gördüklerini ortaya koymaktadır (Ceyhan, 2011). Pawlak'ın (2002), ergenlerin internet bağımlılığı ile ilgili yapmış olduğu araştırmada ailesinden düşük sosyal destek gören öğrencilerin sosyal desteği arttırmak amacıyla internete daha fazla yöneldikleri bulgusuna ulaştığı görülmektedir. Özetle sosyal gelişim ve değişim aşamasındaki ergenlerin aile ortamında bulamadığı desteği arkadaşlarında aradıkları bu nedenle de arkadaşlarına en hızlı ve her an ulaşabileceği kanal olarak interneti gördükleri anlaşılmaktadır.

İnternetin her an iletişime imkân sağlaması ve ergenler arasında yoğun bir şekilde kullanımı bazı sonuçları da beraberinde getirmektedir. Bu sonuçlar ergenin gelişimine olumlu katkı sunmasının yanı sıra olumsuz sonuçları da beraberinde getirebilmektedir.

2.1.2.1. İnternetin ergenler üzerindeki olumlu etkileri

İnternetin ergen üzerindeki olumlu veya olumsuz sonuçları ile ilgili birçok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalar internetin ergenler üzerindeki etkilerinin anlaşılması adına yol gösterici olmaktadır. İnternet sayesinde ergenler ödev hazırlama ve bilgiye ulaşma konusunda internete ihtiyaç duymaktadırlar. Araştırmalar ergenlerin bilgiye daha kolay ulaşmaları sebebiyle internet kullanımının akademik başarıyı arttırdığını göstermektedir (Tuncer, 2011). Bununla birlikte internette araştırma yapma olanağı bulan ergenler, problem çözme, yaratıcılık, kritik düşünme gibi yeteneklerini geliştirme fırsatı yakalamaktadırlar (Berson ve Berson, 2003; Kubey, Lavin ve Barrows, 2001). İnternet aracılığı ile ergenler ders konuları ile ilgili daha ayrıntılı ve derinlemesine bilgi edinebilmektedirler (Johnson, 2006).

Ergenler bilgiye ulaşma amacıyla kullandıkları internet sayesinde, zihinsel becerilerini geliştirecek ortam sağlayabilmekte ve bu sayede çevreleri ile daha etkili bir iletişim kurabilmektedirler (Klahr ve MacWhinney, 1998). İnternet sayesinde farklı birçok kişiyi tanıma ve iletişim kurma olanağına sahip olan ergenler sosyal yeterliliklerini artırabilmektedirler (Huffaker, 2006). İnternet sosyal yaşamında diğer insanlarla iletişim kurmada zorluk çeken bireylerin, sanal ortamda daha rahat ilişki kurmalarına yardım etmektedir (Lee, 2009). Bu sayede ergenler, internet aracılığı ile

sosyal kaygılarını azaltabilmekte ve sosyal destek sağlayabilmektedirler (Subrahmanyam ve Greenfield, 2008).

2.1.2.2. İnternetin ergenler üzerindeki olumsuz etkileri

Kullanıcı sayısı hızlı bir şekilde artan internet, insanların yaşamına büyük bir kolaylık sağlamaktadır. İnsanların internet sayesinde bilgiye çok rahat bir şekilde ulaşabildiği, uzun zaman gerektirecek günlük işlerini kısa bir sürede tamamlayabildikleri bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca iletişim kolaylığı sayesinde büyük kitleleri birleştirebilmektedir. Ancak internet getirdiği birçok kolaylığın yanı sıra denetimden uzak olması ve sınırlarının olmaması sebebiyle birçok olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Özellikle ergenlerin gelişim özellikleri göz önüne alındığında internetin olumsuz özellikleri daha fazla ön plana çıkmaktadır.

İnternet ergenleri sosyal hayatlarına olumsuz yönde etki etmekte ve sanal ortam dışındaki sosyal ilişkilerinden giderek uzaklaştırmaktadır (Yalçın, 2006). İnternet üzerinden yapılan iletişim sonucunda kullanıcılar yalnızlık ve sosyal kopuş yaşamakta, online olarak kurulan iletişim yüz yüze iletişimin yerini alabilmektedir (Kraut vd., 1998). Araştırmalar, internet kullanıcıların sanal ortamda gereğinden fazla zaman geçirmeleri sebebiyle sosyal aktivitelere ve ailelerine daha az zaman ayırdıkları sonucunu ortaya çıkarmaktadır (Nie ve Erbring, 2000). İnternet üzerinden sağlanan arkadaşlık ilişkileri ergenlerin gelişimi için önemli olan sosyal etkileşime olumsuz yönde etki etmekte, kişiler arası ilişki kurma ve bu ilişkileri sürdürebilme becerilerini azaltmaktadır (Caplan, 2002).

Ergenlerin internet ortamında karşılaştıkları diğer bir olumsuz etki ise internet üzerinden kurulan arkadaşlık ilişkileridir. İnternet ortamında özellikle sosyal paylaşım siteleri vasıtası ile kurulan ilişkilerde kullanıcılar birbirlerini göremedikleri için ergen tam olarak kimle iletişim içinde olduğunu bilememektedir. Bu nedenle kötü niyetli kullanıcılar tarafından kötü kaba ifadelere maruz kalabilmelerinin yanı sıra çocuk istismarı vakaları da görülebilmektedir (Tuncer, 2001).

Araştırmalar internetin olumsuz etkileri ile kullanma sıklığı arasında doğru orantı olduğu göstermektedir. Ergenler, interneti doğru kullanmamaları ve aşırı kullanmaları sonucu bağımlılık yaşamaktadırlar (Morahan, Martin ve Schumacher, 2000). Ergenlerin internette çok uzun süre kalmaları ve henüz doğru kullanım için gerekli olan psikolojik olgunlukta olmamaları bağımlılık geliştirme riskini artırmaktadır (Ceyhan, 2008).

Bağımlılık geliştiren ergenler bilgisayar önünde saatlerce kalabilmekte bu sebeple de akademik başarıları olumsuz yönde etkilenebilmekte, fiziksel problemlerle karşılaşabilmekte, uyku ve gündelik işlerinde aksaklıklarla karşılaşabilmektedirler (Young, 2004; Demir, 2006; Esen, 2010). Uzun süreli bilgisayar kullanımı yeme alışkanlıklarının bozulmasına ve obeziteye neden olabilmektedir (Muslu ve Bolışık, 2009).

İnternetin insan hayatında bu denli etki bırakması şüphesiz sahip olduğu bazı özelliklerden kaynaklanmaktadır. Bu özellikler insanlara cazip gelmekte ve her geçen gün internete olan ilgiyi daha da artırmaktadır. Nitekim internetin doğası gereği en önemli özelliklerinden bir tanesi kullanıcıların gerçek kimliklerini saklayabilme, değiştirebilme yani anonim olma imkânının oldukça fazla olmasıdır. Bu nedenle anonim internet kullanımı ve özellikleri önem arz etmektedir.

2.2. Anonim İnternet Kullanımı

Bu araştırma ergenlerin anonim internet kullanımındaki yaşantı ve deneyimlerini incelemektedir. Aynı zamanda ergenleri anonim iletişime yönlendiren sebepler ve ergenlerin karşılaşabileceği olası avantaj ve riskli durumlar araştırılmaktadır. Bu bağlamda öncelikle anonim internet tanımı verildikten sonra sırasıyla anonim internetin özellikleri ve araştırmanın bağımlı değişkeni olan ergenlerin anonim internet kullanımı konularına ilişkin literatür bilgisi verilmektedir.

2.2.1. Tanım

Anonimlik bir mesajın gerçek yazarının kim olduğunun gösterilmemesi anlamına gelmektedir (Palme, 2002). İsmi verilmemesi anonimliği sağlamakla beraber takma isim kullanarak da anonimlik sağlanabilmektedir (Pavlice, 2005).

Kimlik ise anonimliğin tam tersidir. Kimlik bir kişinin tanınabilir özellikleridir. Vücudumuz, sesimiz, kıyafetlerimiz jestlerimiz kimliğimizin bir parçasıdır ve kimliğimiz sosyal etkileşimin yapı taşıdır. Nitekim internet, doğası gereği kimliği ortaya çıkarmadan iletişim kurmak için çok önemli fırsatlar sunmaktadır (Pavlice, 2005).

Kullanıcılar anonim internet yoluyla isim, yaş, cinsiyet gibi kişisel özelliklerini rahatlıkla gizleyebilmektedirler. Anonim iletişim sayesinde kullanıcılar kimliklerini tamamen gizleyerek ya da olduğundan takma isim kullanarak diğerleri ile iletişime

geçebilmektedirler (McKenna ve Bargh, 2000). Takma isim bir çeşit aldatmadır burada kişi başka biri olma isteğini karşılayabilmektedir (Palme, 2002).

2.2.2. Anonim internetin özellikleri

Sanal dünyada kimliği gizli tutmanın birçok sebebi olabilmektedir. Örneğin kadın kullanıcılar, erkek kullanıcıların özel konuşma isteklerinden ve tacizden korunabilmek için cinsiyetlerini ortaya çıkarmayacak rumuzlar kullanabilmektedirler. Bunun yanında internette yazı paylaşan yazarlar, yazılarını kimlerin okuyacağını bilmedikleri için yasal olmayan şeyler paylaştıklarında rumuz kullanabilmektedirler. (Pavliceck, 2005).

Anonim internet kullanıcılara bazı fiziksel özelliklerini ön plana çıkarma değiştirmeye veya dezavantajlı özellikleri gizleme olanağı sunmaktadır (Schouten vd. 2007). İnternette genellikle sohbetin ilk aşamaları anonim olmaktadır. Bu sayede kişi belirli yönlerini açığa vurabilmekte, eksik yönlerini saklayabilmekte ve engellenmiş hissetmemektedir. Çünkü anonim internetteki yaşantılar gerçek yaşamdaki gibi olmamaktadır (McKenna ve Bargh, 2000).

Kullanıcılar haber siteleri ya da üye oldukları gruplarda yapılan tartışmalara yorum yapabilmektedirler. Yayınlanan haber veya içeriğe yapılacak olan öfkeli veya saldırganca bir yoruma gelebilecek tepkiyi önlemek için kullanıcılar kimliklerini gizleme eğilimi gösterebilmektedir. Bu sayede söylemek istediğini gerçek hayatta herhangi bir tepkiyle ya da yaptırımla karşılaşmadan söyleyebilmektedirler (McKenna ve Bargh, 2000).

Yapılan araştırmalar anonim olarak yapılan iletişimde kendini açma davranışının daha kolay olduğunu ve kişinin bir daha hiç sanal iletişim kurmayacağı yabancılara daha özel şeylerini anlatabildiklerini göstermektedir. Çünkü kısıtlama ve risk çok düşük düzeydedir. Bu durum, anonim iletişim ile kendini açma davranışı arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstermektedir. (Bargh, McKenna ve Fitzsimons, 2002; Joinson, 2001; McKenna ve Bargh, 2000). Suler'e (2004) göre insanlar eylemlerini kendi kimliklerinden bağımsız şekilde gerçekleştirdiklerinde güçlü hissetmekte, buna bağlı olarak anonim iletişimde çevrimdışı dünyada sorumlu tutulmayacakları için daha samimi bilgi açıklayabilmektedirler.

Çevrimiçi iletişim de kimliği gizleyerek iletişim kurmak kullanıcıya güven vermektedir. Gerçek dünyada olumsuz yaşantılar geçiren birey sanal dünyada özgür hissetmekte ve kontrolün kendinde olduğu fikrine kapılmaktadır (Larrain vd., 2007). Bu

şekilde kendine yeni benlik kurma imkanı sağlamaktadır (Zegers ve Larrain, 2002). Gerçek hayattaki deneyimler ve kararlar radikal olmakta ve hataların sonucu bulunmaktadır ancak kimliği gizleyerek yapılan iletişimde bir sonuca katlanma riski daha az olmaktadır (Larrain vd., 2007).

Kimlik gizleyerek yapılan çevrimiçi iletişim kullanıcılara toplum tarafından reddedilen düşüncelerin rahatlıkla dile getirilebilme olanağı sunmaktadır. Sosyal paylaşım sitelerinde kurulan gruplar yardımı ile kullanıcılar, kendi gibi düşünen gruplara üye olabilmekte ve düşüncelerini rahatça paylaşabilmektedirler (McKenna ve Bargh, 2000). Kullanıcılar, bu gruplar sayesinde toplum için etik bir sorun olan düşüncelerini açıklamak için sınırsız bir ortam bulabilmektedirler (Zegersand ve Larrain, 2002).

Çevrimiçi iletişimde kimliği gizleyerek kurulan iletişimin gerçek hayattan farklı olduğu bir diğer nokta ise fiziksel görünüş ve görsel ipuçlarının bulunmamasıdır. Kullanıcılar bu sayede fiziksel görünüşlerinin dezavantajlarını gizleyebilmekte, kalıplaşmış yargı ve sosyal yargılamalardan kurtulabilmekte ve ilişki oluşumunun seyrine yön verebilmektedirler (McKenna ve Bargh, 2000). Kullanıcılar bu sayede gerçek dünyadaki davranışlarından çok daha farklı bir şekilde davranabilmektedirler.

2.2.2.1. Anonim internetin olumsuz özellikleri

Kullanıcılar anonim çevrimiçi iletişime çok kolay ulaşabilmekte, konuşmadan sonra sadece bir tuşa basarak izlerini kaybettirebilmekte ve bir daha o kişiyle asla görüşmeme şansına sahip olabilmektedirler. Bu sınırsız fırsat ve görünmezlik birçok olumsuzluğu beraberinde getirebilmektedir.

Anonim olarak bir gruba katılan kişi kişisel görünürlüğü düşmesiyle birlikte kontrol kaybı yaşayabilmektedir. İnsanlar anonim olduklarında veya kalabalığa karıştıklarında bireyselliklerini, hesap verebilme yetilerini ve kişisel kimliklerini kaybetmektedirler. Bu durum genelde anti-sosyal davranışla sonuçlanabilmektedir (Reicher vd., 1995). Araştırmalar, kullanıcıların anonim olarak kurdukları iletişimde, yüz yüze iletişime göre daha açık sözlü davrandıklarını ortaya koymaktadır (McKenna ve Bargh, 2000). Ayrıca düşmanlık, daha agresif tepkiler, uygun olmayan davranışlar ve yanlış anlamaların anonim iletişimde daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır (McKenna ve Bargh, 2000). Anonim bir şekilde çevrimiçi iletişim kuran kullanıcı engellenmemişlik etkisiyle agresif ve anti-sosyal davranış özellikleri gösterebilmektedir

(Joinson, 2001). Sosyal paylaşım siteleri aracılığı ile oluşturulan ırkçı ve nefret grubu üyeleri, azınlık grup üyelerine nefret ve tehdit içeren mesaj veya e- posta gönderebilmektedirler (McKenna ve Bargh, 2000).

Anonimlik iftira, çocuk pornografisi dağıtımı, yasadışı tehditler, ırkçılık, dolandırıcılık gibi birçok suçta suçlunun gizlenmesinde kullanabilmekte, bunun yanında çocukların istismarında ve pedofili durumlarında kullanılabilmektedir. İnsanlar sevmedikleri kişilere hakaret ve kötü sözler söylemek için anonimliği kullanabilmektedirler (Palme, 2002).

Anonimlik ile ilgili en büyük sorun, toplumun gerçek dünyadaki yaptırımlarıyla kullanıcıyı karşı karşıya getirmemesidir. Eylemlerinde sadece vicdanı ile karşı karşıya kalan kullanıcı mutlak özgürlüğe ulaşabilmektedir (Pavliceck, 2005). İnsanlarla yüzleşmek zorunda kalmamak ve bir daha asla o kişiyle karşılaşılmayacağını bilmek, kullanıcıyı genellikle olumsuz tutum sergilemesine yol açabilmektedir (Pavliceck, 2005).

Anonimlik veya takma isim yasal anlamda kişinin sorumluluğundadır. Eğer kişi bu sorumluluğun farkındaysa ve ona göre davranırsa iyiye hizmet edebilmektedir. Bu nedenle anonimlik bireylere, kurumlara ve topluma faydalar sağladığı sürece kanunlarca yasaklanmamıştır (Pavliceck, 2005).

İnternette kurulan anonim iletişimin bireylerin sosyal ve kişisel gelişim ve yaşantılarına olumsuz etkileri olsa da anonim iletişimin birey üzerinde pozitif katkı sağlayabileceğini durumlarda bulunmaktadır.

2.2.2.2. Anonim internetin olumlu özellikleri

İnternette normal hayattan farklı olarak görsel ipuçları bulunmamaktadır. Kullanıcılar eğer bir kamera yoksa birbirlerini göremezler. Bu bilinmezlik kullanıcıların daha rahat bir şekilde etkileşim kurmasına ve daha doğal davranmalarına yardım etmektedir (McKenna ve Bargh, 2000). Günlük hayatla ilişkilendirilecek olunursa, Gergen, Gergen ve Barton'ın (1973) yaptıkları araştırma, karanlık odada karşılıklı oturtulan çiftlerin birbirleri ile olan etkileşiminin, aydınlatılmış ortamda oturtulan çiftlere nispeten daha olumlu olduğunu ortaya koymaktadır (Gergen, Gergen ve Barton' dan aktaran McKenna ve Bargh, 2000). Fiziksel özelliklerin devre dışı kaldığı durumlarda etkileşim daha olumlu sonuçlar verebilmektedir.

Anonim çevrimiçi iletişimde zaman ve hızı ayarlamak kullanıcının kontrolünde olmaktadır ve kullanıcı istediği zaman gelen mesajlara cevap verebilmektedir. Bu

durum kullanıcıya iletişim için daha uygun cevap verme ve cevaplarını tekrar gözden geçirebilme fırsatı sunmaktadır. Böylelikle günlük hayattaki iletişimde veremediği ani cevapları sanal ortamda zaman kazanarak verebilmekte, kişinin kendilik farkındalığı ve özgüveni artmakta, iletişimde olduğu kişiye istediği izlenimi verebilmektedir (Joinson vd., 2007).

Anonim çevrimiçi iletişim, karşıdaki kişinin dış görünüşü sebebiyle ortaya çıkabilecek önyargıyı kırabilme avantajına sahip olduğu için anonimliğin arkadaşlık geliştirmede zorluk çeken kişiler için sosyal kaygıyı azaltıcı etkisi bulunmaktadır (McKenna ve Bargh, 2000). Normal iletişimde alaycı bir tutumla karşılaşmak ya da reddedilmek gibi riskler bulunmaktadır ancak anonim iletişim bu riskleri ortadan kaldırmaktadır (Qian ve Scott, 2007). Ayrıca anonimliğin çoğu zaman insanları kendileri hakkında daha fazla bilgi vermeye teşvik ettiği araştırmalarla ortaya konmaktadır (Walther, 1996). Qian ve Scott, (2007) ‘ın yaptığı araştırma, kimliğini gizleyerek iletişim kuran internet kullanıcılarının kendilerini açma oranının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum anonim internet kullanımın, normal hayatta kendisi hakkında çok fazla bilgi veremeyen insanlar için bir fırsat oluşturduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Anonimlik insanları üretkenliğe karşı engellemelerden ve sınırlamalardan kurtarmaktadır. Bunun yanında sosyal tabu haline gelen konular (Eşcinsellik, sağlık sorunları, vb.) hakkında insanların anonim olarak konuşabilmelerine destek olmaktadır (Pavliceck, 2005). Bunun yanında anonimlik dürüstlüğü teşvik etmektedir ve tarafsız değerlendirme olanağı vermektedir. İnsanların sosyal konumu, yaşları ve durumlarının yerine fikirlerinin kalitesine dayanan itibar geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Nitekim anonimlik gizlilik hakkı ifadesi olarak bir insan hakkı olarak görülmektedir (Pavliceck, 2005).

2.2.3. Ergenlerde anonim internet kullanımı

İnternet üzerinden kurulan iletişim yoluyla ergenler, değerlere, düşüncelere, kim olduklarına ve kim olmak istediklerine ilişkin sorulara cevap bulmaktadırlar. Bu sayede duygu ve düşünceleriyle ilgili öz farkındalık kazanabilmektedirler (Tynes, 2007). İnternet ergenlerin kültürel ve sosyal etkinliklerinin önemli bir parçasını oluşturmakta, anlık mesajlaşabilme, ilişki kurup geliştirebilme, kendini sunabilme ve kimlik denemeleri yapabilme açısından ergenlere büyük imkanlar sağlamaktadır (Klahr ve

MacWhinney 1998; Berson ve Berson, 2003; Kubey, Lavin ve Barrows, 2001; McKenna ve Bargh, 2000). Schoulten vd., (2007), ergenlerin gelişimsel özellikleri dikkate alındığında ergenlerdeki bilişsel gelişme, kimlik gelişimi ve sosyal değişimler sebebiyle ergenlik öncesi ve ergenlik döneminde kimlik denemesi yapma sıklığının fazla olacağını düşünmektedir.

Kimlik denemeleri yapan ve başkaları gözünde nasıl görüldüğüne dikkat eden ergenler için internet yoluyla alınan geribildirimler son derece değerli olmaktadır. Ayrıca internet üzerinden iletişim kurulan kişiler normal sosyal çevreden farklı olabileceği için kimlik deneyleri ergenler için daha cazip gelebilmektedir (Turkle, 1995). Schouten vd.,'in, (2007) ergenlerin internette kimlik denemeleri ile ilgili yapmış olduğu araştırmada ergenlerin %50 'sinin internette kimlik denemesi yaptıklarını belirtmektedir. Kimliğini gizleyen ergenler, başkalarının gözünde nasıl göründüklerini merak ettiklerini, utangaçlığın üstesinden gelebilmek ve ilişki oluşumunu kolaylaştırmak için anonim iletişim kullandıklarını belirtmektedirler. Ergenler çevrimiçi ortamlarda farklı kişilikleri ayrıntılı olarak deneyebilmekte ve bu kişilik tipini günlük hayata taşıma gayreti içerisinde olabilmektedirler (McKenna ve Bargh, 2000). Sanal kimlikler ile hayatı keşfetmek istemektedirler (Turkle, 1995).

Kullanıcılar yaş, ırk, cinsiyet gibi kişisel özelliklerini değiştirirken ve bu durumu aldatma olarak algılamak yerine bir deneme olarak düşünebilmektedirler (Larrain vd., 2007).

Ergenlerin gelişim özelliklerine bakıldığında sosyal paylaşım sitelerinde kimliğini gizleyerek iletişim kurma daha cazip gelmektedir. Sanal ortamda kimlik gizlemek, değiştirmek tehlikeli olabilmektedir. Gelişim özellikleri sebebiyle kendilerine karşı olan tutumlarda çok hassas olan ergenler bu gibi durumlardan daha ciddi bir şekilde etkilenebilmektedirler (Larrain vd., 2007). İnternet kullanımının ergenler üzerindeki etkisinin daha iyi anlaşılmasını için ergenlik dönemi özelliklerinin iyi anlaşılması gerekmektedir.

2.3. Ergenlik Dönemi

Bu başlık altında ergenlik dönemi özellikleriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Ergenlik dönemi hakkında açıklamalar, Ergenlik Dönemi Özellikleri ve Ergenlik Döneminde Sosyal İlişkiler olmak üzere iki alt başlık altında verilmektedir.

2.3.1. Ergenlik dönemi özellikleri

Gelişimin ve değişimin sürekli olarak devam ettiği insan yaşamında, bireylerin gelişimini etkileyen belirli dönemler bulunmaktadır. Bu dönemler içerisinde gelişim ve değişimin en yoğun yaşandığı dönem ergenlik dönemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Atak, 2011). Sosyal gelişimin, bireyselleşmenin ve kimlik oluşumunun başladığı ergenlik döneminde fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişme hızlı bir şekilde ilerlemektedir (Kulaksızoğlu, 2007).

Gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemi olan ergenlik dönemi, kendi içerisinde çeşitli dönemlere ayrılmaktadır. Akyürek (2002), ergenlik dönemini: Ön ergenlik dönemi (10-13 yaş), orta ergenlik dönemi (14-16 yaş) ve son ergenlik dönemi (17-20 yaş) olmak üzere üçe ayırmaktadır.

Ön ergenlik dönemi, erinlik (buluş), bedensel gelişimin hızlı bir şekilde ilerlediği bir dönemdir. Boy uzaması, kilo artışı, iskelet yapısında gelişme bu dönemde yoğun olarak görülmektedir. Fiziksel gelişimin yanı sıra bilişsel gelişim ve buna bağlı olarak soyut düşünebilme yeteneği bu dönemde gelişmekte ve yetişkinlikteki cinsiyet özellikleri de bu dönemde kazanılmaktadır (Akyürek, 2002).

14-16 yaşlar arasındaki orta ergenlik döneminde özgür bir birey olma isteği artmaktadır. Ergen, anne babanın egemenliğinden ayrışma isteği ile birlikte anne babaya artık bu isteğini kabul ettirme çabası içerisine girmektedir. Genellikle bu istekler anne baba ile çatışmalara neden olabilmekte, riskleri olduğundan daha az gören ergenler bu dönemde anne babalarından duygusal olarak uzaklaşarak karşı cins veya akranları ile daha çok duygusal paylaşım yaşamaktadırlar (Derman, 2008).

17-20 yaşlar arasındaki son ergenlik dönemi kimlik duygusunun bütünleşmesiyle sona ermektedir. Akademik ve sanatsal arayışların, sosyal bağların ergenin kendini daha iyi tanımlamasına ve kendini bir topluluğa ait hissetmesine yol açtığı dönemdir (Derman, 2008).

Fiziksel, bilişsel ve psiko-sosyal gelişim alanları ergenlik döneminde etkileşim içindedir. Bu dönemde hormonları vasıtasıyla yetişkin olmaya başlayan ergenlerde fiziksel değişim hızlı bir şekilde yaşanmaktadır (Gül ve Güneş, 2009). 3-5 yıl içerisinde yetişkin bir insanın vücut yapısına ulaşan ergenlerde hormon seviyesinin artması ile birlikte, iskelet yapısı değişmekte, boy uzaması ve kilo artışı görülmektedir. Aynı zamanda fiziksel gelişme ile beraber ergenlerde dış görünüşleri ile ilgili hassasiyet

artmaktadır. Dış görünüşleri ile ilgili kaygı ve korku yaşayabilmelerinin yanı sıra bu dönemde hırçnlık, karamsarlık gibi duygularda sürekli değişme görülmektedir (Yörükoğlu, 1996).

Bu hızlı büyüme ve gelişme her bireyde aynı anda başlamamakla beraber bazıları akranlarına göre hızlı büyüme ve cinsel gelişime daha erken başlayabilmektedirler. Erken büyüme ve gelişme beraberinde bir takım psikolojik problemleri de getirebilmektedir. Akranlarına göre hızlı büyüme ve gelişme, özellikle kızlarda daha düşük benlik saygısı, kaygı bozuklukları ve yeme bozuklukları gibi psikolojik probleme yol açabilmektedir (Derman, 2008).

Ergenlikte bedensel ve cinsel olgunlaşmanın yanında bilişsel gelişim de gerçekleşmektedir. Bireyin yaşadığı sosyal çevre ile uyumunu şekillendiren bilişsel gelişim insanın doğumundan itibaren başlamakla beraber insanlara çevrede olup bitenlerle ilgili mantık yürütme, soyut ve somut düşünebilme, çevreden edindikleri bilgileri örgütleme imkânı sağlamaktadır (Kürkçüoğlu, 2010).

Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına göre 11 yaşından sonra gelen ergenlik dönemine giren bireylerde soyut düşünebilme yeteneği ile birlikte felsefe, siyaset, din gibi kavramlar merak konusu olmaya başlamaktadır. Ergenler, gelecekle ilgili kaygı sonucu, sorumluluk hissetmeye başlamaktadırlar (Derman, 2008).

Ergenler yaşadıkları problemlerle ilgili farklı olasılıkları da değerlendirme yetisine sahip olmakla beraber artık soyut kavramlar üzerine daha fazla yoğunlaşmaktadırlar. Empati yetenekleri gelişme gösterdiği için sosyal çevre içerisinde diğer kişilerin bakış açılarını anlamlandırmaya başlayan ergenler, ahlaki değerleri dikkate almaya başlamakta ve daha yüksek bir sağduyu göstermektedirler (Gül ve Güneş, 2009).

Ergenlik dönemi aynı zamanda ergenlerin kim olduklarını merak etmeye başladıkları bir dönemdir. Bu dönemde ergenler kimliklerini oluşturma sürecine girmekte ve bu yönde yoğun çaba harcamaktadırlar (Morsünbül ve Çok, 2013). Sağlıklı bir kimlik oluşturma süreci geçiren ergenler, genç yetişkinlik dönemine daha iyi adapte olabilmekte ve meslek veya eş seçimi gibi kritik konularda daha uygun adımlar atabilmektedirler (Morsünbül ve Çok, 2013).

Erikson'a (1968), göre kimlik duygusunun oluşmuş olmasının belirli ölçütleri bulunmaktadır. Bu ölçütlerde bireyin bir yaşam çizgisi belirleyip, bu yaşam çizgisini

tam olarak benimsemesi ve bu çizgiye yönelmiş olması gerekmektedir. Aynı zamanda bireyin kendi varoluş tarzını oluşturarak, yakın çevresi tarafından bu tarzının tanınmaya başlaması, kimlik duygusunun oluşmuş olmasının göstergesidir. Erikson, ergenin kimliğini keşfetme aşamasında aşk, iş ve dünya görüşü alanlarında kimlik denemeleri yaptığını ve bu denemelerin ergenin kimlik oluşturma sürecinin temel taşları olduğunu belirtmektedir (Erikson, 1968’den aktaran Atak, 2011)

Ergenlik dönemindeki hızlı büyüme ve cinsel gelişim ile oluşan fiziksel gelişim, bilişsel ve kimlik gelişimi ile oluşan zihinsel gelişimin yanı sıra ergenin sosyal olarak da gelişimi ve çevreye uyumu büyük bir öneme sahiptir.

Bireyin içinde bulunduğu çevre koşulları, yetiştiği ortam, çevresinde bulunan diğer kişiler ve bu kişilerle kurduğu iletişim ve paylaşım bireyin gelişimini çeşitli yönlerden etkilemektedir. Etkileşim ve paylaşımların olumlu olduğu çevre koşulları bireyin gelişimine katkı sağlarken olumsuz çevre koşulları bireye zarar verebilmektedir. Birey kurduğu sosyal yaşantı ve etkileşimle dünyayı ve kendisini algılama sürecine girmektedir. Bu nedenle özellikle fırtınalı ve stresli bir dönem olarak tanımlanan ergenlik dönemindeki bireylerin çevresiyle olan sosyal etkileşimi büyük önem kazanmaktadır (Sezer, 2010).

2.3.2. Ergenlik döneminde sosyal etkileşim

Bireyin toplum içerisinde diğer insanlarla karşılıklı olarak iletişim kurabilmesi için sahip olması gereken birtakım beceriler bulunmaktadır. İletişim becerileri olarak tanımlanan bu beceriler bireyin toplum içerisinde geçirdiği yaşantılar ile şekillenmektedir. Birey iletişim gücünü kullanarak toplumda kendine yer bulmaya çalışmakta ve sosyal etkileşimini geliştirme ihtiyacı hissetmektedir. Diğer bir ihtiyaç ise toplumun koyduğu kurallar ve doğru bilgiye olan ihtiyaçtır (Demir, 2006).

Arkonaç (2006), sosyal etkileşimi, *“bir insanın başka insanların sosyal yargı, tutum ve fikirlerine maruz kalması sonucunda kendi tutum, fikir ve yargılarında ortaya çıkan değişiklikler”* olarak tanımlamaktadır. Bireylerdeki bu değişimler belli dönemler içerisinde değil, insan yaşamının bütün dönemlerini kapsamaktadır. Sosyal gelişim, doğumdan itibaren anne baba ile olan ilk iletişimle başlamakta ve ömür boyu sürmektedir (Kulaksızoğlu, 2007).

Bireylerin içinde bulunduğu toplumda oluşturdıkları kimlik, değişen koşullarla birlikte dinamik bir yapı içerisinde sürekli kendisini yenilemektedir (Şimşek, 2002).

Bireyler yaşantıları sonucu kişisel ve sosyal kimlikler oluşturmaktadırlar. Kimlik, “*ben kimim? Biz kimiz?*” sorusuna verilen cevaptır (Güvenç, 1996).

Toplumun belirlediği değerler, sosyal statüler ve roller bireylerin toplum içerisindeki davranışlarına şekil verirken aynı zamanda sosyal kimliğin oluşumunu da sağlamaktadır (Karaduman, 2010). Sosyal yapı içerisinde bireyin içinde bulunduğu konum ve roller ve algıladığı sosyal kimliği davranışlarına etki etmektedir.

Sosyal çevre bireylerden birtakım davranışlar beklemektedir. Bu nedenle birey sadece kendine “*ben kimim?*” sorusunu sormaz aynı zamanda sosyal çevrenin beklentisi karşılama isteği ile “*kim olmalıyım?*” sorusunu da kendisine yöneltmektedir (Acun, 2011). Bu nedenle sosyal çevre ile olan etkileşim ve kişinin toplumdaki yerine olan algısı, davranışları üzerinde büyük öneme sahiptir. Kişi toplumdaki yerini alabilmek için sosyal gelişimini sağlamak durumunda kalmaktadır.

Ergenlik dönemi, fiziksel ve bilişsel gelişim ile birlikte sosyal gelişimin yoğun yaşandığı bir dönemdir. Ergenlik döneminde bir taraftan bedensel ve cinsel gelişim, diğer taraftan ise bilişsel ve kimlik gelişimi hızlanmaktadır. Ergen bir taraftan bedensel ve bilişsel değişimin getirdiği sorunlarla baş etmek zorunda kalırken bir taraftan da sosyal olarak genç yetişkin rolüne hazırlanmaktadır (Derman, 2008).

Ergenler bu dönemde kim olduklarını keşfetmeye başlarken, diğer taraftan da başkalarının gözünden kim olduğunu merak etmeye ve sorgulamaya başlamaktadırlar (Eriş ve Ekiz, 2013). Çevresinin gözünde nasıl göründüklerini merak eden ergenler, kendilerine yönelik düşünceleri önemsemekte, merak etmekte ve dönütlerden etkilenmektedirler (Çankaya, 2007). Ergenler, çevresinden aldığı geribildirimler ve izlenimler sonucu kendileri hakkında yorum yapmakta, kendi değerini bu izlenimler çerçevesinde belirlemektedirler (Eriş ve Ekiz, 2013). Erikson’a göre ergenlik dönemi bir kriz dönemidir ve bu dönemde ergenler ne oldukları ve ne olabilecekleri konusunda kendilerini tanımaya başlarlar. Bu şekilde “*ben kimim?*” sorusuna cevap ararlar (Erikson, 1968).

Yavuzer’e (2005) göre, ergen, değişen ve gelişen kişiliği içinde çevrede yeni değerler aramaya, kişiliğinin olgunlaşmasında rol oynayan özdeşleşme, özerklik, sorumluluk kavramlarına yanıt bulmaya çalışır. Bu kavramlar, gence kişilik kazandırır, toplumla ilişkisini biçimlendirir, toplumdaki yerini ve rolünü oluşturur.

Ergenlik dönemindeki birey çocukluktan çıkıp genç yetişkin rolüne adım atmaktadır. Bu nedenle çocukluktan farklı olarak sosyal ilişkilerinde farklılıklar görülebilmekte, aile ile olan ilişkilerin yanı sıra arkadaş ilişkileri ve romantik ilişkilerde önem kazanmaktadır. Ergenlik döneminde bilişsel, sözel ve mantıksal değişimlerle beraber sosyal ve duygusal bakımdan da farklılıklar olduğu için gencin ailesi ve arkadaşlarıyla olan iletişimi de farklılaşmaktadır (Bayhan ve Işıtan, 2010).

Ergenlik döneminde kurulan sosyal ilişkiler ergen-akran, ergen-ebeveyn ilişkileri şeklinde iki yönlü ilişki şeklinde ilerlemektedir. Ergenler hayatlarındaki önemli kişilerden etkilenmenin yanı sıra, o kişilerle beraber olmayı tercih etmekte ve yine o kişilerin tepkilerine ve davranışlarından etkilenmektedirler (Bayraktar, 2007). Bu nedenle ergenlik dönemi içerisindeki bireylerin arkadaşları ve aileleri ile olan etkileşim ve yaşantıları büyük önem taşımaktadır.

Ergenlik döneminde arkadaş ilişkileri gelişmekte ve arkadaşlara verilen değer önem kazanmaktadır. Ergenlerin arkadaşları ile kurdukları iletişim aile içi iletişimden farklılık göstermektedir. Kararların genellikle anne baba tarafından alındığı ve otorite figürü konumunda bulunan ebeveyn iletişiminin aksine eşitlikçi bir sosyal temasın bulunduğu arkadaş ilişkileri ergen üzerinde daha cazip hale gelmektedir (Kulaksızoğlu, 2007). Bu dönemde arkadaşlar arası yakınlık artmakta, sadakate dayalı dostluklar gelişmekte, duygusal paylaşımlar artmakta ve bununla beraber anne babanın ergen üzerindeki etkisi azalmaktadır (Bee ve Boyd, 2009). Etkisi azalan ebeveyn iletişiminin yerini büyük oranda arkadaş ilişkileri almaktadır.

Değişik yaş ve cinsiyetten ilişkiler kurmak, arkadaş guruplarına ait hissetmek bu dönemde sosyal gelişim için önemlidir. Ergen, bu dönemde yaşlılarıyla daha fazla zaman geçirmek isteği duymaktadır. Bu istek anne babalarından tamamen soyutlanmak ya da anne babadan edindikleri değerleri yok saymak anlamına gelmemektedir. Kurdukları arkadaş ilişkilerinde anne babadan getirdikleri değerlere göre arkadaşlarını seçmektedirler (Temel ve Aksoy, 2001). Ergenler kendi davranış, tutum ve özelliklerine benzer arkadaşlar aramaktadırlar.

Ergenler kendi özelliklerinde yeni arkadaş edinme aşamasında önce geniş kalabalık gruplar şeklinde hareket etmekte, sonrasında ise küçük klikler oluşturmaktadırlar. Daha sonraki süreçte bireysel dostluklar ön plana çıkmaktadır (Demir, Görgün ve Ulusoy, 2005). Ergenliğin erken dönemlerinde aynı cinsiyette

arkadaş grupları oluşurken, ergenliğin ilerleyen dönemlerinde farklı cinsiyetten arkadaş grupları oluşmaktadır (Bee ve Boyd, 2009). Ergenler arasında arkadaşlık ilişkileri geliştikçe daha yakın ilişkiler, sohbetler başlayabilmektedir.

Gruplar halinde etkileşim içerisinde olan ergenler grubun bir parçası olmak için çabalamakta, arkadaş grubunun değer ve davranışlarına uyum gösterme yoluna gitmektedirler (Uludağlı ve Sayıl, 2013). Özellikle arkadaşlarınca yeterince benimsenmeyen ergenler kendilerine daha az güvenmekte ve diğer arkadaşlarının etkisi altında daha fazla kalabilmektedirler (Kulaksızoğlu, 2007). Ergenlik döneminin ilerleyen aşamalarında ergenin kimlik duygusu gelişmeye başladıkça bu etki azalmakta ve gruba koşulsuz uyum giderek azalmaktadır (Bee ve Boyd, 2009).

Ergenlerin zekâ seviyeleri, ders başarıları, yetenekleri, dış görünüşleri ve duygusal olgunlukları arkadaş çevrelerinde kabul edilme derecesine etki etmektedir (Kulaksızoğlu, 2007). Ergenin belli alanlarda yetenekleri ya da becerilerinin olması onu diğer arkadaşlarının gözünde farklı bir konuma getirebilmekte, grup üyeleri tarafından daha kolay kabul görmesini sağlamaktadır. Bu sayede ergen kendine duyduğu güveni artırmakta, grup içerisinde daha özgüvenli hareket ederek duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde ifade edebilmektedir.

Ergenlerin grup içerisinde kurduğu arkadaşlıklar ve üyelerle olan etkileşiminin ergenin sosyal gelişimi üzerinde etkileri görülmektedir. Ebeveynlerden sonra sosyal etkileşim açısından önemli bir yerde olan arkadaşlık ilişkileri, sosyal ve duygusal yönden akranların birbirlerine destek ve yakınlık sağlamaları açısından olumlu ve sosyal becerileri geliştirme açısından önemlidir (Uludağlı ve Sayıl, 2013). Ergenler aile üyeleri ile yaşadıklarını, okul yaşantısı ve yöneleceği meslek ile ilgili geleceğe yönelik planlarını birbirleri ile paylaşabilmektedirler. Ergenler akranları ile kurdukları ilişkide, eşit şartlarda sosyal etkileşimi, kendi düşüncelerini ifade etmeyi, akranlarının düşüncelerine saygı gösterebilmeyi öğrenmektedirler (Kulaksızoğlu, 2007).

Arkadaşı olan, arkadaşlarına bağlılık geliştiren ve akran grubu içinde sosyal olarak tercih edilen ergenlerin, diğer ergenlere göre olumlu sosyal davranışlar göstermektedirler (Ellis ve Zarbatany, 2007). Arkadaşlar genellikle birbirlerine karşı güçlü duygusal bağlar geliştirdikleri için birbirlerinin davranışlarını taklit etmeleri oldukça olasıdır ve arkadaşlar arasında zaman içinde olumlu sosyal davranışların düzeyinde benzerlik olmaktadır (Uludağlı ve Sayıl, 2013).

Ergenlik döneminde yaşanan arkadaşlık ilişkileri olumlu birtakım özellikler gösterse de ergenlerin birbirleri ile olan etkileşimlerinde olumsuz durumlarla da karşılaşabilmektedir. Arkadaşlar, olumlu sosyal davranışlara katkılarının yanı sıra istenmeyen etkilere de sahip olabilmektedirler. Özellikle anne babadan ayrışma ve özgür olma isteği ile arkadaşlara yönelme birtakım riskleri ve çatışmaları da beraberinde getirmektedir. Özellikle saldırgan ve suça eğilimli arkadaş çevresinde bulunan ergenler, olumsuz davranış ve suça yönelik baskılara maruz kalabilmektedirler (Bee ve Boyd, 2009).

Anne babadan ayrışma ve bireyleşme süreci içinde ergenlerin duygusal olarak kendilerini ana babalarından uzak tutma çabaları, duygusal paylaşımlarını özellikle karşı cins olmak üzere akran ilişkileri üzerine yapmaları, riskleri olduğundan az görmeleri, kendilerini her şeyi yapabilir olarak algılamaları ve kendi kendilerini yönetmeyi istemeleri anne babalarla çatışmaya neden olabilmektedir (Derman, 2008). Bu durum arkadaş ilişkilerinin ergenler üzerinde ne derece etki ettiğini göstermektedir.

Arkadaşlık ilişkileri ve sosyal gelişimin önemli olduğu ergenlik döneminde arkadaş ilişkileri gelişen teknoloji ile beraber internet üzerinden yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Bu durum ergenlik döneminde bulunan bireylerin bu platformdan nasıl etkilenebileceği konusunda merak uyandırmaktadır.

Ergenlerin sosyal yaşamlarında arkadaşlarıyla kurduğu iletişim ve etkileşim sadece yüz yüze olmamakta, özellikle son yıllarda hayatımıza giren ve giderek gelişen internet üzerinden oluşan etkileşimde büyük önem kazanmaktadır. Bu nedenle ergenlerin internet üzerinden kurdukları etkileşim esnasındaki yaşantıları büyük merak uyandırmaktadır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin analizine yönelik bilgiler verilmektedir.

3.1. Araştırma Modeli

Kimliğini gizleyerek sosyal paylaşım sitelerini kullanan ortaokul öğrencilerinin psikolojik yaşantılarının incelenmesine yönelik bu çalışmada; nitel araştırma modellerinden fenomenolojik (olgubilim) yaklaşım kullanılmıştır. Nitel araştırma; sosyal bilimler alanında yoğun bir şekilde kullanılan, insan davranışlarını ve bu davranışların altında yatan nedenleri derinlemesine inceleyen, bu davranışların anlamını sorgulayan bir araştırma yöntemidir (Güler, Halıcıoğlu ve Taşkın, 2013). Yıldırım ve Şimşek (2006), nitel araştırmayı, *“gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma”* olarak tanımlamaktadır. İnsan davranışlarının karmaşık ve çok boyutlu olması göz önüne alındığında, davranışların altında yatan sebepler ve bu davranışların anlamlandırılması açısından nitel araştırma yöntemi bu araştırma için uygun bir yöntem olarak düşünülmüştür.

Çalışmada kullanılan fenomenolojik yaklaşım (olgubilim araştırması) nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir yaklaşım olarak bir olgu veya bir kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerin içeriğini ve olası dinamiklerini ortaya koymaya olanak tanımaktadır (Creswell, 2013). Fenomenolojik araştırmalarda olgular, içinde bulunduğumuz dünyada olaylar, deneyimler, algı ve yönelimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu olgular, varlığını bildiğimiz ancak hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmadığımız deneyimlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Fenomenolojik yaklaşımlar bu deneyimlerin insanlar tarafından nasıl anlamlandırıldığını ve deneyimi bilince nasıl dönüştürüldüğünü araştırmaktadır (Patton, 2014). Fenomenolojik araştırmanın temeli, *“insanların ne tecrübe ettikleri ve dünyayı nasıl yorumladıklarıdır”* (Patton, 2014). Anlamını tam olarak kavrayamadığımız olguların derinlemesine araştırılması ve deneyim ve yaşantıların anlamlandırılması bakımından fenomenolojik yaklaşım uygun bir araştırma deseni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada fenomen *“anonim internet kullanımı”* dır. Buradan yola çıkarak bu çalışmada kimliğini gizleyerek sosyal paylaşım sitelerini kullanan ergenlerin psikolojik yaşantılarının ve deneyimlerinin anlamını kavramak ve derinlemesine araştırmak için

fenomenolojik yaklaşım tercih edilmiştir. Başka bir deyişle araştırmada, ortaokul öğrencilerinin sosyal paylaşım sitelerinde kimliklerini gizleyerek sürdürdükleri iletişim ve etkileşime dayalı yaşantı ve deneyimlerinin anlamı araştırılmaktadır.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmada nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan amaçlı örnekleme yöntemi dâhilinde ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik yöntemi kullanılmıştır (Şimşek ve Yıldırım 2006). Araştırmanın evrenini, Eskişehir ili merkez ilçelerindeki ortaokullarda eğitim gören altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma gurubu olarak Eskişehir merkez ilçelerde bulunan beş devlet okulundan (Kardeşler Ortaokulu, Sinan Alağaç Ortaokulu, İstiklal Ortaokulu, Toki Ümit Yaşar Oğuzcan Ortaokulu, Şehit Ali Gaffar Okkan Ortaokulu) 20 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin cinsiyetleri, gittikleri okul türleri ve sınıf düzeyleri bakımından dengeli bir dağılım göstermesi hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında anonim internet kullandığı belirlenen öğrencilerle farklı okullarda ve farklı cinsiyetteki öğrencilerle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmeye başlanmış ve verilerin kendini tekrarlamaya başlaması halinde doygunluğa ulaştığı varsayımından hareketle (Onwuegbuzie ve Collins, 2007) 11 kız ile dokuz erkek öğrenciye ulaşıldığında verilerin tekrarlamaya başladığı fark edilmiştir. Verilerin tekrarlamaya başladığı belirlendikten sonra görüşmelere son verilmiş ve toplamda 11 kız ve dokuz erkek öğrenciyle yapılan görüşme verileri analize dahil edilmiştir. Katılımcılar arasında her sınıf düzeyinden en az dörder öğrenci yer almaktadır. Bu şekilde çalışma grubunun çeşitli, farklı ve zengin bir dağılım göstermesi sağlanmaya çalışılmıştır. Diğer bir deyişle katılımcılar maksimum çeşitlilik örnekleme dikkate alınarak seçilmişlerdir. Maksimum çeşitlilik örneklemede örneklem, araştırılan olgu ile bağlantılı, kendi içinde benzer yapıda olan ve problemin farklı boyutlarını inceleyebilmek için kullanılmaktadır (Grix, 2010). Bu nedenle maksimum çeşitlilik örnekleme yapılırken araştırmadaki olguyu en iyi inceleyecek şekilde farklılıklara odaklanılmış, bu farklılık içinden benzer ve ortak yönler belirlenerek örneklem oluşturulmuştur (Morgan ve Morgan, 2008).

Katılımcıların belirlenmesi sürecinde; başlangıçtaki görüşmelere katılan öğrencilerin görüşleri ve önerileri doğrultusunda, benzer deneyimler yaşayan başka katılımcılar belirlenmiş ve bu şekilde görüşmeler devam ettirilmiştir. Kartopu

örnekleme yöntemi olarak adlandırılan bu yöntemde (Şimşek ve Yıldırım, 2013; Patton, 2005; Balcı, 2013) görüşme yapılan katılımcılardan süreç bittikten sonra, kendisi ile benzer deneyimleri olduğunu düşündüğü akranlarını, gönüllük esasında işaret etmesi istenmektedir. Katılımcının işaret ettiği kişi ile yine gönüllük temelinde ön görüşme yapılmakta, bu görüşmede yapılacak çalışmanın içeriği ve kapsamı açıklandıktan sonra asıl görüşme talep edilmektedir. Talebin reddi halinde ise benzer deneyimleri olan başka katılımcılara yönelinmekte ve benzer bir süreç işlemektedir. Diğer bir deyişle bu yöntemde her bir katılımcı kendisinden sonra görüşme yapılacak olan katılımcıyı belirlemektedir. Böylece görüşmelerin benzer deneyimleri olan kişilerle gerçekleşmesi mümkün olabilmektedir (Şimşek ve Yıldırım, 2013)

Bu çalışmada görüşme yapılan tüm katılımcılar gönüllü olarak kendileriyle benzer deneyimleri olduğunu düşündükleri kişileri işaret etmiş ve bu işaret edilen kişiler de görüşme yapmayı gönüllük temelinde kabul etmişlerdir. Başlangıçta ölçüt örnekleme yöntemi (Şimşek ve Yıldırım, 2013; Marshall ve Rossman, 2014) ile belirlenen katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda benzer deneyimi yaşayan başka arkadaşları olup olmadığı sorulmuş ve katılımcıların verdikleri isimler doğrultusunda diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Araştırmaya katılmak isteyenlerin velilerinden izin alındıktan sonra (Araştırmaya Gönüllü Katılım Veli İzin Formu Ek-2) çalışma gurubuna yeni katılımcılar olarak eklenmiştir. Aşağıda görüşme yapılan katılımcıların, demografik özelliklerine yer verilerek okuyucuların katılımcıları daha iyi tanıyabilmeleri amaçlanmaktadır. Demografik değişkenlere ilişkin veriler Tablo 3.1.'de sunulmuştur.

Tablo 3. 1. Görüşmeye katılan öğrencilerin demografik özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Sınıf	Yaş	Ebeveyn Öğrenim Durumu	
				Anne	Baba
Ö 1	Kadın	8. sınıf	14	İlkokul	Ortaokul
Ö 2	Kadın	7. sınıf	13	Lise	Lise
Ö 3	Kadın	8. sınıf	15	İlkokul	İlkokul
Ö 4	Kadın	8. sınıf	15	Ortaokul	Ortaokul
Ö 5	Kadın	8. sınıf	14	Lise	İlkokul
Ö 6	Erkek	8. sınıf	15	İlkokul	İlkokul
Ö 7	Erkek	7. sınıf	13	Yüksekokul	Yüksekokul
Ö 8	Kadın	8. sınıf	14	Lise	Lise
Ö 9	Erkek	8. Sınıf	14	Ortaokul	Ortaokul
Ö 10	Kadın	8. Sınıf	14	Ortaokul	Ortaokul
Ö 11	Kadın	6. Sınıf	12	Lise	Lise
Ö 12	Erkek	8. Sınıf	14	Ortaokul	Ortaokul
Ö 13	Kadın	6. Sınıf	12	Yüksekokul	Yüksekokul
Ö 14	Erkek	7. Sınıf	14	İlkokul	Ortaokul
Ö 15	Erkek	7. Sınıf	13	Lise	Ortaokul
Ö 16	Erkek	6. Sınıf	12	Yüksekokul	Yüksekokul
Ö 17	Kadın	8. Sınıf	14	Üniversite	Üniversite
Ö 18	Kadın	8. Sınıf	15	Üniversite	Üniversite
Ö 19	Erkek	7. Sınıf	13	Lise	Ortaokul
Ö 20	Erkek	6. Sınıf	12	İlkokul	İlkokul

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Demografik bilgi formu (EK-4)

Araştırmacı tarafından geliştirilen demografik bilgi formu katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Bilgi formu katılımcıların yaş, cinsiyet, aile sosyo-ekonomik durumu gibi demografik bilgiler ile internet kullanma süre ve biçimlerini belirlemeye dönük bilgilerin alındığı sorulardan oluşmaktadır.

3.3.2. Yarı yapılandırılmış görüşme formu

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen ve sekiz adet açık uçlu soru bulunan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu (EK-3) kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmacının araştırma konusuna ilişkin gözlemleri, aldığı uzman görüşleri ve literatür bilgileri ışığında hazırladığı ve görüşme sırasında sormayı hedeflediği temel soruları içeren yarı yapılandırılmış bir formdur. Hazırlanan form aracılığıyla araştırmacı görüşmede belirli bir düzeyde standart yakalayabilmekte, sonda sorularla görüşmenin seyrinde değişiklik yapabilmekte, esnek davranabilmektedir (Ekiz, 2003). Yarı yapılandırılmış olan bu form katılımcıların deneyimlerini anlamlandırmaya ve konu bütünlüğü içerisinde araştırmacıya çalıştığı konuyu irdeleme olanağı sağlamaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun oluşturulması süreci aşağıda aşamalar halinde açıklanmaktadır:

1. Öncelikle araştırmacı tarafından internet kullanımı, kimliğini gizleyerek internet kullanımı, ergenlik dönemi sosyal medya kullanımı gibi anahtar sözcükler kullanılarak ilgili literatür incelenmiştir.
2. Literatür ışığında yarı yapılandırılmış görüşme formunun 16 maddelik taslak hali oluşturulmuştur. Taslak formda yer alan sorular, ortaokul öğrencilerinin kimliklerini gizleyerek internet ortamındaki yaşantılarını anlamaya dönüktür.
3. Taslak form psikolojik danışma ve rehberlik alanında üç uzmanın görüşüne sunulmuş ve tüm görüşme soruları uzmanların önerileri de dikkate alınarak yeniden düzenlenmiştir.
4. Formun uygulanabilirliğini denemek için araştırmacının görev yaptığı okulda iki öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Bu öğrenciler seçilirken internette kimlik gizleme davranışı gösterdiği araştırmacı tarafından bilinen bir öğrenci seçilmiştir. Araştırmacının ortaokulda psikolojik danışman olması öğrencinin anonim internet kullandığını biliyor olmasını sağlamıştır. Diğer öğrenci ise kartopu örnekleme yöntemi ile ilk öğrencinin işaret ettiği öğrencidir. Deneme uygulaması yapılan öğrencilerle görüşülmeden önce, Araştırmaya Gönüllü Katılım Veli İzin Formu (EK-2) aracılığı ile veliden yazılı izin alınmıştır.
5. Deneme sürecinde bazı soruların öğrenciler tarafından yeterince anlaşılmadığı, öğrencilerin kimliklerini gizleyerek internet kullanım deneyimlerini ortaya koyacak biçimde dönütler sağlayamadığı ya da katılımcıları belli yönde cevap vermeye yönlendirdiği belirlenmiş ve formdan çıkarılmıştır.

6. Deneme görüşmeleri esnasında katılımcıların verdiği tepkiler ışığında yeni içerikte bazı ek soruların görüşme formuna eklenmesine ihtiyaç duyulmuş ve soru sayısı 12 olarak belirlenmiştir.
7. Formun son haliyle ilgili olarak araştırmacı ve uzmanlar tarafından tekrar değerlendirme yapılmış ve birbirine benzer cevaplara hizmet ettiği görülen dört adet soru formdan çıkarılarak soru sayısı 8'e indirilmiş ve asıl uygulama söz konusu 8 madde ile gerçekleştirilmiştir.

3.4. Verileri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri birkaç aşamada elde edilmiştir. Buna ilişkin yapılan çalışmalar ve süreç aşağıda sunulmaktadır.

1. Öncelikle veri toplama sürecini başlatmak için araştırmanın tanıtıldığı bir metin hazırlanmış ve Anadolu Üniversitesi Etik Kuruluna araştırma izni için başvurulmuştur. Üniversitenin uygun bulması sonucunda üniversite aracılığıyla Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğüne başvurulmuş ve gerekli izinler alınmıştır.
2. Alınan izin ile birlikte araştırmacı, araştırma yapılacak okullara giderek okul rehber öğretmenleri veya müdür yardımcıları ile birlikte sınıflarda öğrencilere çalışma hakkında bilgi vermiştir. Öğrenciler ile yapılan görüşmeler ve verilerin toplanması 2015-2017 eğitim öğretim yılları arasında yapılmıştır.
3. Araştırmacı sınıflara bizzat girerek öğrencilere çalışma hakkında genel bilgi vermiş ve araştırma ile ilgili deneyimi bulunan öğrencileri bu yolla seçmiştir. Aynı gün içerisinde bireysel olarak ön görüşmeler gerçekleştirilmiş ve çalışmayla ilgili detaylı bilgi tekrar anlatılmıştır. Ön görüşmede araştırma konusu tekrar anlatılmış, internet üzerinden kimlik gizleme veya değiştirme deneyimi olup olmadığı sorulmuş, böyle bir yaşantının varlığı belirlendikten sonra öğrenci gönüllüğü sağlandıysa görüşme için randevu alınmıştır.
4. Çalışmaya gönüllü olan öğrencilerin öncelikle aileleriyle iletişim kurmak için iletişim bilgileri alınmıştır. Velilerle iletişime geçilmiş ve çocuklarının araştırmaya katılmalarına izin verdiklerini Araştırmaya Gönüllü Katılım Veli İzin Formuna (EK-2) imza atarak belirtmişlerdir.
5. Görüşme için öğrenciler ve okul yönetimi ile birlikte görüşme tarihi belirlenerek belirlenen tarihlerde öğrenciler ile görüşmeler yapılmıştır.

6. Görüşmeler öğrencilerin kendilerini rahat hissedebilmeleri amacıyla okul ortamında uygun görülen odalarda bireysel olarak yapılmış ve yapılan görüşmeler öğrenci ve veli bilgisi dahilinde ses kaydına alınmıştır.
7. Araştırmacı görüşmeye başlamadan önce öğrencilerin kendilerini rahat hissedebilmeleri amacıyla görüşme öncesi öğrencilerle sohbet ederek, samimi ve sıcak bir ortamda görüşmenin gerçekleşmesini sağlamıştır.
8. Öğrenci ile sohbet edilip rahatlama sağlandıktan sonra bilgilendirme tekrar yapılmıştır. Demografik bilgi formunu doldurulduktan sonra öğrenciden sözel olarak tekrar izin alındıktan sonra ses kaydı açılmıştır. Birinci sorudan başlayarak bütün sorular sorulmuş ve öğrenciye teşekkür edilerek görüşme sonlandırılmıştır.
9. Sorulara sıra ile devam edilmiş ancak görüşmenin doğallığının bozulmaması amacıyla öğrencinin görüşme esnasında soru dışında değindiği bir nokta varsa o soru tekrar sorulmamıştır.
10. Her bir katılımcıyla gerçekleştirilen görüşmeler yaklaşık 13-25 dk. arasında değişiklik göstermiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizi birkaç aşamada gerçekleştirilmiştir. Aşağıda bu sürece ilişkin daha ayrıntılı bilgiler verilmektedir.

Öncelikle ses kaydına kaydedilen 20 görüşme deşifre edilerek bilgisayar ortamına yazılı doküman olarak aktarılmıştır. Bu süreç yaklaşık olarak üç ayda tamamlanmıştır. Daha sonra elde edilen yazılı doküman üzerinde içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizindeki esas amaç elde edilen verileri anlamlandırabilecek somut hale getirecek kavramalara ve temalara ulaşmaktır. Karmaşık yapıdaki birbirine benzeyen ve sürekli yenileyen bu veriler okuyucunun anlayacağı bir biçime kavramlar ve temalar aracılığı ile organize edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu bağlamda araştırmanın analizinde ilk aşamada herhangi bir yorum yapmadan görüşmenin öykü bölümü ortaya çıkartılarak, katılımcının görüşleri olduğu şekliyle aktarılmıştır. Katılımcıların ifadelerinin yazılı doküman haline getirilmesinden sonra araştırılan olguya ışık tutan ifadeler dışında kalan, konuyla ilgili olmayan bölümler atılarak anlam birimleri oluşturulmuş ve verilerin kodlanması aşamasına geçilmiştir.

Verilerin kodlanması aşamasında ilk olarak elde edilen veriler ile ilgili ön okuma yapılmıştır. Ön okuma yapılmadan önce çalışmaya katılan 20 öğrencinin her birine numara verilecek şekilde sırayla Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5...Ö20 olacak şekilde tanımlanmıştır. Ön okumalar ayrıntılı bir şekilde yapıp notlar alındıktan sonra veriler tekrar okunarak veri kaybı yaşanmamasına dikkat edilmiştir.

Nitel verilerin kodlama sürecinde güvenilirliği artırmada somut kriterler göz önünde bulundurulmuştur. Katılımcılardan alınan verilerin araştırma konusu ile ilişkili olması, araştırmanın amacını kapsayıcı olması, katılımcıların algılarını, duygularını ortaya koyması ve yansıtması, katılımcıların sözcüklerindeki anlam, derinlik gibi özelliklerini aynı zamanda sözcüklerindeki tonlama ve vurgularını dikkate alma, katılımcının davranışının anlamlandırma ve deneyimini yansıtması gibi kriterler göz önünde bulundurulmuştur. Bu kriterler göz önüne alınarak araştırmacı tarafından nitel veri değerlendirme formu oluşturulmuştur. Bu form verilerin uygunluk derecesini belirlemede araştırmacıya kolaylık sağlamıştır. Bu şekilde elde edilen verilerin araştırmaya uygunluğu tespit edilmiş ve çalışmanın güvenilirliği artırılmıştır.

Araştırmadan elde edilen verilerin kodlanması aşamasında daha önceden bir kod listesi oluşturulmamıştır. Verilerin işlenmesi esnasında ortaya çıkan kelime, cümle ya da kavrama anlamlı kodlar verilmiştir. Tümevarımcı bir yöntem kullanılarak elde edilen kodlardan yola çıkarak temalara ulaşılmıştır. Bu şekilde öğrencilerden alınan verilerden kodlar çıkarılmış, ardından bu kodlar nitel veri kod listesine dönüştürülmüştür. Nitel kodlar bütüncül olarak değerlendirilmiş, hangi kodun hangi tema altında toplanabileceğine dair çalışılmış ve temalar oluşturulmuştur.

Temalara ulaşırken, iç tutarlılık ve dış tutarlılık göz önünde bulundurulmuştur. İç tutarlılık birbirine yakın verilerin aynı temayı oluşturacak şekilde anlamlı bir bütün oluşturmasıdır. Dış tutarlılık ise oluşan temaların bütününe elde edilen verileri anlamlı bir şekilde açıklayabilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bunu gerçekleştirebilmek için her bir metindeki ilgili temalar, genel alan kategorileri altında gruplandırılıp, paylaşılan alan kategorileri üzerinden çıkarımlar yapılmıştır. Temaların oluşturulması sürecinde verilerden yola çıkılarak aynı özellikleri taşıyan ve birbirine benzeyen kodlar kategorilize edilerek temalar oluşturulmuştur. Temaların oluşturulma aşamasında katılımcıdan alınan verilerden oluşturulan kodlar incelenmiş kodları belirli kategoriler altında kapsayan temalar belirlenmiştir. Araştırmada belirlenen temaların araştırma

sorularıyla tutarlılık gösterip göstermediğine bakılmış, oluşturulan kategorilerin temayı kapsamına dikkat edilmiştir.

Temalaştırma sürecinde her bir görüşmedeki ortak temalar ve aynı zamanda birey bazında öne çıkan temalar ortaya konmuş böylece yatay düzlemde bir özet çıkartılmıştır. Özetle söylenecek olursa analiz ön okuma, nitel verilerin kodlanması, temalara ulaşma, veriyi örgütleme, nitel verilerin yorumlanması ve raporlaştırılması sıralamasıyla gerçekleştirilmiştir.

3.5.2. İlgili temaların oluşturulması

Elde edilen verilerin yatay bir düzlem üzerinde kolaylıkla açıklanabilmesi için ilk aşamadaki kodlama ve ikinci aşamadaki tematik kodlama sistematik bir şekilde düzenlenmiştir. İlgili kodlar oluşturulduktan sonra kategorilere ulaşılmış, daha sonra temalar oluşturulmuştur.

3.5.3. Bulguların yorumlanması

Bulguların yorumlanması ham verilerden elde edilen temalar, alt temalar ve katılımcıların ifadelerinden yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada elde edilen tema ve/veya alt temalar verilmiş ve katılımcıların ifadelerinden (kodlardan) alıntılar yapılarak sonuçlar yorumlanmıştır. Alıntılar yapılırken temalarla bağlantılı olmasına ve alıntıların temaları kapsayıcı nitelikte olmasına dikkat edilmiştir. Temayı temsil ettiği düşünülen kelimeler veya cümleler dikkatle irdelenmiştir. Kelimelerin veya aynı anlama gelen cümle ve kavramların kaç kez tekrar edildiği sayısal olarak da belirtilmiş böylece ancak yorumlar nicelik değil nitelikler üzerinden yapılmıştır. Elde edilen bulguların yorumlanması sürecinde bir yandan benzer araştırma bulgularıyla kıyaslamalara yer verilmiş diğer yandan araştırmanın özgün sonuçlarının literatüre konuyla ilgili katkı sağlaması hedeflenmiştir.

3.6. Araştırmanın inandırıcılığı

Araştırmanın inandırıcılığı nitel araştırmaların önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Nicel araştırmalarda geçerlik/güvenirlik niteliklerine karşılık gelen bu özellik nitel araştırmaların geçerliği ve güvenirliğinde önemli ölçütlerden birisi olarak kabul edilmektedir (Houser, 2015; Merriam, 2013). Nicel araştırmalarda kullanılan iç geçerlilik, dış geçerlilik, güvenirlik ve nesnellik yerine nitel araştırmalarda

inandırabilirlik aktarılabilirlik, tutarlılık ve doğrulanabilirlik kavramları kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, Merriam, 2013).

İç geçerlilik ortaya çıkan bulguların dış dünyayla ve gerçeklikle ne derece örtüştüğüyle ilgilenmektedir (Merriam, 2013). Araştırmanın inandırıcılığını arttırabilmek için bazı kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler, araştırmacının araştırma yapılan ortamda zaman geçirmesi, uzman görüşü almak, derinlemesine veri toplama, veri çeşitliliği gibi stratejiler içermektedir (Lincoln ve Guba 1985). Bu araştırmada uzman görüşü araştırmanın bütün evrelerinde gerçekleştirilmiş, özellikle yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanma sürecinde devam etmiştir. Özellikle nitel alanda yetkin olan tez danışmanı bütün süreci eleştirel gözle değerlendirmiş araştırmacıya geribildirimlerde bulunmuştur. Araştırma sonucunda tez jürisinin tema ve kodlar konusunda önerilerinin de dikkate alınarak gereken düzeltmelerin yapılması araştırmanın güvenilirliğinin arttırıldığını göstermektedir. Bununla birlikte derinlemesine elde edilen veriler ile uzun süreli okumalar gerçekleştirilmiştir. Yine cinsiyet, sosyo ekonomik durum gibi farklı özellikte katılımcılar seçilerek çeşitlilik sağlanmıştır. Dikkate alınan tüm bu hususlar araştırmanın inandırıcılığına kanıtlar olarak sunulabilir.

Dış geçerlilik araştırma sonuçlarıyla ilgilenmekte ve farklı durumlara karşı uygulanabilirliği ölçmektedir (Merriam, 2013). Nitel araştırmalarda aktarılabilirliği arttırabilmek için amaçlı örneklem kullanımı, ortamın ve katılımcıların ayrıntılı tanıtımı gibi kriterler bulunmaktadır (Başkale, 2016). Bu araştırmada ayrıntılı betimlemelerin ve amaçlı örneklem kullanımının aktarılabilirliği arttırdığı düşünülmektedir. Bu araştırmada amaca uygun bir çalışma grubuyla çalışılmıştır. Ortam ve katılımcılar ile ilgili detaylı bilgi verilmesinin de aktarılabilirliğe katkı sağladığı söylenebilir.

Güvenirlilik çalışmanın benzer durumlarda benzer katılımcılarla tekrar yapıldığında sonuçların benzerliğiyle ilgilenmektedir (Başkale, 2016). Güvenirliliği arttırmada saha notları ve kodlayıcılar arası görüş birliği önem arz etmektedir. Araştırmacı tarafından her bir katılımcı için görüşme formları ve saha notları tutulmuştur. Araştırmacının belirlediği kodlar ile danışman tarafından belirlenen kodlar arasında büyük oranda benzerlikler olmasının araştırmanın güvenilirliğini arttırdığı söylenebilir.

Bu araştırmanın inandırıcılığına kanıt olarak sunulabilecek olan diğer bir faktör de araştırmacının nitelikleriyle ilişkilidir. Bu araştırmanın yürütücüsü ortaokul

düzeyindeki öğrencilerle uzun yıllar çalışma deneyimine sahiptir. Nitekim araştırmanın ortaya çıkması sürecinde araştırmacının gözlemleri ve alanda yaşadıkları çeşitli güçlüklerin etkili olduğu söylenebilir. Araştırmacı özellikle kimliğini gizleyerek internet kullanan öğrencilerin yaşantılarını bu araştırma aracılığıyla daha derinden ve daha bilimsel yollarla ortaya koymayı hedeflemiştir. Araştırma kapsamının dışında araştırmacı yoğun internet kullanımı olan öğrencilerle psikolojik danışma süreçleri gerçekleştirmiş, öğrencilerin birbirleriyle olan ilişkilerini gözlemlemiş bu bağlamda ortaya çıkan çeşitli sorun ve yaşantılarla bire bir ilgilenmiştir. Mesleki bir etkinlik olarak öğrencilerin olumsuz yaşantılarının önüne geçebilmek için zaman zaman öğretmenlerle zaman da ailelerle birebir görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda araştırmacının öğrencilerin yaşantılarına hakim olduğu söylenebilir. Bunun en önemli göstergelerinden birisi araştırmanın başlarında kimliğini gizleyerek internet kullanan öğrencilerin araştırmacı tarafından biliniyor olması gösterilebilir. Diğer bir deyişle araştırma kapsamında yapılan ilk görüşmelere katılan öğrenciler araştırmacının hali hazırda yaşantılarını yaklaşık olarak bildiği öğrencilerdir.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu araştırma ortaokul öğrencilerinin internet ortamında gerçekleştirdikleri sosyal paylaşımlardan, elde ettikleri deneyimlerden, birbirlerine yönelttikleri soru ve almış oldukları cevaplardan yola çıkarak bu süreçte ne tür psikolojik yaşantılar geçirdiklerini anlamlandırmak amacıyla yapılmaktadır. Ayrıca öğrencilerinin sosyal paylaşım sitelerinde kimliklerini gizleyerek sürdürdükleri iletişim ve etkileşimde psikolojik ve sosyal faktörlerin neler olduğunu, öğrencileri anonim internet kullanmaya yönelten faktörleri ve anonim internet kullanımının olası risk ve avantajlarını belirlemek hedeflenmektedir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda kimliğini gizleyerek sosyal paylaşım sitelerini kullanan öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Analiz sürecinin ilk aşamasında nitel veriler okunarak kod listeleri oluşturulmuş oluşturulan kodlar incelendikten sonra kategorilize edilerek kimliklerini gizleyerek sosyal paylaşım sitelerini kullanan öğrencilerin yaşantılarının (1) *anonim internet kullanım amacı*, (2) *anonim internet kullanımında süreç*, (3) *anonim internet kullanımına yönelten faktörler* ve (4) *anonim internet kullanımında yaşantılar* olmak üzere dört ana temada toplandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bölümde her bir tema altında içerik analizi yoluyla elde edilen alt temalar öncelikle şekil olarak görselleştirilerek verilmekte ardından söz konusu tema ve alt temalara ilişkin katılımcıların ifadelerine kendilerinin ifade ettikleri haliyle yer verilmektedir. Aşağıda Şekil 4.1. ile “anonim internet kullanımı” fenomeninin tematik modeli verilmektedir.

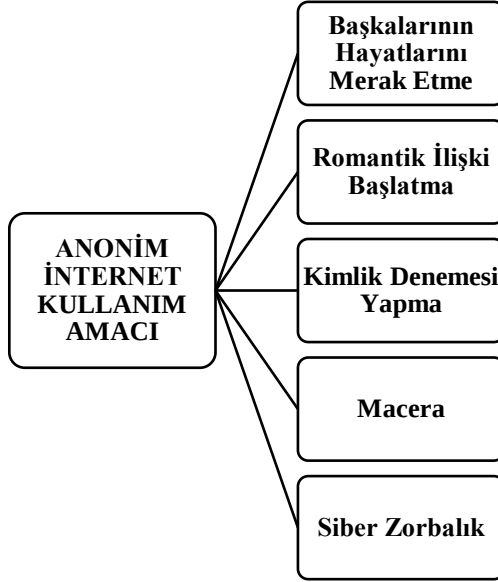

Şekil 4. 1. Anonim internet kullanımı fenomeninin tematik modeline ilişkin diyagram gösterimi

4.1. Tema 1: Anonim İnternet Kullanım Amacı

Analizler sonucunda öncelikle öğrencilerin anonim internet kullanımlarının bir amaç doğrultusunda gerçekleştiği değerlendirilmiştir. Anonim internet kullanım amaçları incelendiğinde *başkalarının yaşantılarını merak etme, romantik ilişki*

başlatma, kimlik denemesi yapma, macera ve siber zorbalık alt kategorileri ortaya çıkmıştır. Aşağıda Şekil 4.2.'de internet kullanım amaçları görselleştirilmektedir.

Şekil 4. 2. *Anonim internet kullanımı amaçlarına ilişkin alt temaların diyagram gösterimi*

3.1.1. Başkalarının hayatlarını merak etme

Katılımcıların bazıları anonim internet kullanım amacı olarak, arkadaşlarının veya tanımadıkları insanların yaşantılarını ve hayatlarını merak ettikleri için kimliklerini gizleyerek onlarla iletişime geçtiklerini ve bu şekilde onların profillerini görebildiklerini belirtmektedirler.

“...Fake hesap biz Eskişehirliysek onlar Eskişehirli olmuyorlar. Onlar genelde başka ülkede oluyorlar. Ülke dediğim şehirde oluyorlar. Yani öyle kendimiz arasında pek sorular sormuyoruz ama yani böyle yani hikayelere falan bakıyoruz. Böyle sarahat diye yeni bir özellik çıktı ordan soruyoruz. Ordan yanıtıyorlar bizim kim olduğumuzu bilmeden. Sonra biz de ordan ne olmuş ne bitmiş. Olarak şeklinde öğrenebiliyoruz.” (Ö 13)

Kimi katılımcılar kimliğini gizlediği ya da sahte hesap kullandığı zaman arkadaş olmak istediği kişilerin kendisiyle konuştuklarını, diğer türlü konuşmadıklarını aynı zamanda da kendilerine yönelik bu tarz soruların geldiğini de belirtmektedirler

“Öğretmenim yani beni tanımamalarını istiyoruz. Mesela benim adıma o kişiyi çok seviyoruz arkadaş olmak istiyoruz. O bizi kabul etmiyor öğretmenim. Bizde onun hayatını öğrenmek istiyoruz mesela öğretmenim. Bizde anonimden çıkmayarak mesaj atıyoruz ismimiz görünmemesi için. Eğer ismimiz görülürse konuşmaz öyle.”

“Öğretmenim şey “sevgilin var mı?” bunu herkese soruyorlar. “Nerede oturuyorsun? Nerede okuyorsun?” falan tabi biz bunları söylemiyoruz “sana ne?” falan yapıyorum ben. Ondan sonra özelden mesaj atıyorlar öğretmenim.” (Ö 3)

4.1.2. Romantik ilişki başlatma

İnternette anonim olarak iletişim başlatma yolunu seçen kimi katılımcılar, anonim olarak romantik ilişki başlatmanın dış görünüş faktörünü ortadan kaldırdığı için kendilerine daha samimi geldiğini belirtmektedirler.

“Ben bi erkekle konuşuyorum. Mesela o beni ilk görmediği için ilk konuştuğumuz için belki de konuşmalarımı beğendiği için benimle konuşmaya devam ediyor ve bunda dış görünüş etkili olmuyor. O yüzden bence daha iyi oluyor yani. Sonrada o senin dış görünüşüne değil de konuşma şekline daha çok önem veriyor.” (Ö 2)

Bazı katılımcılar kendilerine yönelik gelen romantik ilişki başlatma teklifleri ile ilgili bilgi vermektedirler.

“Ya işte sana mesaj atacağım cesaretimi toplayamıyorum bilmem ne. İşte “sana mesaj atayım mı?” “Beni sever misin?” Ben seni çok seviyorum...” Bunun gibi... Cesaretlerini toplayamıyorlar.” (Ö 5)

4.1.3. Kimlik denemeleri yapma

Anonim internet kullanımının kullanıcılarına kimlik denemelerinde bulunma fırsatı verdiği de görülmektedir. Kullanıcılar internet ortamında mevcut hallerinden oldukça farklı biçimlerde ve kimliklerde kendilerini ortaya koyabilmektedirler. Sosyal paylaşım siteleri üzerinden kimlik denemeleri yapma fırsatı bulan katılımcılar bu yolla kendilerini daha güzel/yakışıklı, yaşça büyük, zengin vb. gibi gösterebildiklerini aynı zamanda profillerinde istedikleri fotoğrafı kullanabildiklerini belirtmektedirler.

“Eğlenceli yani. Mesela istediğin gibi olabiliyorsun. İstersen güzel olursun, istersen zengin biri olursun istersen fakir biri olursun”

“İstanbul’da olmak bir avukat ünlü bir lisede okumak güzel liselerde okumak hani benim hayalimdeki aslında hayalindeki bir şey oluyorsun ondan dolayı aslında mutluluk veriyor”

“Aslında biraz büyüyünce olacağım beni oluyorum. İstedğim oluyorum. Ya şöyle daha beş altı sene sonra olacağım şeyi bir günde oluyorum bir gün sonra oluyorum yani ondan dolayı eğlenceli yani” (Ö 17)

4.1.4. Macera arayışı

Katılımcıların ifadelerinin içeriğine bakıldığında kimileri için kimliğini gizleyerek internet kullanımı sadece bir macera arayışı gibi de görünmektedir. Nitekim bazı

kullanıcılar kendilerine ilginç gelen sahte hesap yöntemini deneyimlemek amacıyla açtıklarını belirtmektedirler.

“...bir kere denemek için açmıştım... Tanıdığım tanımadığım kim varsa ekledim oraya ondan sonra fotoğraf falan paylaştım böyle başka değişik resimler ondan sonra işte sohbet falan ettim bazı arkadaşlarla... Amacım macera olsun diye öyle yani.” (Ö 19)

4.1.5. Siber Zorbalık

Katılımcılar arkadaşları veya tanımadıkları insanlarla eğlenmek veya dalga geçmek için kimliklerini gizlediklerini ve bu amaç doğrultusunda sahte hesap kullandıklarını belirtmektedirler. Katılımcıların bazıları dalga geçme veya trolleme yaptıktan sonra kimliğini ifşa ederken, bazıları sorun yaşamamak ve karşı taraftan gelme olasılığı olan olumsuz tepkilere maruz kalmamak için kimliğini gizli tutmaya devam ettiklerini söylemektedirler.

“Ya mesela kız fake hesabı açtım mı arkadaşlar bazen anlamıyor. Arkadaşına mesaj atıyorsun o da sana dönüyor işte böyle bayağı bir konuşuyorsun konuşuyorsun en sonunda onların fotoğrafını çekiyorsun konuştuklarının. Ben... ‘dım (kendi ismini veriyor) falan kandırdım şaka yaptım falan diyorsun.” (Ö 12)

“...Şey sen şimdi normal kendi adınla dalga geçersen o sana tepki gösterebilir kızabilir kavga çıkabilir. Fake hesaptan mesaj attığından kimse onun olduğunu bilmediği için bir sorun olmayacak.” (Ö 5)

Kimliğini gizleyerek internet kullanımının amaçları arasında gerçek yaşamda hoşlanmadıkları kişilerden intikam almak, onlara hesap sormak veya sataşmak gibi siber zorbalık türleri de bulunmaktadır. Katılımcılar, sosyal paylaşım sitelerinde kimlik gizleme yoluyla hoşlanmadıkları kişilere normal hayatta söylemekten çekindikleri şeyleri rahatlıkla söyleyebildiklerini, kimlikleri gizli olduğu için gelecek tepkilerden korunabildiklerini belirtmektedirler.

“Sinir olduğumuz insanları da takip ediyoruz genelde. Onların hikâyelerini falan gördükten sonra bir de canlı yayın falan açıyorlar böyle sonra işte mesaj atıyoruz. Lan lun diye bize atıyor. Biz ona lan lun diye atıyoruz. Sonra bir kavga buluşması ayarlanıyor. Sonra biz tabi fake olduğumuz için biz gitmiyoruz. Gidiyorlar öyle duruyorlar. Sonra mesaj atıyorlar tekrar.” (Ö 13)

“Bilmiyorum ki dövecekler beni falan diye. Döverler. Bu sıralarda herkes işte belalı falan olmuş.”

“Hocam işte herkes ortama giriyor. Benim arkam var arkam var diye geziniyorlar. Ondan sonra diğer kişilerde süt gibi kalıyorlar ya onlarda korkuyorlar beni döver diye o yüzden

mesela o kişiye de gıcık oluyor. Ona böyle bir soru sormak istiyor böyle bir cevap vermek falan istiyor olabilir. O yüzdende adını gizliyor olabilir.” (Ö 4)

4.2. Tema 2: Anonim İnternet Kullanımında Süreç

Analiz sonuçları, kimliğini gizleyerek internet kullanım sürecine ilişkin bilgiler de ortaya koymaktadır. Diğer bir deyişle yapılan görüşmeler sonucunda, elde edilen verilerden yola çıkarak anonim iletişim ve etkileşimin başlangıcından bitişine kadar bir süreç içerisinde devam ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. Söz konusu süreç; yapılan analizlerin sonucunda kimliğini gizleyerek internet kullanımında sırasıyla *hazırlık evresi*, *güven kazanma ve iletişimi başlatma evresi* ve *ilişkiyi ilerletme evresi* olmak üzere üç aşama olduğunu göstermektedir. Aşağıda her bir aşamaya ilişkin olarak ortaya çıkarılan alt temalara ve katılımcıların söz konusu temalara ilişkin ifadelerine yer verilmektedir.

4.2.1. Birinci aşama: Hazırlık evresi

Bulgular anonim internet kullanım sürecinin birinci aşamasının *hazırlık evresi* olduğunu ortaya koymaktadır. Bu aşamada katılımcıların hazırlık aşamasındaki yaşantılarına yer verilmiştir.

Kimliğini gizleyerek internet kullanımının hazırlık aşamasında sahte hesap açmayla işe başlamaktadırlar. Katılımcılar kimliklerini gizleyerek iletişim kurmak amacıyla kullandıkları sahte hesapların açılma yöntemi ile ilgili bilgi vermekte ve kendilerine nasıl profil fotoğrafı belirlediklerine ilişkin bilgiler vermektedirler.

“Ya ilk öncelikle yeni hesap açıyorsun. Beş dakikanı bile almıyor bir salise falan. Telefon numaranı gir yeni şifre telefon numarana kod geliyor. Onu giriyorsun. Onla açıyorsun zaten sizde açmışsınızdır. Sonra başka bir isim yazıyorsun başka birisinden fotoğraf bulup yolluyorsun işte başka bir isim. Bir sürü takipçi kasıyorsun.” (Ö 17)

“Fake hesap açtığın kişinin sadece fotoğraflarını alıyorsun. İsmi falan aynı yapmıyorsun. İşte bilgileri falan değiştiriyorsun onun gibi yani... Fotoğrafi tesadüfen buluyoruz yani tanımadığımız kişiler oluyor tanıdığımız kişiler olmuyor.” (Ö 11)

Kullanıcılar profil fotoğraflarını belirlerken bazı kriterleri de göz önüne almakta ve sahte hesap açtıktan sonra profil fotoğrafı seçme kriterleri hakkında bilgiler vermektedirler.

“Böyle tanımadığımız ve aynı şehirde yaşamadığımız insanlar buluyoruz. Tabi bunların güzel veya yakışıklı olmasına dikkat ediyoruz. Sonra bunların hikaye olarak attıklarını

sese alıyoruz. Sonra biz onları kendi hikayelerimiz gibi paylaşıyoruz. Fotoğraflarını da aynı şekilde öyle yapıyoruz. Kırp yapıştır yapıp tekrar paylaşıyoruz. Sonra tabi bunlar fotoğrafları falan görünce güzel kız yakışıklı erkeği görünce mesaj atıyorlar.” (Ö 13)

Kimliğini gizleyerek internet kullanımında katılımcıların özen gösterdikleri alanlardan birisi de kendilerinin deşifre olmalarını engellemeye yöneliktir. Katılımcılar açtıkları hesapların sahte hesap olduğunun anlaşılabilmesi için takipçi sayısını arttırmak gibi yönetmelere başvurdıklarını, bu sayede iletişime devam edebildiklerini belirtmektedirler.

“... Takipçin fazla olursa fake hesap olduğunu anlaşılabilir... Eğer insanlar seni anlarsa senin takip isteğini kabul etmezler ve sen onu stolklayamazsın... Benim stolkladığım kişi beni sevmiyor demek ki... Benim takip isteğimi kabul etmezse ben onu nasıl göreceğim?” (Ö 17)

“...Mesela insanlar bizim gerçekten kim olduğumuzu bilmedikleri için ve fake hesap olmasın diye hileli takipçiler kazanıyoruz. Hileli takipçi kazandıkça fake olduğu kesinlikle anlaşılabilir. Fotoğraflar olduğu için fake olduğu anlaşılabilir için gerçek insan olarak bizi tanıyor internettekiler. Biz de öyle konuşuyoruz işte yani.”

“...Hileli takipçi keşfette falan gezerken altta Gt (Geri takip) yazıyor. Gt falan yazınca sana takip istekleri geliyor. Onları kabul edince senin takipçi sayın daha fazla oluyor. Daha fazla olduğu için de insanlar senin fake hesap olduğunu anlamıyor... (Ö 13)

4.2.2. İkinci Aşama: Güven kazanma ve iletişime geçme evresi

Katılımcıların anlatımlarının içeriğine bakıldığında kimliğini gizleyerek internet kullanımına devam edebilmek için iletişim kurdukları kişilerin güvenlerini kazanmak için çaba harcadıkları da görülmektedir. Diğer bir deyişle gerçek hayatta tanıdıkları ancak kimliklerini gizleyerek iletişim kurmaya çalıştıkları kişilerin özel bilgilerini alabilmenin yolunun öncelikle onların güvenlerini kazanmakla mümkün olabildiği anlaşılmaktadır.

“Bir insan mesela gördün mesela karşıda normalde onu stolklamak istemiyorum. Sadece başka bir hesaptan onu araştırmak istiyorum. Eğer kendimle araştırırsan beni beğenmez veya işte öyle bir şey öğrenemem ondan. Niye hani tanıdığın biri sana bir şey söylemez tanımadığım her şeyi söyler. Dersinki “dertleşelim mi?” hani tanıımıyorsunuz o insanı sonuçta o da anlatır her şeyi öğrenirsin.” (Ö 1)

Kimliğini gizleyerek internet kullanımının güven kazanma ve iletişimi başlatma evresinde katılımcılar iletişim yollarıyla ilgili bilgiler vermektedirler. Katılımcılar kimliğini gizleyerek hem yüz yüze hem de telefon aracılığıyla görüşebildiklerini ifade etmektedirler.

“İnsanlar beni şu anda 17-18 yaşında birisi sanıyor. Sesimden mesela. Arayıp konuşuyoruz. Ama hala hiçbir şey anlamadı.”

“Güvenini kazandıktan sonra insanlara özel hayatları ile ilgili sorular sorabiliyorum... Mesela kaç yaşında olduğu ve bana skype’den kamera açmasını istiyorum çünkü insanlara bu devirde asla inanmam.” (Ö 10)

4.2.3. Üçüncü aşama: İlişkiyi ilerletme evresi

Kimliğini gizleyerek internet kullanım sürecinin son aşaması ilişkiyi ilerletme evresi olarak ön plana çıkmaktadır. Bu aşamada kişiler ya fiziksel olarak görüşme olanağı yaratıp bunu gerçekleştirmekte ya da böyle bir niyeti olmasına karşın bunu gerçekleştirmeye cesaret edememekte ve olduğu haliyle ilişkiyi gizli tutmaya devam etmektedirler.

Katılımcılar iletişim evresinden sonra samimiyetlerin arttığını daha sonraki süreçte buluşma ayarladıklarını söylemektedirler. Bazı katılımcılar buluşmaya giderken bazıları buluşma ayarlayıp gitmediklerini belirtmektedirler.

“Çok yakın konuştuğum bir kız var. Onunla ailevi sorunlarımızı da konuşuyoruz. Gerçek hayatta da görüştük o kızla. 16 yaşında oda. Benden yine büyük ama olsun.” (Ö 10)

“...sonra bunlar bizle buluşmak istiyor buluşalım görüşelim diye. Sonra bunlar oraya gidiyor. Biz fotoğraf istiyoruz. “Gittin mi gitmedin mi? Fotoğraf at biz de ona göre gelelim” yani diye sonra fotoğrafları atıyorlar. Biz tabi ki de gitmiyoruz öyle kalıyor yani.” (Ö 13)

Kimi katılımcılar süreç sonunda kimliğin ortaya çıkması korkusu ile karşıdaki kişiyi engelleyip iletişimi sonlandırdıklarını belirtmektedirler.

“Bir süreye kadar hani eğlenceli oluyor ama bir süreden sonra o kişi mesela görüşmek istiyor. Görüntülü konuşma anlık foto veya ses kaydı falan istiyor. O kötü oluyor. Ondan sonra onu engelliyorsun falan ondan sonra sana başka yerlerden ulaşmaya çalışıyor.” (Ö 1)

4.3. Tema 3: Anonim İletişime Yönelten Faktörler

Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden yola çıkarak, katılımcıları anonim iletişim ve etkileşime yönelten bazı faktörler olduğu görülmektedir. Bu faktörler incelendiğinde katılımcıları anonim internet kullanmaya yönelten nedenler arasında kişisel ve sosyal faktörler olduğu ortaya çıkmıştır. Anonim iletişime yönelten faktörler temasını, *özgüven eksikliği, beğenilme arzusu ve kendi değerini merak, anonim ilişkileri daha yakın ve dürüst bulma, aile baskısından kaçma, yenilmezlik sendromu, merak uyandırma ve etkileşimde özgür hissetme* alt temaları oluşturmaktadır. Aşağıda Şekil

4.3. ile *anonim internet kullanımına yönelten kişisel nedenler* teması ve alt temaları verilmektedir.

Şekil 4. 3. Anonim internet kullanımına yönelten kişisel nedenlere ilişkin alt temaların diyagram gösterimi

4.3.1. Özgüven Eksikliği

Bulgular incelendiğinde bireyleri anonim internet kullanımına yönelten önemli nedenlerden birisinin gerçek yaşamda yaşanan sosyal ve kişisel sorunlarla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle katılımcılar anonim iletişime yönelme sebebi olarak normal yaşamlarında arkadaşlarıyla yaşadıkları sorunları ve kendilerine ilişkin olumsuz algıları göstermektedirler. Bu olumsuz algılar gerçek ilişkilerde yaşanan cesaretsizlik ve özellikle karşı cinsle olan ilişkilerde yaşadıkları utangaçlık olarak ön plana çıkmaktadır.

Katılımcıların ifadelerinin içeriğine bakıldığında gerçek ilişkilerde yaşadıkları cesaretsizliğin onları kimliğini gizleyerek internet kullanımına yönelten önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

“Hocam hem eğlenmek içindi çünkü kendi arkadaşlarımla çok fazla konuşmıyordum o anda o aralar eğlenmek için girmiştım... Yani konuşmaya cesaret edemezdım.”

“...Yani fiziksel ruhsal sosyal olarak hani öyle pek fazla konuşmam gidipte hani serbest bir şekilde konuşamıyorum. Hani özgüvenim fazla yok ama fake hesap oldu mu seni tanımıyorlar ne olursa konuşuyorsun...” (Ö 1)

“Fake hesap açtım mı insan farklı bir şey oluyor. Hani cesaret oluyor. Konuşmak için biriyle cesaretin oluyor. Çünkü hani seni tanımıyorlar falan ama konuşabiliyorsun. Kendi hesabın oldu mu insan konuşamıyor o kadar fazla şey yapamıyor ama fake hesap oldu mu istediğin kişiyle konuşabiliyorsun.” (Ö 1)

“...insanlar yanlış bir hareket yaptığımda ve onu gördüklerinde rezil olabilirsin. Ama fake hesapta böyle değil...” (Ö 10)

Katılımcılar gerçek yaşamda karşı taraftan gelebilecek olumsuz değerlendirme veya yargılamalar karşısında uzak kalma cesareti gösteremediklerini ve bu nedenle de sahte kimlik kullanarak bunu yapabildiklerini belirtmektedirler. Diğer bir deyişle katılımcılar sahte hesaplar sayesinde konuştukları kişiden gelebilecek tepkilerden ya da terslenmelerden kaçabildiklerini belirtmektedirler.

“Mesela kimliğimizi gizlemediğimizde beni öğrenirse belki bana ters tepki verir. Ama kimliğimizi gizlediğimizde içimiz daha rahat oluyor.” (Ö 8)

“Hocam kendini gizliyorsa yani öğrenince kızacak gibi bir şeyler oluyor ya da böyle gizlice soruyorsun cevaplıyorsun öyle.” (Ö 6)

Karşı cinsle iletişimde sorun yaşayan katılımcılar, anonim internet sayesinde bu sorunu aşabildikleri belirtmektedirler.

“Çünkü dediğim gibi özgüvenim kesinlikle yok. Biriyle konuşmayı pek fazla sevmem özetle erkeklerle. Zaten izinde verilmiyor. Hani fake hesaptan belki konuşuyorduk hani onun dışında hiçbir şekilde konuşmuyorum.” (Ö 1)

“Yani hocam belki karşıımızdaki insanda bizimle konuşmak istiyordur. Çekiniyor olabilir ama belki kendimizi veya birini sorduğumuzda konuşmayı isterim gibisinden cevap alabiliriz yani o şekilde de yani gidip onunla konuşabiliriz tanışabiliriz.” (Ö 7)

4.3.2. Beğenilme arzusu ve kendi değerini merak

Bireylerin anonim internet kullanmasına aracılık eden önemli özelliklerden birisi kendilerinin fiziksel görünümlerine ilişkin olumsuz algıları oluşturmaktadır. Katılımcılar normal hayatta fiziksel olarak beğenilmeyeceklerini düşündükleri için hesaplarını gizleyerek farklı biri gibi davrandıklarını, bu sebeple anonim iletişime yöneldiklerini belirtmektedirler.

“Fake hesap açtın mı işte böyle baya eğlenceli oluyor. Genellikle kendini böyle çirkin hisseden kızlar var. Onlar genellikle çok kullanıyor. Böyle başkalarının hesaplarını falan ikonlarını alarak genellikle yüzü kesilmiş ikonları. Kendisini çirkin hisseden böyle daha

çok insanların dış görünüşünü insanlar yargılayacak diye böyle daha iyi diyip öyle yapıyorlar.” (Ö 2)

“Aslında kendin gibi olursan şöyle beğenmez belki ama kendini söyle güzelleştirip böyle farklı değil güzel konuşan falan filan olsa beğenir niye yazıyorsun daha kolay oluyor...” (Ö 1)

“Çünkü hani birinin bu halimle (vücuduna bakıyor) kimse konuşmak istemez ama hani daha başka biri olarak bildiğinde insan konuşabiliyor. Konuşuyorlar yani cesaretim olmuyor. Kendime özgüvenim çok düşük öyle de diyebilirim...” (Ö 1)

Katılımcılar sahte hesaplar yolu ile arkadaşlarının gözünde nasıl göründüklerini öğrenebildiklerini ve gelen cevapların daha gerçekçi olduğunu düşünmektedirler.

“En yakın arkadaşların kim? En değerler işte kendimizi soruyoruz uzun anlatır mısın gibisinden... Bende hocam işte mesela kendimi sorarım. Nasıl biri en yakın arkadaşları gibisinden... Yani hocam karşıda ki insan benim hakkımda ne düşünüyor onu öğrenmek olabilir... Eğer senin kim olduğunu bilirse arkadaşın sana dürüst davranmayacağını düşünüyorsan ama kim olduğunu bilmezse daha dürüst cevaplar verebileceğini düşündüğün için anonim olarak sorular sorulabiliyor...” (Ö 7)

“Mesela böyle değer verdiklerini on kişiye ilk sırasına göre sırala diyoruz. Onlarda annem babam abim ablam falan yazıyor. Ondan sonrada arkadaşlarının isimlerini yazıyor. Öyle yazıyorlar işte ben de bunu beğendiysen beni de falan yazmışsa beğeniyorum...” (Ö 4)

Kimi katılımcılar gerçek yaşamda arkadaşları arasında yeteri kadar popüler olmadıkları yönünde bir algıya sahip olduklarını belirtmekte ve bu nedenle de anonim internet kullanımına yöneldiklerini belirtmektedirler. Katılımcılar sahte hesapları popüler olabilmek için bir araç olarak kullandıklarını hatta bunun için hileye başvurdıklarını belirtmektedirler.

“Fake hesaplarda daha çok popilik oluyo bence. Fake hesapta daha çok kişi beğeniyo daha çok kişi yorum atıyo. Sen onlara attığın için onlarda sana yorum atıyo. Onlar atınca sen de onlara atıyorsun yorum. Mesela profil fotoğrafına bi ünlünün resmini koyuyo ve sen çok tatlı diye yorum atıyorsun fotoğrafa. Sen attığın için o da senin fotoğrafına yorum atıyor.” (Ö 2)

“...önceden yapıyordum mesela beğeni hilesi takipçi hilesi yapıyordum ama şimdi yapmıyorum... Şimdi Facebook'ta işte durum beğen diyorsun fotoğraf beğen diyorsun eskiden yapıyordum mesela yedinci sınıfın başlarında falan yapıyordum... Yani bir fotoğrafını 10 kişi beğendi ise onu 300 kişi yapıyorsun 400 kişi yapıyorsun... Bir tane site var “like me” diye. Oradan tokken alıyorsun. Onlar karışık biraz.... Mesela 5bin 10bin yanıt aldı. Hani öyle yanıt alanda çok fazla kişi olmadığı için herkes ona yükleniyor. Ha demek ki çok tanınan biri Facebook'ta falan önce takip ediyor. O da onu o sayede popi oluyor.” (Ö 12)

Anonim internet yoluyla iletişim kurduğunda daha çok ciddiye alındığını düşünen kimi katılımcılar, normal iletişimde umursanmayacaklarını düşünmektedirler.

“Mesela ciddiye almazlardı. Yaşın küçük olduğu zaman seni pek ciddiye almıyorlar... İnsanlar seni çocukmuş gibi görüyor. Ama zeka kapasiteleri ondan daha yüksekse onu bilemiyorlar... Şu an 30 yaşındaki birinden bile daha çok ciddiye alıyorum.” (Ö 10)

Oluşturdukları sahte hesaplardaki profillerine iltifat ya da güzel sözler geldiğinde mutlu olduklarını dile getiren bazı katılımcılar sahte hesaplara yöneldiklerini belirtmektedirler.

“Fake hesap olduğu için ya mutlu ettiği de bazen ne bileyim güzel sözler söylüyorlar. Biz değiliz ama olsun yani yine insanın hoşuna gidiyor.” (Ö 13)

4.3.3. Anonim ilişkileri daha yakın ve dürüst bulma

Katılımcıların bazıları anonim iletişim üzerinden verilen cevapların daha doğru olduğunu ve anonim ortamların daha samimi olduğunu düşünmektedirler.

“...fake hesaplarda herkes senin gibi oluyor. Genellikle senin gibi kafa tipler oluyor... Yani seninle uyuyor. Senin dengin oluyor. Seninle aynı şeyleri paylaşabiliyor. O yüzden daha iyi oluyor.” (Ö 2)

“...onlar da bizi yakın gördükleri için sanalda yanıtlar veriyorlar doğru yanıtlar. Biz de yani teşekkür falan ediyoruz. Birbirlerimizin fotoğraflarını beğenince yorum yapınca ortalık yani tuz biber oluyor.” (Ö 13)

“Kimliğimi gizlediğimde doğruları söylüyor mesela işte senin olmadığını düşünüyor beklide başka birinin sorduğunu düşünüyor o zamanda açıklıyor ama görünür olduğunda belki kötü düşünüyor ama görünür olduğu için iyileri söylüyor.” (Ö 8)

4.3.4. Aile baskısından kaçma

Katılımcıların ifadelerinin içeriğine bakıldığında gerçek yaşamda aileleriyle kurdukları sağlıklı ilişkilerin anonim internet kullanmaya yönelten önemli bir dışsal faktör olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar, sahte hesaplarında aileleri olmadığı için özgürce hareket edebildiklerini bu sayede istedikleri paylaşımları yapıp istedikleri kişilerle görüşebildiklerini belirtmektedirler.

“Normal arkadaşlarımla konuşmama izin vermiyorlar. Kimseyle izin vermiyorlar. Ben de sinirlendim o fake hesabı biri bana demişti girmek istersen girebilirsin diye. Ondan sonra girdim çünkü kimseyle konuşturamıyorlardı. Bütün hesabım onların elindeydi. Nereye girsem onlar da giriyorlardı. Ben de birazcık baskıdan kurtulmak için olsun o hesaplara girdim.” (Ö 1)

“Yani kendi kimliğimden birisiyle konuşsam annem babam hani ailem duyarsa kızabilirler o çocukla konuşma gibisinden falan ama fake hesap olursa haberleri olmayacak.” (Ö 11)

“En büyük fark ailen ekli değil. Aile olmadığı için rahat oluyor mesela böyle kendi hesabımda benim babam ekli babam olunca her şeyi paylaşamıyorum. Ama fake hesapla aile bildiği için daha iyi oluyor. Ama ailesine yakalananlarda var. Onlarda genellikle kapatıyorlar hesaplarını.” (Ö 2)

“Kimlik gizleme ile ilgili ad ve soyadımız dışında genelde hiç kimse bir şey kullanmak istemiyor. Telefon numaraları falan o yüzden genelde fake hesaplar ortaya çıkıyor. Yani bizim olmayan adımız sanımız olmayan. Ailelerimiz çünkü bazen kullanmamıza da izin vermiyorlar ismimizi. O yüzden bizde fake hesaplar açıyoruz öğrenmesinler diye.” (Ö 13)

4.3.5. Merak uyandırma ve etkileşimde özgür hissetme

Bireyleri anonim internet kullanımına yönelten faktörlerden birisi öncelikle bu şekildeki iletişim biçiminin diğerleri üzerinde merak uyandırmasıyla ilişkili görünmektedir. Anonim hesaplara sahip olan katılımcılar aslında kim oldukları konusunda merak uyandırarak diğer kullanıcıların ilgisini çekebildiklerini bu yüzden sahte hesapların daha cazip olduğunu belirtmektedirler.

“İnsanlar seni gördükleri için genelde böyle belki tipini beğenmiyorlar belki bir şeyini beğenmiyorlar ve bu yüzden şey yapıyorlar. Beğenmedikleri için eklemiyorlar ama fake hesapları merak ediyorlar bu kim? Veya profil fotoğrafını beğeniyorlar. Güzel bir kız veya güzel bir oğlan olduğu için. O yüzden ekliyorlar.” (Ö 2)

“Mesela gerçek hesapta ne olduğumu bilip arkadaşlarım yani bunu arkadaşlarım yani resmimi falan beğenmeyip şey yapıyorlar dalga falan geçiyorlar. Sonra işte sahte hesapta da mesela yani resim falan atmazsan bu kim deyip bu kimmiş deyip çok merak edip istek falan gönderiyorlar. İsteğin falan çoğalıyor onun için.” (Ö 14)

Anonim internet kullanımı bireylere özgürce hareket edebilme olanağı sunmaktadır. Anonim iletişimin vermiş olduğu özgürlük ortamı sayesinde kullanıcılar çok rahat hareket edebildiklerini belirtmektedirler.

“Görünmediğin de daha özgür oluyorsun. Daha rahat ediyorsun. İsteddiğini yapabiliyorsun. Kendini ifade etme olsun başkaları ile daha rahat iletişim kurabiliyorsun. İsteddiğin kişi ile konuşabiliyorsun. En büyüğü de büyük bir cesaretin oluyor. Özgüvenin geliyor çünkü ne de olsa seni tanımayacaklar.” (Ö 1)

“Ya şimdi fake hesaptan her şeyi yapabilirsin yani yani her şeyi. Sonuçta kimse seni tanımıyor. İsteddiğin kadar yorum atabilirsin. İsteddiğin kadar beğenebilirsin. İsteddiğin kadar kaydedebilirsin. Her şeyi yapabilirsin ama normal yapamazsın sonuçta seni biliyor kim olduğunu.” (Ö 1)

4.3.6. Yenilmezlik sendromu

Anonim internet kullanımı bireylerin suça meyilli davranışları sergilemelerine de olanak verebilmektedir. Katılımcılar gerçek yaşamda veya gerçek kimlikleriyle suça konu olabilecek bir tutum sergilediklerinde cezalandırılacakları korkusuyla söz konusu tutum ve davranışları anonim internet yoluyla gerçekleştirmektedirler. Bu sayede suça karışmayacaklarını, kimliklerinin belirlenemeyeceğini dolayısıyla kendilerine bir şey olmayacağını düşünmektedirler. Sakıncalı veya suç teşkil edebilecek davranışların anonim internet kullanım sürecinde özgürce yaşanabileceğinin düşünülmesi bireyleri interneti bu şekilde kullanmaya yönelten çarpıcı bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Kendi hesaplarıyla kurduğu iletişim sonrasında şikâyet edilip ceza alma korkusu yaşadıklarını belirten kimi kullanıcılar, sahte hesapların bu konuda daha cazip olduğunu dile getirmektedirler.

“O zaman da böyle kapak fotoğrafına falan bakarsa yani mesela çocuk yakışksızsa yani seni şey yapar şikayet eder böyle böyle şey yapıyor diye. Mesela tehdit edenler var beni niye tehdit ediyor diye şikayet falan ediyorlar. O yüzden gizli hesap kullanıyorlar.” (Ö 14)

Katılımcılar anonim olarak iletişim kurdukları kişilere olumsuz şeyler yazabildiklerini bu sebeple herhangi bir şiddet olayıyla karşılaşma risklerinin ortadan kalktığını belirtmektedirler. Ayrıca sahte hesaplar üzerinden normalde söyleyemediklerini söyleyerek intikamlarını bu şekilde alabildiklerini düşünmektedirler.

“Senin kim olduğunu bilmiyorlar. Senin kim olduğunu tanımıyorlar. Senin nerde yaşadığını kimlerle konuştuğunu falan tanımadıkları için senlik bir sorun yok. Mesela ben kendi hesabımdan birine yazsam daha böyle herkes yerini falan biliyordur okulumun illa gelir yani okul çıkışında şey olur o yüzden böyle daha bir şey oluyor daha eğlenceli oluyor.” (Ö 13)

“Hocam işte herkes ortama giriyor. Benim arkam var arkam var diye geziniyorlar. Ondan sonra diğer kişilerde süt gibi kalıyorlar ya onlarda korkuyorlar beni döver diye o yüzden mesela o kişiye de gıcık oluyor. Ona böyle bir soru sormak istiyor böyle bir cevap vermek falan istiyor olabilir. O yüzden adını gizliyor olabilir.” (Ö 4)

“Yani mesela kendi ismini kullanarak bir şey yaparsan olay büyürse mesela falan olursa o adam senin kim olduğunu bilir. Yani gelir olay büyür yine. Kavga mavga çıkar gene. İşte dediğim gibi ismini kullanmazsak ya yine yararına.” (Ö 9).

Bazı katılımcılar kişilerin hesaplarının içeriğini görebilmek için sahte hesap yardımıyla arkadaş olup onların hesaplarına sızabildiklerini belirtmektedirler.

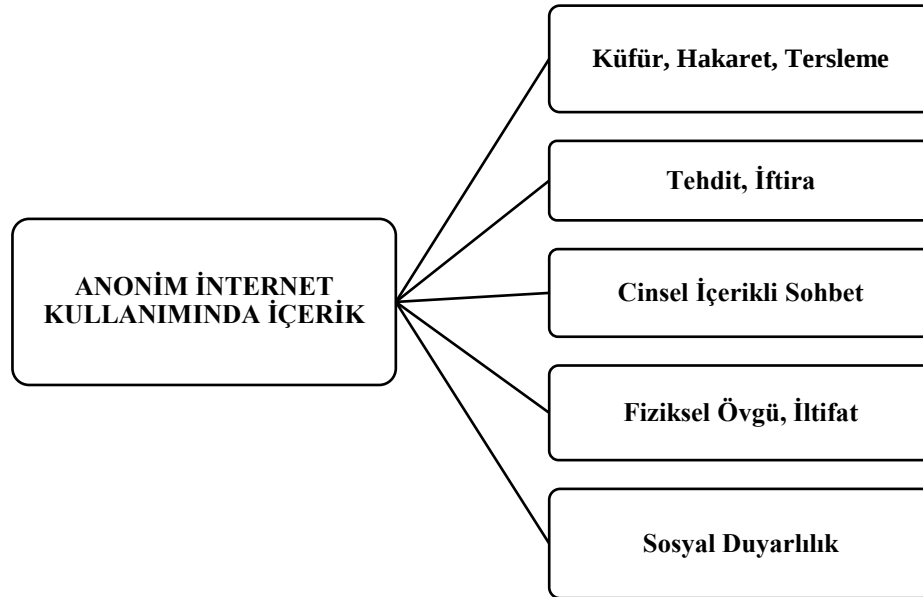
“Takipçin fazla olursa fake hesap olduğun anlaşılmaz... Çünkü eğer insanlar seni anlarsa senin takip isteğini kabul etmezler ve sen onu stoklayamazsın... Benim stokladığım kişi

beni sevmiyor demek ki benim takip isteğimi kabul etmezse ben onu nasıl göreceğim?” (Ö 17)

4.4. Tema 4: Anonim İnternet Kullanımında Yaşantılar

Araştırma bulguları anonim internet kullanan ergenlerin bu süreçte geçirdikleri yaşantılarına ve paylaşımlarının içeriğine de ışık tutmaktadır. Bu yaşantı ve paylaşımların içeriği incelendiğinde, yaşantıların bir takım olumlu ve olumsuz özellikler taşıdığı görülmektedir. Bu sebeple bu bölümde, katılımcıların anonim iletişim ve etkileşim esnasındaki yaşantıları ve bu yaşantılarla ilgili paylaştıkları içerikler *Anonim İnternet Kullanımında Yaşantılar* ana teması altında toplanmış, *anonim internet kullanımında içerik* ve *anonim internet kullanımında riskli davranışlar* alt temaları altında incelenmiştir. Anonim internet kullanımında içerik alt teması *Küfür- hakaret- tersleme, Tehdit -iftira, Cinsel içerikli sohbet, Fiziksel övgü, iltifat ve Sosyal duyarlılık* başlıklarından oluşturmaktadır. Aşağıda şekil 4.5. ile *anonim internet kullanımında içerik* teması ve alt temaları verilmektedir.

Şekil 4. 4. Anonim internet kullanımında içeriğe ilişkin alt temaların diyagram gösterimi

4.4.1. Küfür, hakaret, tersleme

Anonim internet kullanımında katılımcıların ön plana çıkardıkları yaşantılardan birisi iletişimde bulundukları kişilerden ahlaki olarak uygunsuz tepkiler almalarıdır.

Katılımcılar anonim hesaplarda kendilerine yönelik küfür, hakaret ya da terslemenin yapıldığını belirtmektedirler.

“Mesela nasıl diyeyim bana birisi küfür etmişti tam olarak hatırlamıyorum. Adını vermemiş işte adını verse büyük ihtimal bizim okuldan. Bizim okuldan yani küfür etseler siz ne yaparsınız? Mesela öyle düşünün. Şimdi size küfür etseler adını da öğrendiniz ne yapardınız?” (Ö 12)

“Öğretmenim şey işte böyle kötü kötü laflar küfürler falan edince öğretmenim bende bazen onlara küfür ediyorum yani. Ondan sonra öğretmenim mesela selam yazdığında bile nasılsın yazdığında bile sana ne diyorlar öğretmenim.” (Ö 3)

“Küfür falan ediyor bazıları sen onu hak etmiyorsun sen şusun sen busun diyorlar. Öyle anonimden şey yapıyorlar. Karşı tarafa şey yapıyorlar. Kim olduğunu bilmediği için o karşı taraftaki de bir şey yapamıyor. Mesela kim olduğunu bilseydi olay büyürdü kavga çıkar ya da onunla tartışırlardı.” (Ö 9)

“Hani kimliğini gizlediğinde önüne gelen herkese yazdığı için o kişiler bazen ters tepki verebiliyor. Ama kendi olarak kendi kimliğin görünür olarak yazdığında o kişinin kim olduğunu biliyorsun. Tanıdık birine yazmış oluyorsun kimliğini gizlediğim de herkese özgürce yazdığım için o kişi de ters tepki veriyor küfür falan ediyor.” (Ö 1)

4.4.2. Tehdit, iftira

Anonim internet kullanımında suça konu olabilecek tepkilerle de karşılaştıklarını belirtmektedirler. Katılımcılar anonim olarak kurulan iletişimde tehdit ve iftira gibi suç teşkil edebilecek içerikte tepkiler alabildiklerini belirtmektedirler.

“İşte aradım buluşalım dedim gitmedim. Bi ara bi kıza mesaj atmıştım çok gıcık onu tehdit etmişim.” (Ö 5)

“Yani biriyle karşılaştım ya bir kız için bir iftira atıyorlar. Kız bu iftira üzerine babasından dayak mı falan yiyor sonra bu iftira atan kişinin hesabının fake olduğu anlaşılıyor. İşte yine bulamıyorlar bu kişiyi bu kişiyi bulamayınca da kız öyle kalıyor ya kızın hayatını karartıyor o şekilde o iftira yüzünden.” (Ö 16)

“Mesela ben birisine şey yaptım arkadaşla konuşuyorum oradan da birisi atladı isim vermiyor kim olduğunu. Şey dediler mesela ...ile ... birbirini seviyor. Ben... diyorlar ama niye anonimden yazıyor ...san. ...'ın üzerine şey atıyorlar suç atıyorlar mesela ...'a adına ben ... şöyle şöyle şu çocukla falan kavga ettim. Şu çocuğa küfür ettim. Derste kopya çekti diye çocuğun üzerine yalanlar atıyorlar.” (Ö 9)

4.4.3. Cinsel içerikli sohbet

Anonim internet kullanımında olumsuz içeriğin bir boyutu da cinsel içerikli paylaşımlarla ilişkili görünmektedir. Cinsel içerikli sohbet veya resimlerin sanal

ortamda paylaşıldığını belirten kullanıcılar, anonim ortamda yapılan paylaşımların sorumlularını bilemediklerini ve engellediklerini belirtmektedirler.

“Şimdi söylemeyeyim ya nasıl diyeyim işte anladınız sapık sapık şeyler soruyorlar... Biraz önce demiştim Hani erkekler sapık sapık şeyler söylüyor ve sordukları zaman tabi olumsuz şey yapıyorlar. Olumsuz tepki veriyorlar ama normal sorarlarsa mesela nasılsın falan diye sorarlarsa normal veriyorlar yani cevabı.” (Ö 12)

“Kimliği görünmeden insanlara sapıklaşan insanlar da var hani zamanında çok oldu fotoğraflar paylaşanlar bile oluyordu. Ya cinsel içerikli şeyler paylaşıyorlardı facebook'tan engellersek de birkaç tane daha alıyordu...” (Ö 15)

Yani daha çok şey atıyorlar fake hesaplardan böyle kötü içerikli fotoğraflar falan atıyorlar daha çok taciz edici şeyler atıyorlar... ya bir tane hesap vardı öyle kapatıldı oda... herkese yapıyordu böyle bizim sınıfta 2-3 kişiye daha atıyordu bana atıyordu daha bir sürü kişiye atıyordu.” (Ö 16)

4.4.4. Fiziksel övgü, iltifat

Kimi katılımcılar anonim internet kullanımı sürecinde karşı tarafın taltif edici tutumlarıyla karşılaştıklarını ifade etmektedirler. Diğer bir deyişle katılımcılar anonim iletişim yoluyla, konuştuğu kişilerden iltifat veya övgü alabildiklerini belirtmişlerdir.

“Çok güzelsin diye sorular sormuşlar. Seni seviyorum aşığım. Çok güzelsin bayağı onlar gibi. İtirafta edebiliyorlar açıklama yapabiliyorlar.” (Ö 5)

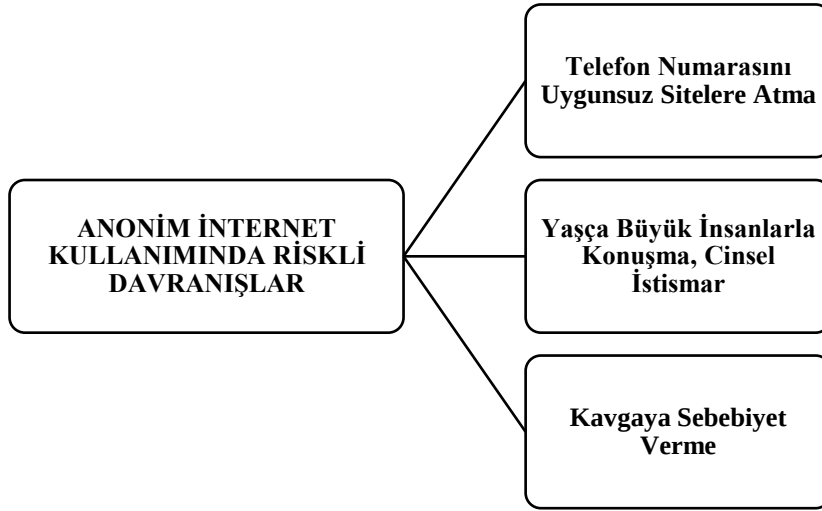
4.4.5. Sosyal duyarlılık

Anonim internet kullanımının olumlu içeriğine bakıldığında kimi katılımcıların internet ortamına sosyal sorunları da getirdiği ve bu bağlamda işlevsel tartışmalar yürütebildikleri anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle bazı katılımcılar ise sahte hesapları sosyal sorunları ortaya çıkarmak için bir araç olarak kullandıklarını söylemişlerdir.

“Mesela böyle hayvana işkence videosu çeken insanlar daha sonra insanlara işkence videosu çeken insanlar daha sonra kötü alışkanlıklar kullanan ve onları çekip sosyal medyaları atan insanlar yani onlarla daha çok şey ilişki kuruyorum fakat hiçbirisi ile gerçek hayatta tanışmıyorum...Yani mesela kötü kişilerle konuştuğum fake hesabımda sürekli onları uyarıyorum. Yani yaptığı şeylerle ilgili daha çok onlarla arkadaş olup daha sonra onların yaptığı şeylerin SS'ini (Ekran Görüntüsü) alıyorum onlar zamanla birikiyor eğer orası kapanmazsa o şirketin facebook'un veya instagram'ın oraları SS alıp şey yapıyorum rapor veriyorum o şekil kapattırdığım oluyor bazı bazılarını.” (Ö 16)

4.4.6. Anonim internet kullanımında riskli davranışlar

Anonim internet kullanımı riskli olarak nitelendirilebilecek bazı davranışların sergilenmesine aracılık edebilmektedir. Katılımcıların ifadelerinin içeriğine bakıldığında söz konusu davranışların katılımcıların yaşamlarında istismara uğrama, suça karışma, şiddete maruz kalma gibi olumsuz sonuçlara yol açabilecek nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden yola çıkılarak, katılımcıların anonim iletişim ve etkileşim esnasındaki risk oluşturan davranışları, *Anonim İletişimde Riskli Davranışlar* alt teması altında incelenmiştir. Aşağıda Şekil 4.6. ile anonim iletişimde yaşanan riskli davranışlara ilişkin alt temalar verilmektedir.

Şekil 4. 5. Anonim iletişimde yaşanan riskli davranışlara ilişkin alt temaların diyagram gösterimi

4.4.7. Telefon numarasını uygunsuz sitelere atma

Katılımcıların ifadelerinin içeriğine bakıldığında anonim internet ortamında kötüye kullanılmak üzere kullanıcıların telefon numarası gibi özel bilgilerinin yayılabildiği akla gelmektedir. Nitekim anonim internet yoluyla herhangi bir yaptırımla karşılaşmayacağını düşünen kişilerin siber zorbalık yapabildiğini belirten bazı katılımcılar, yaşantılarından örnekler vermektedirler.

“Arkadaşlarımın başına çok geldi? Mesela fake hesaptan şey yapıyor. Sonra bi arkadaşının numarasını veriyor ve o arkadaşına mesela başka biri sevmediği biri numarayı o arkadaşına alıyo buluyo filan sonra onun numarasını uygunsuz yerlere dağıtıyor. Çok böyle oldu

başına gelen watsaptan falan yazıyorlar kıza. O da o numarayı bize atıyor. Kimmiş bu siz de bununla şey yapın filan diye. Sonra bizde tabi o kişiye yöneliyoruz. Böyle birbirimize ama çok destek çıkıyoruz yani.” (Ö 2)

Katılımcılar sahte hesaplar üzerinden konuştukları insanlarla belirli bir süre görüştüktan sonra güvenirlerse telefon numaralarını verdiklerini ve telefon üzerinden görüşmeye devam ettiklerini belirtmektedirler.

“Ben aslında o kadar çok şey bilmiyordum. Sonra kendime internet adresi açtım Facebook’tan. Daha sonra orada insanlar benim yaşımı büyük sandı. Şu an yaşımla ilgili kimseye bir şey söylemedim aslında şu an fake bir link galiba. Yaşımı çünkü söylemiyorum. Ama resimlerim kendime ait. İnsanlar bi anda beni 17-18 yaşında birisi sanıyor. Sesimden mesela. Arayıp konuşuyoruz. Ama hala hiçbirisi hiçbir şey anlamadı...Mesela çok yakın oldular artık gerçek yaşımı söylediğim insanlarda var. 2-3 kişi. Telefon numaramı verdim. (Ö 10)

“Anonim soru olduğunda kim olduğunu bilmiyorsun. Özel mesela telefon numaranı soran oluyor. Onları hiç cevaplamıyorsun filan. Böyle baya sakıncaları oluyo veya sonradan diyo sen niye cevaplamıyorsun falan öyle şey yapanlar oluyor.” (Ö 2)

4.4.8. Yaşça büyük insanlarla konuşma, cinsel istismar

Anonim internet ortamı ergenlik çağındaki kullanıcıların kendilerinden yaşça daha büyük kişiler tarafından istismar edilmelerine uygun bir zemin yaratabilmektedir. Katılımcılar yaşça büyük insanların kimliklerini saklayarak zaman zaman kendileriyle iletişime geçtiklerini ve cinsel içerikli konuşmalar yaptıklarını belirtmektedirler.

“Yani koca koca adamlar. Şimdi benim gördüğüm bunu kullanan uygulamalar benimle yaşıt kullanan kızlar ve onlara işte sürekli onlara çok güzelsin bilmem ne onun gibi sorular geliyor ki bunu yazanda yaşıtımız değil bence.” (Ö 5)

“Seni böyle çok fazla hani ekleyenler çok arkadaşın olanda ekliyo olmayanda eklediği için beklide yabancı biriyle tanışabiliyorsun ve bu benimde başıma geldi. Baya böyle 30 35 yaşlarında birini ekledim mesaj atıyordu bana çok sapıkça ben de ondan sonra onu silmiştim bu diğer arkadaşlarıma da geliyor onlar genelde eğleniyorlar ondan sonra engelliyorlar. Ama ben öyle yapmamıştım.” (Ö 2)

4.4.9. Kavgaya sebebiyet verme

Anonim internet kullanımı fiziksel şiddet için de uygun bir zemin oluşturabilmektedir. Görünmezliğin vermiş olduğu cesaretle sataşma olaylarının yaşandığını belirten katılımcılar bu sataşmaların kavgaya zemin hazırladığını söylemektedirler.

“Ya böyle ilk başta konuşuyoruz konuşuyoruz sonra işte bir olaylar oluyor değişik değişik sonra biz de anlamıyoruz. Genelde sonra o sana “lan” diyor sen diyorsun “sen hayırdır sen kime lan diyorsun?” öyle öyle tartışmalar ortaya çıkıyor. Sonra böyle bir kavga ortamı oluyor. Sonra işte fake hesabı falan şikayet etmeye başlıyorlar. Sonra yine “hadi gel” diyor “şurda şurda kavga edelim” diyor. Tamam diyoruz hadi saat kaçta nerde falan yazıyor onlar gidiyor biz gitmiyoruz yani. Öyle oluyor.” (Ö 13)

“Mesela hocam karşıdakine bayağı bir küfür ediyor karşıdaki kim olduğunu bilmiyor ondan öyle sonra hocam yanlışlıkla mesela o ismini göstererek yapıyor sonra o kavgaya sonuç açıyor... Hocam benim Esentepe’de arkadaşım vardı oda böyle bir olay yaşadı. Küfür etmiş hocam. Oda şey ismini yazarak etmiş işte öyle kavga çıktı hocam... Hocam işte bu çocuğu gidiyordu yolda işte arkadaşlarıyla. İşte küfür ettiği çocuk çıktı karşısına. Böyle konuştular. Üstüne yürüdüler. Kavga çıktı sonra birbirlerine vurmaya başladılar.” (Ö 6)

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin sosyal paylaşım sitelerinde kimliklerini gizleyerek soru sorma, yorum yapma, karşılık verme ve bu kullanım biçimleri ile ilişkili psikolojik yaşantılarını incelemek, deneyimlerini ortaya koymak, öğrencileri bu sitelere yönelten ve bu sürece etki eden kişisel ve sosyal faktörleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Nitel araştırma desenine uygun olarak yürütülen çalışmada elde edilen verilerden yola çıkarak çalışmada; *anonim internet kullanım amacı, anonim internet kullanımında süreç, anonim internet kullanımına yönelten faktörler ve anonim internet kullanımında yaşantılar* olmak üzere dört ana tema belirlenmiştir. Her bir temaya ilişkin veriler incelendiğinde ergenlerin ortaya çıkan yaşantılarının, kimliğini gizleyerek oluşturulan etkileşim sürecinde yaşanan deneyimlere bağlı olarak değişkenlik gösterdiği görülmektedir.

Ergenlerin anonim kişisel hesaplarını, başkalarının hayatlarını daha rahat inceleyebilmek, benzer şekilde farklı kimliklerle denemeler yaparak merakını giderebilmek, romantik ilişki başlatabilmek gibi farklı amaçlarla kullandıkları görülmektedir. Bununla birlikte tüm bu amaçları gerçekleştirebilmek için ergenlerin anonim hesaplarını oluşturdukları belirli bir sürecin varlığı dikkat çekmektedir. Bu süreçte ergenler anonim hesaplarını oluşturdukları ve anonim hesaplarının ortaya çıkmaması için çabaladığı *hazırlık* süreci bulunduğu görülmektedir. Hazırlık sürecini tamamlayan ergenlerin, iletişime geçtikleri kişilerin güvenin kazanma yoluna gittikleri, sohbetlerini geliştirdikleri ve kendini açma davranışlarının arttırdıkları *güven kazanma ve iletişimi başlatma* evresine geçtikleri ve ardından kimlik itirafı sonunda yüz yüze görüştükleri *ilişkiyi ilerletme evresi* ile süreci tamamladıkları dikkat çekmektedir.

Araştırma sonuçları ergenleri anonim etkileşime yönelten faktörlerin bulunduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular, ergenlerin başka insanlarla konuşmaktan çekindiklerini, rezil olmaktan korktuklarını bu sebeple anonim internete yöneldiklerini ve bu sayede daha cesur hissettiklerini ortaya koymaktadır. Nitekim kullanıcıların anonim internet yolu ile fiziksel özelliklerini devre dışı bırakarak beğenilmeme kaygısını ortadan kaldırdıkları düşünülmektedir. Yüz yüze iletişimden çekinen ergenler utandıkları veya çeşitli nedenlerle gerçek yaşamda söyleyemedikleri şeyleri kendilerini gizleyerek daha rahat yapabilmektedirler. Bu sayede cesaretli davranıp utanmaktan

kurtulabilmekte kendileri ile ilgili soru sorabilmektedirler. Bu sorular ile başkalarının gözünde kendi değerini ölçebilen ergenler güzel sözlerden mutlu olabilmekte ve aldıkları dönütler sayesinde kendi kimlik oluşumlarına bu yolla destek arayışına girebilmektedirler.

Anonim etkileşimin içeriğine bakıldığında ergenlerin, kimliklerinin gizli olmasının vermiş olduğu rahatlıkla birbirlerine karşı küfür, hakaret, tehdit, iftira vb. olumsuz davranış sergileyebildikleri ortaya çıkmaktadır. Bu gibi sosyal zorbalık davranışlarının gizli sosyal medya hesaplarında anonimlik çatısı altında daha rahat yapılabildiği dikkat çekmektedir. Öte yandan ergenlerin kendi kimlikleri belli olmayacak şekilde sevmediği arkadaşlarının telefon numaralarını uygunsuz sitelere atarak intikam aldıkları, yaşça büyük insanlarla iletişime geçerek cinsel içerikli sohbetlere maruz kaldıkları görülmektedir. Bütün bu olumsuz davranış ve yaşantıların sonucunda internet ortamından gerçek hayata taşınan yaşantılar fiziksel şiddete dönüşmekte ve ergenler arasında kavgalar yaşanabilmektedir. Sonuç olarak internette anonim iletişim, sınırsız bir özgürlük hissiyle beraber hesap verilebilirliği ortada kaldırdığı için olumsuz davranışların yaşanmasına neden olmaktadır.

5.2. Tartışma

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin, sosyal paylaşım sitelerinde kimliklerini gizleyerek, soru sorma, yorum yapma, karşılık verme ve bu kullanım biçimleri ile ilişkili psikolojik yaşantılarını incelemek, deneyimlerini ortaya koymak, öğrencileri bu sitelere yönelten ve bu sürece etki eden kişisel ve sosyal faktörleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Katılımcıların kimliğini gizleyerek internet kullanma yaşantıları; *anonim internet kullanım amacı, anonim internet kullanımında süreç, anonim internet kullanımına yönelten faktörler ve anonim internet kullanımında yaşantılar* olmak üzere 4 ayrı tema altında ortaya konmuştur. Bu bölümde bu temalara ilişkin elde edilen bulgular sırasıyla tartışılmaktadır.

5.2.1. Tema 1: Anonim internet kullanım amacı

Kimliğini gizleyerek sosyal paylaşım sitelerini kullanan ortaokul öğrencilerinin psikolojik yaşantılarını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmadaki temalardan biri, “*anonim internet kullanım amacı*” olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kategori, kullanıcıların kimlik gizleme amaçlarına ışık tutmaktadır. Kullanım

amaçlarına yakından bakıldığında kullanıcıların anonim şekilde internet kullanım şeklinin bazı amaçlar taşıdığı görülmektedir. Bu amaçlar incelendiğinde *başkalarının yaşantılarını merak etme, romantik ilişki başlatma, kimlik denemesi yapma ve macera* alt temaları ortaya çıkmıştır. Alt temalar incelendiğinde kullanıcıların sanal ortamda anonim olarak iletişime geçme amaçlarının sosyal uyuma ve kimlik oluşumuna katkı sağladığı görülmektedir. Örneğin başkalarının hayatlarını merak eden kullanıcılar anonim yolla arkadaşlık teklif ederek profillerini görmek istedikleri kişilere ulaşabilmektedirler. Bu yolla meraklarını gidererek keşif yapabilmektedirler (bkz. Ö 3 ve 13, s.41). Bu durumun ergenlere başkalarıyla ilgili dolaylı ya da doğrudan bilgiler verdiği bu yolla da kendisi için olası rol modellerini gözlemleme fırsatı sunduğu söylenebilir (Eriş ve Ekiz, 2013). Bunun yanında anonim internet kullanımı bireyin dış görünüşüne ilişkin olumsuz algısını göz ardı etmesine yaradığı veya utanma gibi faktörleri ortadan kaldırdığı için kullanıcıların bu yolla karşı cinsle etkileşim konusunda daha rahat hissetmelerine ve bu sayede sosyal etkileşim sağlayabilmelerine olanak tanımaktadır. (bkz. Ö 2, s. 42). Bu durum katılımcıların göreceli olarak gerçek yaşamda gerçekleştiremedikleri bazı sosyal ve duygusal paylaşımları anonim internet ortamında yaşayabilme fırsatı buldukları biçiminde yorumlanabilir.

Anonim iletişimi tercih etmedeki bir diğer amaç ise internet ortamında kimlik denemesi yapabilme olanağıdır. Bu sayede birey, istediği kişi olup, kendisini istediği kişi veya özellikte gösterebilmektedir (bkz. Ö 17, s. 42). Nitekim yapılan kimi araştırmalarda da ergenlerin kimlik oluşturma aşamasında başkalarının tepkilerini anlamak için kimlik denemeleri yapabildikleri ortaya konmaktadır (Çetin ve Ceyhan, 2015). Bu açıdan bakıldığında anonim internet kullanımı bireylere kimlik denemelerinde bulunma şansı verdiğinden bazı gelişimsel görevleri yerine getirmeye de hizmet edebilmektedir. Ayrıca heyecan arama döneminde bulunan ergenler anonim olarak kurdukları iletişimi bir macera olarak değerlendirmekte ve bu amaçla anonim iletişimi tercih etmektedirler (bkz. Ö 19, s. 43). Anonim internet kullanımındaki diğer amaç ise siber zorbalık olarak karşımıza çıkmaktadır. Kullanıcılar, başkaları ile dalga geçme, eğlenme, tehdit, intikam alma vb. amacıyla anonim iletişimi tercih etmektedirler (bkz. Ö 12 ve Ö 5, s. 43). Kullanıcılar kimliğini gizli tutarak diğer kullanıcılardan gelen tepkilerden kurtulabilmekte kimliğinin bilinmiyor olmasının verdiği güvende olma hissi ile olumsuz tutumlar içine girebilmektedirler. Haksızlığa uğradığını düşünen birey

kendini gizleyerek intikam almakta ya da sataşma yoluyla sanal zorbalık yapıp intikam almaktadır. Bireylerin anonim iletişim tercih etmelerindeki amaçlarının geneline bakıldığında, anonim iletişimin yüz yüze iletişimden farkı ortaya çıkmakta ve görünmez olmanın bir yönüyle olumsuz davranışlara yönelmeye uygun zemin hazırladığı görülmektedir. Bir anlamda anonim internet kullanımı bireylerin toplum tarafından istenmeyen davranışları sergilemesine olanak tanıyabilmektedir. Bu araştırmanın söz konusu bulguları literatürdeki bazı araştırma bulgularıyla da benzerlik göstermektedir. Literatür, anonim internet kullanımının agresif tavırlar, düşmanlık (McKenna ve Bargh, 2000), anti sosyal davranış (Joinson, 2001) gibi uygun olmayan tutumları daha fazla tetiklediğini göstermektedir. Araştırma sonuçlarında ortaya çıkan sataşma, intikam alma, dalga geçme gibi sonuçlar literatürle bu noktada paralellik göstermektedir.

Literatürde bireylerin anonim internet kullanım amaçları incelendiğinde gerek internetin doğası gerekse ergenlerin gelişimsel özellikleri bakımından kullanım amaçları farklılık göstermektedir. Literatür incelendiğinde anonim internet yolu ile iletişime geçme amacı, araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Yeni insanlar tanımak, başkalarının hayatlarını merak, romantik ilişki başlatma gibi amaçlar literatürde yer almaktadır (Çetin ve Ceyhan, 2015; Schoulten vd., 2007). Bu bağlamda bu araştırmadan elde edilen bulgular, bu sonuçları desteklemekle birlikte ek olarak bireylerin anonim kimlik kullanımlarını bir macera olarak gördüklerini ortaya koymaktadır (bkz. Ö 19, s. 43). Diğer yandan bulgular kullanıcıları anonim internet kullanmaya iten önemli nedenlerden birisinin bireyin sahip olduğu utangaçlık gibi kişilerarası iletişimi olumsuz etkileyebilen (Antony ve Swinson, 2000; Carducci vd., 2001) kişilik özellikleri olduğunu akla getirmektedir. Bu durum bireylerin gerçek yaşamda işlevsel kişilik özelliklerinin geliştirilmesinin anonim internete yönelme düzeyini düşüreceğini göstermektedir. Diğer bir deyişle gerçek yaşamda bireyin sosyal ilişki kurma becerisi arttıkça anonim internet kullanımından uzaklaşacağı ön görülebilir.

5.2.2. Tema 2: Anonim internet kullanımında süreç

Araştırmanın bu teması altında elde edilen bulgular, kimliklerini gizleyen internet kullanıcılarının anonim iletişim ile ilgili yaşadıkları süreçle ilgili kapsamlı veriler ortaya koymaktadır. Bulgular anonim internet kullanım sürecinde kullanıcıların belirli süreçlerden geçtiğini göstermektedir. İlk süreç hazırlık süreci olarak tanımlanmıştır. Bu

süreçte kullanıcılar anonim hesap açma süreciyle ilgili bilgiler vermektedirler (bkz. Ö 17 ve Ö 13, s. 45).

Anonim internet kullanma süreci geniş bir perspektifte incelendiğinde sadece bireysel değil geniş kapsamlı sonuçlar vermektedir. Kullanıcıların hepsi anonim hesap açarken belli bir süreçten geçmekte ve anonim hesap için ilk aşama olan hazırlık aşamasından sonra ikinci aşama olan *güven kazanma ve iletişimi başlatma* aşamasına geçmektedirler. Daha çok sohbetlerin, ilk tanışmaların gelişme evresi olarak da tanımlanabilecek olan *güven kazanma ve iletişimi başlatma* evresi, anonim internetin meyvelerinin toplandığı yer olmaktadır. Kullanıcılar birbirlerinin aslında kim olduklarını bilmeden girdikleri süreçte yeni deneyimler oluşturmaktadır. İkinci aşama olan güven kazanma ve iletişimi başlatma evresi sohbetin ilerlemesi ile birlikte telefonla veya kameradan görüşme gerçekleştiren kullanıcılar bu sayede iletişimi bir üst boyuta taşıyabilmektedirler (bkz. Ö 10, s. 46).

Anonim internet kullanma süreci hazırlık ve güven kazanma ve iletişimi başlatma evresi evrelerinden sonra ilişkiyi ilerletme evresi süreciyle devam etmektedir. Bulgular kullanıcıların iletişimlerini ilerlettikten sonra yüz yüze görüşme isteği duyduklarını bazılarının ise anonimliği ortadan kaldırarak yüz yüze görüştüklerini ortaya koymaktadır (bkz. Ö 10 ve Ö 13, s. 46). Ancak bu durumun kullanıcıların hepsi için geçerli olmadığı gözlenmektedir. Örneğin bazı kullanıcılar konuşma ilerlese bile kimliğinin ortaya çıkma ihtimalinden kaygılanmakta ve karşı tarafı engelleyerek iletişimi sonlandırmak istemektedirler (bkz. Ö 1, s. 46).

Sonuç olarak anonim iletişimde süreç iki olasılıkla sonuçlanmaktadır. Birincisi; kullanıcılar iletişimlerini devam ettirdikten sonra gizliliği ortadan kaldırarak yüz yüze iletişim kurmaktadır. İkincisi ise; kimliğin ortaya çıkma ihtimali ortaya çıktığı an iletişimi sonlandırmaktadırlar. Bu bulgular, katılımcıların bazılarının anonim iletişimi, yüz yüze iletişim öncesi bir hazırlık fırsatı olarak gördüklerini, diğer kullanıcıların ise kendilerini ifşa etmek gibi niyetleri olmaksızın sadece iletişim için kullandıklarını göstermektedir. İnternet üzerinden yapılan anonim iletişim ile ilgili araştırmalar incelendiğinde süreç ile ilgili çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Araştırmalar genel olarak anonim iletişimde amaç ve sonuca odaklanmış sürece çok fazla yer verilmemiştir. Sınırlı sayıdaki araştırmada iletişimin ilk aşamalarının anonim olarak şekillendiği belirtilmekte, bunun sebebi ise anonim iletişimde kişinin kendini daha rahat

ve engellenmemiş hissetmesi olarak açıklanmaktadır (McKenna ve Bargh, 2000). Bu açıdan bakıldığında anonim ortamda kurulan ilişki gerçek yaşamdakine yaklaştıkça bazı kullanıcılar iletişimi kesmektedirler. Bu durum ise anonim internet kullanan bazı bireylerin gerçek yaşamda ilişki kurma becerilerine ilişkin oldukça olumsuz bir tutum içinde olduklarını ve adeta internet ortamıyla yetindiklerini akla getirmektedir.

5.2.3. Tema 3: Anonim iletişime yönelten faktörler

Bu araştırmada elde edilen bulgular aracılığıyla kullanıcıları anonim internete yönelten bazı faktörlerin varlığı ortaya konmaktadır. Bu faktörler incelendiğinde kişisel eğilimlerin ya da kişisel beklentilerin kimlik gizleme ihtiyacına yol açtığı görülmektedir. Elde edilen bulgular, kullanıcıların başka insanlarla konuşmaktan çekindiklerini, rezil olmaktan korktuklarını bu sebeple anonim internete yöneldiklerini ve bu sayede daha cesur hissettiklerini ortaya koymaktadır (bkz. Ö 1 ve Ö 10, s. 48). Bu durum özgüven eksikliği yaşayan ergenlerin kendilerini daha rahat hissedebilmek ve sosyal ortamda gerçekleştiremediği iletişimi kurabilmek amacıyla anonim iletişime yönelebildiklerini göstermektedir. Bu durum literatürdeki bazı araştırma sonuçlarını da destekler niteliktedir. Nitekim Suler (2004), insanların eylemlerini kendi kimliklerinden bağımsız şekilde gerçekleştirdiklerinde kendilerini daha güçlü hissettiklerini vurgularken, Larrain vd., (2007) kullanıcıların internetin doğası gereği hem anonimliğe çok çabuk ulaştıklarını hem de sanal dünyada özgür hissettiklerini ve kontrolün kendilerinde olduğu fikrine kapıldıklarını belirtmektedir. Sonuç olarak araştırma bulguları kullanıcıların kendilerini daha rahat hissedebilmek için anonim internete yöneldiklerini ortaya koymaktadır.

Bulgular anonim etkileşime yönelten önemli faktörlerden birisinin de özellikle kendini fiziksel olarak beğenmeyen kullanıcılara beğenmedikleri fiziksel özelliklerini göz ardı etme fırsatı sunmasıyla ilgilidir (bkz. Ö 1 ve Ö 2, s.49). Sonuçlar literatürle uyumlu olarak anonim internetin kullanıcılara bazı fiziksel özelliklerini ön plana çıkarma, değiştirme veya dezavantajlı özellikleri gizleme olanağı sunduğunu doğrulamaktadır (Schouten vd., 2007). Diğer bir deyişle elde edilen bulgular kullanıcıların anonim internet yolu ile fiziksel özelliklerini devre dışı bırakarak beğenilmeme kaygısını ortadan kaldırdıklarını düşündürmektedir.

Anonim iletişime yönelten diğer kişisel nedenler incelendiğinde popüler olma ihtiyacının bir etken olduğu görülmektedir. Kimlik gizleyerek her türlü paylaşımı

yapabilme özgürlüğüne sahip olduğunu düşünen kullanıcılar daha çok paylaşım yapabilmektedirler. Aile baskısı, küçümsenme, alay edilme veya tepki çekme durumlarını devre dışı bırakan kullanıcılar daha çok paylaşım yaparak sanal ortamda daha fazla popüler olduklarını düşünmektedirler (bkz. Ö 2 ve Ö 12, s. 49). Bu sebeple kullanıcılar anonim ya da fake hesap kullanarak diğerleri ile iletişim kurmakta, popüler olma isteği duyduğu için anonim iletişime yönelmektedirler. Diğerleri tarafından beğenilme, takdir edilme veya aranan kişi olma gibi popüleriteye işaret eden beklentiler ergenlik dönemi davranış biçimlerinin de birer göstergesi konumundadırlar (Auty ve Elliott, 2001). Bu açıdan bakıldığında anonim internet kullanımına yönelten önemli faktörlerden birisinin yine gelişim görevleri olduğu anlaşılmaktadır.

Bulgular katılımcıların anonim iletişimi daha samimi ve dürüst bulduklarını ortaya koymaktadır (bkz. Ö 2, Ö 13 ve Ö 8, s. 50). Katılımcılar anonim ortamda kendileri ile ilgili merak ettikleri şeyleri rahat sorabilmekte bununla birlikte aldıkları cevapların daha güvenilir olduğuna inanmaktadırlar. Yüz yüze iletişimde kendileri ile ilgili merak ettikleri sorulara aldıkları cevapların kendilerini kırmamak için olduğunu düşünen kullanıcılar kimliklerini gizlemeyi tercih etmektedirler. Diğerlerinin gözünde nasıl görüldüğünü çözmeye çalışan ergenler, kendi değerlerini merak etmektedirler (bkz. Ö 4 ve Ö 7, s. 49). Sordukları sorulara güzel cevaplar aldıklarında mutlu olduklarını belirtmektedirler (bkz. Ö 13, s. 50). Literatür incelendiğinde anonim internet kullanımı ile bireylerin dürüst bir biçimde kendilerini ortaya koymaları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Pavlicev'e (2005) göre anonimlik dürüstlüğü teşvik etmektedir ve karşı tarafa tarafsız değerlendirme olanağı vermektedir. İnsanların sosyal konumu, yaşları ve durumlarının yerine fikirlerinin kalitesine dayanan itibar geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Nitekim kendisi ile ilgili ne düşünüldüğünü merak eden ergenler dürüst cevap alma isteği ile internet ortamında kimliklerini gizlemektedirler.

Sonuç olarak kullanıcıları anonim iletişime yönelten kişisel faktörler birbirinden farklı olsa da hepsinin birbiriyle ilişkili olduğu görülmektedir. Yüz yüze iletişimden çekinen ergenler utandıklarını söyleyemedikleri şeyleri kendilerini gizleyerek daha rahat yapabilmektedir. Bu sayede cesaretli davranıp utanmaktan kurtulabilmekte kendileri ile ilgili soru sorabilmektedirler. Bu sorular ile başkalarının gözünde kendi

değerini ölçebilen ergenler güzel sözlerden mutlu olabilmekte ve aldıkları dönütler sayesinde kendi kimlik gelişimlerine destek sağlayabilmektedirler.

Bulgular incelendiğinde ergenleri anonim iletişime yönelten faktörlerin sadece kişisel olmadığı bazılarının dışsal nedenlere de bağlı olduğu görülmektedir. Katılımcılar ailelerinin normal hesaplarını takip ettiklerini, paylaşımlarını izlediklerini bu nedenle baskıdan kurtulmak ve ailelerinin tepkilerinden kaçabilmek için gizli hesap açtıklarını belirtmektedirler (bkz. Ö 1 ve Ö 11, s. 50). Bu bulgu ergenlerin karşı karşıya oldukları ebeveyn tutumlarıyla ilgili önemli bir bilgi vermektedir. Bulgu ebeveynlerin çocuklarının internet ortamında özgür hareket etmeleri için gerekli olan ortamı sağlamadıklarını ya da onların kendi istedikleri gibi davranmalarına izin vermediklerini ve bu nedenle de ergenlerin anonim internet kullanımına yöneldiklerini göstermektedir. Bu durum bir yandan ebeveyn çocuk etkileşimi ile ilgili sağlıksızlığa işaret ederken diğer yandan sağlıksız ebeveyn tutumunun ergenlerin görece riskli bir tutum sergilemelerine de yol açmış görünmektedir. Nitekim bu araştırmanın *anonim internet kullanımında riskli davranışlar* başlığı altında verilen bulgular incelendiğinde bu kullanım biçiminin ergenin yaşamında çeşitli risklere de zemin hazırladığı kolaylıkla görülebilmektedir.

Katılımcıların verdiği bilgilerin içeriği incelendiğinde anonim internet kullanımının kullanıcılara cazip gelen yönleri olduğu göze çarpmaktadır. Katılımcılar anonim internet yoluyla suç işleme ve cezadan kaçabilme özgürlüğüne sahip olabildiklerini düşünmektedirler. Bu sebeple katılımcılar yaptıkları paylaşımlar veya birbirleriyle olan iletişimlerinde suç unsurları bulunuyorsa, ceza almak veya şiddet görmenin önüne geçebilmek için kimliklerini gizli tuttuklarını belirtmektedirler (bkz. Ö 9, Ö 13 ve Ö 14, s.52). Diğer bir deyişle katılımcılar gizli kalmanın getirmiş olduğu güvende olma hissiyle ya da anonimliğin getirdiği güç zehirlenmesiyle sonuçlarına katlanmak zorunda olmayacaklarını düşündükleri bazı suçlara meyil edebilmekte ve anonim interneti bir kalkan olarak kullanmaktadırlar. Kullanıcılar aslında yaptıklarının suç olduğunun ve kimliklerinin ortaya çıkabileceklerinin farkında olmayabilmektedirler. Palicek'e (2005) göre anonimlik ile ilgili en büyük sorun, toplumun gerçek dünyadaki yaptırımlarıyla kullanıcıyı karşı karşıya getirmemesidir. Eylemlerinde sadece vicdanı ile karşı karşıya kaldığını düşünen kullanıcı mutlak özgürlük hissiyle ve kibriyle hareket etmektedir. Bu durum literatürde yenilmezlik (hubris) sendromu olarak yer almaktadır

(Owen ve Davidson, 2010). Bu bağlamda düşünüldüğünde katılımcıların bu yaptırımları devre dışı bırakmak istedikleri için anonim iletişime yöneldikleri ileri sürülebilir.

Bilinmezlik sanal ortamda kullanıcılara çok geniş imkanlar sağlamaktadır. Özgür olduğunu bilen kullanıcıların istedikleri paylaşımları yapabildiği ve kendini daha fazla açabildiği görülmektedir. Nitekim katılımcılar bu özgürlük sayesinde kendi sorunlarını daha fazla açabildiklerini, kendilerini daha rahat ifade edebildiklerini belirtmişlerdir (bkz. Ö 1 s. 51). Qian ve Scott'ın (2007) yaptığı araştırmada kimliğini gizleyerek iletişim kuran internet kullanıcılarının kendilerini açıklama oranının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Kimlik gizlemenin ya da anonimliğin çoğu zaman insanların kendileri hakkında daha fazla bilgi vermeye teşvik ettiği kanıtlanmıştır (Walther, 1996). Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar bu yönüyle literatür bilgileriyle de uyumlu görünmektedir.

Araştırma bulguları, ergenlerin başkalarının gözünde merak uyandırmak için özellikle kimliklerini gizli tuttuklarını ortaya koymaktadır. Normal hesaplarıyla çok önemsenmediğini düşünen katılımcılar, gizem oluşturarak diğer arkadaşlarının dikkatini çekmeye çalışmaktadırlar (bkz. Ö 2, s. 51). Bununla birlikte katılımcılar sahte hesap veya kimliğini gizleyerek yaptığı iletişim sayesinde arkadaşlarının sosyal medya hesaplarındaki arkadaşlık listesine girebildiklerini belirtmektedirler (bkz. Ö 17, s.52). Aralarında sorun olan ergenler günlük hayatta konuşmasalar da birbirlerinin hayatlarını ya da paylaşımlarını merak etmeye devam etmektedirler. Kimliklerinin açıkça görülebildiği hesaplarından birbirlerini çıkardıkları için meraklarını gideremeyen ergenler sahte hesaplar sayesinde birbirlerinin arkadaş listelerine sosyal medya hesaplarına girmeye çalışmaktadırlar. Bu durum toplumsal kimlik oluşturma döneminde olan ergenlerin hangi şartta olursa olsun birbirleri hakkındaki meraklarını giderme yoluna gittiklerini göstermektedir. İnternet ortamında anonim olmanın kullanıcıya büyük bir özgürlük sunması (Larain vd., 2007; McKenna ve Bargh, 2000) bu bakımdan ergenlere cazip gelmektedir.

5.2.4. Tema 4: Anonim internet kullanımında yaşantılar

Bu araştırmada elde edilen bulgular aracılığıyla kullanıcıların anonim internet kullanım sırasındaki yaşantıları ve paylaştıkları içeriklerin boyutları ortaya konmaktadır.

Katılımcılar sosyal paylaşım siteleri aracılığı ile birbirleri ile kurdukları iletişim esnasında küfür, hakaret, tersleme, tehdit, iftira ve cinsel içerikli sohbet gibi olumsuz deneyimlere şahit olduklarını belirtmişlerdir (bkz. Ö 12, 9, 3, 1, 5, 16 ve 15, s. 54-55). Bazı katılımcıların olumsuz davranışları kendilerinin gerçekleştirdiği, bazılarının ise olumsuz davranışa maruz kaldığı görülmektedir. Katılımcılar herhangi bir tepkiye uğramadıkları ve sonuçlarına katlanmak zorunda kalmadıkları için, gizli hesaplarla birbirlerine olumsuz içerikli sözler söyleyebilmektedirler. Nitekim araştırma bulgularına göre, kimliği gizleyerek kurulan etkileşimin ya da anonim hesapların siber zorbalığı kolaylaştırdığı düşünülmektedir. Nitekim kimi araştırma sonuçları düşmanlık, agresif tepkiler, anti-sosyal davranış özellikleri, iftira, hakaret ve tehdit gibi olumsuz davranışların anonim etkileşimde daha fazla görüldüğünü ortaya koymaktadır (McKenna ve Bargh, 2000; Joinson, 2001; Palme, 2002).

Araştırma bulguları, anonim etkileşimdeki yaşantı veya içeriklerin sadece olumsuz sonuçlarının olmadığını göstermektedir. Suler' e (2004) göre insanlar eylemlerini kendi kimliklerinden bağımsız şekilde gerçekleştirdiklerinde güçlü hissederler, buna bağlı olarak anonim iletişimde çevrimdışı dünyada sorumlu tutulmayacakları için daha samimi bilgi açıklarlar. Bu araştırmadan elde edilen bazı sonuçlar bu durumu açıklar niteliktedir. Nitekim bazı katılımcılar kimliklerini gizleyen kişilerin kendilerini övdüklerini, iltifat ettiklerini belirtmişlerdir (bkz. Ö 5, s. 55). Bu durum normal yaşantısında övgü ve iltifat konusunda sınırlı davranan ergenlerin kimliklerini gizlediklerinde bu tür eğilimleri daha kolay sergilediklerini düşündürmektedir. Katılımcılar aradıkları beğeniyi elde ettiklerinde kendilerini daha fazla açabilmektedirler.

5.3. Öneriler

5.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler

İnternetin günümüzde hızlı bir şekilde yayılması tartışılmaz bir gerçektir. Bununla birlikte internette gençlerin en çok kullandığı mecranın ise sosyal paylaşım siteleri olduğu görülmektedir. Bu sebeple ergenlerin sosyal paylaşım sitelerinde birbirleri ile girmiş oldukları iletişim ve etkileşimin önemi her geçen gün artmaktadır. Ergenlerin sosyal paylaşım sitesi kullanımları ile ilgili çalışmalar yapan ruh sağlığı çalışanlarının internetin doğasını çok iyi bilmeleri gerekmektedir. Özellikle internetin çok kolay bir

şekilde getirdiği anonimliğin ya da gizli sosyal hesapların var olduğu iyi bilinmelidir. Şüphesiz ailelerin çocuklarıyla işlevsel ilişki kurmaları yönünde eğitilmeleri, problem davranışların gelişiminin önlenmesinde öncelikli ve daha etkili bir yöntemdir. Ancak anonim internet kullanımının bireye bir tür sosyal ortam yaratması onun bu yeni çevresinden de etkileneceği anlamına gelmektedir. Bu yeni çevre bireye olumlu yönde olduğu gibi olumsuz yönde de etki edebilmektedir. Bu nedenle özellikle bu konuda ailelerin farkındalığının arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Nitekim aileler çocuklarının sosyal hesaplarını takip etseler ya da denetim altında tutsalar da çocuklarının sahte bir hesapla anonim internet kullanımını bilemeyebilirler. Bu nedenle gerek ailelere gerek öğretmenlere gerekse ergenlere gizli hesaplar ya da anonim internet kullanımı ile ilgili farkındalık kazandırma çalışmaları yapılmalıdır.

Özellikle anonim etkileşimde sosyal destek, sosyal uyum arayışı içerisinde olduğu görülen ergenlerin kendilerini ifade etmek, kendi değerini başkalarının gözünde anlamak, yargılanmadan, eleştirilmeden konuşabilmek vb. ihtiyaçları göze çarpmaktadır. Bu nedenle araştırma bulguları gerek aile gerekse arkadaş baskısı hisseden ergenlerin anonim iletişime daha fazla yöneldiğini akla getirmektedir. Bu bağlamda okul rehberlik faaliyetleri içinde özellikle ailelere, baskıcı ve otoriter aile yaklaşımının sonuçları ile ilgili eğitim ve farkındalık yaratma çalışmalarının yaygınlaştırılması gerektiği söylenebilir. Anonim etkileşimin veya sahte hesapların siber zorbalığı tetiklediği düşünüldüğünde özellikle okul psikolojik danışmanlarının ve öğretmenlerin bu konuda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Sahte hesaplar üzerinden arkadaşları ile olumsuz bir şekilde iletişim kuran ergenlerin kimliği ortaya çıktıktan sonra sözel veya fiziksel şiddetle karşılaşabileceği unutulmamalıdır. Okul ortamında yaşanan şiddet olaylarının oluşumunda bu sahte sosyal medya hesaplarının varlığı göz ardı edilmemelidir. Bu sebeple okul idarecileri, okul psikolojik danışmanları ve öğretmenler çok dikkatli davranarak öğrenci ve velilere bu konuda eğitim seminerleri düzenleyebilirler. Ayrıca düzenlenecek psiko- eğitim programları sayesinde öğrenci, öğretmen ve velilere farkındalık kazandırılması hedeflenebilir.

5.3.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler

Bu araştırma ortaokul dönemindeki ergenler ile gerçekleştirilmiştir. Ergenlik dönemi özellikleri ve yaş gruplarına göre internet kullanımı değişkenlik gösterdiğinden lise dönemi öğrencileri ile benzer çalışmalar yapılabilir. Literatür incelendiğinde

anonim internet kullanımı ile ilgili kişilerin yaşantıları hakkında kapsamlı araştırmaların eksikliği söz konusudur. Özellikle bu konu ile ilgili çalışmaların nitel olarak yapılmasının daha ayrıntılı bilgiye ulaşabilmek açısından daha verimli olacağı düşünülmektedir.

Yaş grubu düşünüldüğünde ortaokul öğrencilerinin kendilerini ifade etme noktasında sıkıntı yaşadığı söylenebilir. Bu nedenle ortaokul öğrencileri ile nitel çalışma yapacak araştırmacıların kendini açmaya uygun terapötik ortam oluşturmaları önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acun, R. (2011). Her dem yeniden doğmak: online sosyal ağlar ve kimlik. *Milli Folklor*, 12(89), 66-77.
- Akyürek, F. (2002). *Aile sağlığı*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Yayın No: 1375. Eskişehir.
- Akyüz, H. İ., Samsa, Y. ve Numanoğlu, G. (2009). Öğrencilerin internet kullanımına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi Ankara ili Mamak ilçesi örneği. 3. *Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Antony, M.M. and Swinson, R.P. (2000). *The shyness and social anxiety workbook*. Usa: New harbinger publications, inc.
- Arkonaç, S. (2006). *Sosyal psikoloji. (Genişletilmiş 3.baskı)*. İstanbul Alfa Yayınevi.
- Atak, H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3, 163-213.
- Auty, S. and Elliott, R. (1998). Fashion involvement, self-monitoring and the meaning of brands. *Journal of Product and Brand Management*, 7, 109-121.
- Balcı, A. (2013). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem A.
- Bargh, J.A., McKenna, K.Y. and Fitzsimons, G.M. (2002). Can you see the real me? Activation and expression of the “true self” on the internet. [Çevrimiçi sürüm]. *Journal of Social Issues*, 58(1), 33-48.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, DEUHFED 2016, 9(1), 23-28, <http://www.deuhyoedergi.org/>
- Bayhan, P. ve Işıtan, S. (2010). Ergenlik döneminde ilişkiler: Akran ve romantik ilişkilere genel bakış. *Aile ve Toplum*, 5 (20), 33-44.
- Bayraktar F. (2007). Olumlu ergen gelişiminde ebeveyn/akran ilişkilerinin önemi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14 (3): 157-166.
- Berson, I. R. and Berson, M. J. (2003). Digital literacy for cybersafety, digital awareness, and media literacy. *Social Education*, 67(3), 164-168.
- Boyd, D. M. and Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), article 11.

- Bozkur, B. and Gündoğdu, M. (2017). Ergenlerde utangaçlık, kendini gizleme ve sosyal medya tutumları ilişkisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (37), 147-159.
- Canbek, G. ve Sağıroğlu, Ş. (2007). Çocukların ve gençlerin bilgisayar ve internet güvenliği. [Çevrimiçi sürüm]. *Politeknik Dergisi*, 10, 33–39.
- Caplan, S.E. (2002). Problematic internet use and psychosocial well-being: Development of a theory-based cognitive–behavioral measurement instrument. [Çevrimiçi sürüm]. *Computers in Human Behavior*, 18, 553–575.
- Caplan, S.E. (2002). Problematic internet use and psychosocial well-being: Development of a theory-based cognitive–behavioral measurement instrument. [Çevrimiçi sürüm]. *Computers in Human Behavior*, 18, 553–575.
- Carducci, B.J., Hutzel, K., Morrison, E. and Weyer, C.Y. (2001). Social fobia and social anxiety as components of shyness. *The Annual Meeting of American Psychological Association*. 24-28.
- Ceyhan, A. A. (2011). Ergenlerin problemli internet kullanım düzeylerinin yordayıcıları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 18(2), 85-94.
- Ceyhan, E. (2008). Ergen ruh sağlığı açısından bir risk faktörü: İnternet bağımlılığı. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(2), 109-116.
- Cömert, I.T. ve Kayıran, S. M. (2010). Çocuk ve ergenlerde internet kullanımı. *Çocuk Dergisi*, 10(4), 166-170.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri, beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (Çev: M. Bütün. ve S. Demir) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çankaya, B. (2007). *Lise I. ve II. sınıf öğrencilerinin algılanan benlik saygısının bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelen, F. K., Çelik, A., ve Seferoğlu, S. S. (2011). Çocukların internet kullanımları ve onları bekleyen çevrim-içi riskler. *XIII. Akademik Bilişim Konferansı (AB11) Bildirileri*, Malatya: İnönü Üniversitesi, 645-652.
- Çetin, A. B. ve Ceyhan, A. A. (2015). Ergenlerin internette kimlik denemeleri ve problemli internet kullanım davranışları. *Addicta: The Turkish Journal on Addiction*, 1 (2), 5-46.

- Çetin, A.B. (2014). *Ergenlerin internet ve problemli internet kullanım davranışlarının bazı psiko-sosyal özellikler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çetinkaya, M. (2013). *İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Darity, W. and Goldsmith, A. H. (1993). Unemployment, social psychology, and unemployment hysteresis. *Journal of Post Keynesian Economics*, 16(1), 55-71.
- Demir, E. (2006). *Birey ve aile yaşamına ilişkin konularda internet kullanımının etkisinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Derman O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. adolesan sağlığı. II. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi. İstanbul. No: 63 9-21.
- Dinçel, E. (2006). *Ergenlik dönemi gelişimsel ödevler ve psikolojik problemler*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş: Nitel, nicel ve eleştirel kuram metodolojileri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ellis, W. E. and Zarbatany, L. (2007). Explaining friendship formation and friendship stability: the role of children's and friends' aggression and victimization. *Merrill-Palmer Quarterly*. 53, 79-104.
- Eriş, Y. ve Ekiz, F. E. (2013). Ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki ve kişisel değişkenlerin etkileri. *Turkish Studies*, 8(6), 179-193.
- Esen, E. (2010). *Ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psiko-sosyal değişkenlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gençer, L. S. (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinin internet bağımlılık durumlarının internet kullanım profilleri ve demografik özelliklere göre farklılıklarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Gönenli, G. ve Hürmeriç, P. (2012). *Sosyal medya: Bir alan çalışması olarak facebook kullanımı*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Greenfield, P. and Yan, Z. (2006). Children, adolescents, and the internet: A new field of inquiry in developmental psychology. *Developmental Psychology*, 42(3), 391-394.
- Grix, J. (2010). *The foundations of research*. London: Palgrave Macmillan
- Grotevant, H. D. (1998). Adolescent development in family contexts. In W. Damon & N. Eisenberg (Ed.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (pp. 1097-1149). Hoboken, NJ, US: John Wiley & Sons Inc.
- Gül, S.K. ve Güneş, İ.D. (2009). Ergenlik dönemi sorunları ve şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 79-101.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M.B. ve Taşğın, S. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hair, E.C., Jager, J. and Garret, S. (2002). Helping teens develop healthy social skills and relationships: what the research shows about navigating adolescence. *Child Trends Research Brief*.
- Houser, J. (2015). Nursing research: reading, using, and creating evidence. (3rd ed.). Burlington: Jones ve Bartlett Learning.
- Huffaker, D. (2006). Teen Blogs exposed: The private lives of teens made public. *Presented at the American Association for the Advancement of Science (AAAS) in St. Louis, MO*, 16-19.
- Ito, M., Horst, H., Bittanti, M., Boyd, D., Herr-Stephenson, B. and Lange, P.G. (2008). *Living and learning with new media: Summary of findings from the digital youth project*. Chicago, Illinois: The MacArthur Foundation.
- İçel, K. ve Ünver, Y. (2005). *Kitle haberleşme hukuku* (6. baskı). İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Joinson, A. N. (2001). Self-disclosure in computer-mediated communication: The role of self-awareness and visual anonymity. *European Journal of Social Psychology*, 31(2), 177-192.
- Karaca, M. (2007). *Sosyolojik bir olgu olarak internet gençliği: Elazığ örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Karaduman, S. (2010). Modernizmden postmodernizme kimliğin yapısal dönüşümü. *Journal of Yaşar University*. 17(5) 2886-2899.
- Kelleci, M. (2008). İnternet, cep telefonu, bilgisayar oyunlarının çocuk ve gençlerin ruh sağlığına etkileri. [Çevrimiçi sürüm]. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 7(3), 253-256.
- Klahr, D. and MacWhinney, B. (1998). Information processing. In W. Damon ., D. Kuhn, ve R. S. Siegler (Editörler), *Handbook of child psychology: Vol. 2: Cognition, perception & language*. (s.631-678). New York: Wiley.
- Kowalski, R. M. and Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41, 22–30.
- Kraut, R., Mukhopadhyay, T., Szczypula, J., Kiesler, S. and Scherlis, W. (1998). Communication and information: Alternative uses of the Internet in households. *In Proceedings of the CHI*. 98, 368-383
- Kubey, R. W., Lavin, M. J. and Barrows, J. R. (2001). Internet use and collegiate academic performance decrements: Early findings. *Journal of Communication*, 51(2), 366-382.
- Kulaksızoglu, A. (2007). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Kürkçüoğlu, B. Ü. (2010). 0-6 yaş arası çocukların temel gelişimsel özellikleri: Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. İ. H. Diken (Editör), *Erken çocukluk eğitimi içinde*, Ankara: Pegem Yayınları.
- Larrain M.E., Zegers, B. and Alejandro, T. (2007). Do adolescents compromise their identity when chatting on the internet? *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*. 4, 91-109.
- Lee, S. (2009). *Problematic internet use among college students: An exploratory survey research study*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. The University of Texas at Austin.
- Lincoln Y. S. and Guba, E. G. (1985), *Naturalistic Inquiry*, California: SAGE Publication
- Livingstone, S. (2002). Children's use of the internet: Reflections on the emerging research agenda. [Çevrimiçi sürüm]. *New Media & Society*, 5 (2), 147-166.
- Maczewski, M. (2002). Exploring Identities Through the Internet: Youth Experiences Online. *Child and Youth Care Forum*. 31(2), 111-129.

- Marshall, C. and Rossman, G. B. (2014). Designing qualitative research. New York: Sage
- McKenna K.Y.A., Green, A.S. and Gleason, M.E.J. (2002). Relationship formation on the internet: What's the big attraction? [Çevrimiçi sürüm]. *Journal of Social issues*, 58(1), 9-31.
- McKenna, K.Y.A. and Bargh J.A. (2000). Plan 9 from cyberspace: The implications of the internet for personality and social psychology. [Çevrimiçi sürüm]. *Personality and Social Psychology Review*. 4(1), 57–75.
- Merriam, S. B. (2013). Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber. (Çev. Editörü: S. Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Morahan-Martin, J. and Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological internet use among college students. [Çevrimiçi sürüm]. *Computers in Human Behavior*, 16, 13-29.
- Morgan, D. L. and Morgan, R. K. (2008). *Single-case research methods for the behavioral and health sciences*. SAGE Publications.
- Morsünbül, Ü. ve Çok, F. (2013). Kimlik gelişiminde yeni bir boyut: Seçeneklerin saplantılı araştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5, 232-244.
- Muslu, G.K. ve Bolışık, B. (2009). Çocuk ve gençlerde internet kullanımı. [Çevrimiçi sürüm]. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(5), 445-450.
- Nie, N.H. and Erbring, L. (2000). Internet and society. *Stanford Institute for the Quantitative Study of Society*, 3, 14-19.
- Onwuegbuzie, A. J. and Collins, K. M. (2007). A typology of mixed methods sampling designs in social science research. *The Qualitative Report*, 12(2), 281-316.
- Orhan, F. ve Akkoyunlu, B. (2004). İlköğretim öğrencilerinin internet kullanımları üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 26, 107-116.
- Owen, D. and Davidson, J., “Hubris Syndrome: An acquired personality disorder? A study of US Presidents and UK Prime Ministers over the last 100 years”, *Brain: A Journal of Neurology*, 2010, 132, 5: 1396-1406.
- Palme, J. (2002). Anonymity on the Internet. Stockholm University
- Patton, M. Q. (2005). Qualitative research. New York: John Wiley & Sons, Ltd.

- Patton, M. Q., (2014). *Qualitative research & evaluation methods integrating theory and practice (Fourth Edition)*. Sage Publications. Thousand Oaks, CA. Retrieved from.
- Pavlicek, A. (2005). Anonymity on the internet and its influence on the communication process. *Charles University Faculty of Social Sciences Institute of Communication Studies and Journalism*
- Pawlak, C. (2002). Correlates of internet use and addiction in adolescents. Dissertation Abstracts International Section A: Humanities & Social Sciences, 63(5-A), 1727.
- Pekel Uludağı, N. ve Sayıl, M. (2013). Suça karışmış ergenlerde problem ve olumlu sosyal davranışların, ergenin, annenin ve arkadaşın özellikleriyle ilişkileri bağlamında incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 28 (71), 57-69.
- Qian, H. and Scott, C.R. (2007). Anonymity and self- disclosure on weblogs. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 12: 1428-1451.
- Reicher, S.D., Spears, R. and Postmes, T. (1995). A social identity model of deindividuation phenomena. *European Review of Social Psychology*. 6, 161-198.
- Santrock, L. (2012). *Ergenlik*. (Çev: D. M. Siyez). Ankara: Nobel Yayıncılık
- Schouten, A. P., Valkenburg, P. M., and Peter, J. (2007). Precursors and underlying processes of adolescents' online self-disclosure: Testing an "Internet-Attribute-Perception" model. *Media Psychology*. 10, 292-315
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *100. Yıl Üni. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7. (1), 1-19.
- Stahl, C. and Fritz, N. (2002). Internet safety: adolescents' self-report. *J Adolesc Health*. 31, 7-10
- Subrahmanyam, K. and Greenfield, P. (2008). Online communication and adolescent relationships. [Çevrimiçi sürüm]. *The Future Of Children*, 18(1), 119-146.
- Subrahmanyam, K., Greenfield, P.M. and Tynes, B. (2004) Constructing sexuality and identity in an online teen chat room. [Çevrimiçi sürüm]. *Applied Developmental Psychology*, 25, 651-666.
- Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(3), 321-326.
- Şahin D. ve Güvenç, G. (1996). Ergenlerde aile algısı ve benlik algısı. *Türk Psikoloji Dergisi*. 11, (38): 22-34.

- Taylan, H. ve Işık, M. (2015). Sakarya’da ortaokul ve lise öğrencilerinin internet bağımlılığı. *International Periodical For The Languages, Literature ve History of Turkish or Turkic*. 10(6), 855- 874.
- Temel, Z. F. ve Aksoy, B.A. (2001). *Ergen ve gelişimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Tsai, C.C. ve Lin, S.S.J. (2003). Internet addiction of adolescents in Taiwan: An interview study. [Çevrimiçi sürüm]. *CyberPsychology & Behavior*, 6(6), 649-652.
- Tuncer, M. (2011). Ergen gelecek beklentileri ölçeğinin türkçeye uyarlanması. *Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 6(3), 1265-1275.
- Tuncer, N. (2001). İnternet: çocuklar ve yasalar. [Çevrimiçi sürüm]. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 15(4), 427-35.
- Turkle, S. (1995). *Life on the screen: Identity in the age of Internet*. New York: Simon & Schuster.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TUİK] (2017). Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanımı araştırması. <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24862> adresinden 16 Haziran 2017 tarihinde edinilmiştir.
- Tynes, B. M. (2007). Role taking in online "classrooms": What adolescents are learning about race and ethnicity. *Developmental Psychology*, 43(6), 1312-1320.
- Ulusoy, D., Özcan, D., N. ve Görgün-Baran, A. (2005). Ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ve ergen problemleri: Ankara İli Örneği, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (3), 367-386.
- Walther, J. B. (1996). Computer-mediated communication: Impersonal, interpersonal, and hyperpersonal interaction. *Communication Research*, 23, 3–43.
- Yalçın, N. (2006). İnterneti doğru kullanıyor muyuz? internet bağımlısı mıyız? çocuklarımız ve gençlerimiz risk altında mı? 9-11 Şubat Pamukkale Üniversitesi Bilgi Teknolojileri Kongresi IV Akademik Bilişim 2006 Bildiriler Kitabı, Denizli: Pamukkale Ünivrsitesi, s.585-588.
- Yang, S.C. and Tung, C.J. (2007). Comparison of internet addicts and non-addicts in Taiwanese high school. [Çevrimiçi sürüm]. *Comput Human Behav*, 23, 79-96.
- Yavuzer, H. (2005). *Çocuk psikolojisi* (27. Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (6. baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Young, K.S. (2004). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. [Çevrimiçi sürüm]. *American Behavioral Scientist*, 48(4), sayfa
- Yörükoğlu, A. (1996). Çocuk ruh sağlığı. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yücel, N. (2009). *Ergenlerin akran ilişkileri ve yalnızlık düzeylerinde evde internet kullanımının etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Zegers, B. and Larrain, M. E. (2002). El impacto de internet en la definición de la identidad. *Juvenil: una Revisión. Psykhe*, 11 (1), 203-216.

ARAŞTIRMAYA GÖNÜLLÜ KATILIM VELİ İZİN FORMU (EK-2)

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde yüksek lisans eğitimi almaktayım. Eğitimin bir parçası olarak “Kimliğini Gizleyerek Sosyal Paylaşım Sitelerini Kullanan Ortaokul Öğrencilerinin Psikolojik Yaşantılarının İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezini ortaokul öğrencileri üzerinde yürütmeyi planlıyorum. Bu amaçla ortaokul öğrencileri arasında tesadüfi olarak 30 öğrenciyle görüşme yapmayı planlıyorum. Tez çalışması için yapılacak görüşmelerin temel amacı sosyal paylaşım sitelerini kullanan öğrencilerin kullanım amaçlarına yönelik sosyal ve kişisel faktörleri incelemektir. Yapılacak olan bireysel görüşme yaklaşık olarak 30 dakika olacaktır. Görüşme okul yönetiminin bilgisi dahilinde olup öğrencinin okulunda yapılacaktır. Görüşme ses kayıt cihazı aracılığıyla kaydedilecektir. Ses kayıtları yalnızca çalışmayı gerçekleştirecek olan araştırmacı ve tez danışmanı tarafından dinlenecektir. Ses kayıtlarının gizliliği korunacak ve bu formda ifade edilen amaçlar dışında kesinlikle kullanılmayacaktır. Yapılan görüşmeler incelendikten sonra ses kaydı imha edilecektir. Öğrencinin kimlik bilgileri (İsim ve T.C Kimlik No) alınmayacak ve çalışmanın hiçbir aşamasında kullanılmayacaktır. Öğrencinin internet kullanımı ile ilgili verdiği bilgiler kimseyle paylaşılmayacaktır. Sorulacak olan sorularda öğrenciler ile ilgili özel sorular bulunmamaktadır. Görüşmeye katılmakta öğrenciler özgürdür. Öğrenci görüşme esnasında sorulardan ya da herhangi bir şeyden rahatsız olduğunda uygulamayı yarıda bırakmakta serbesttir.

..../..../2017

Araştırmacı

Danışman

Alper AKBAYRAK

Yrd. Doç. Dr. Ramazan AKDOĞAN

A.Ü. Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik
Danışmanlık Anabilim Dalı
Telefon:

A.Ü. Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik
Danışmanlık Anabilim Dalı
Telefon:

Velisi olduğunuz öğrencinin araştırmaya katılmasını istiyorsanız lütfen aşağıdaki bölümdeki alana adınızı-soyadınızı yazarak, imzalayınız. Araştırmaya Gönüllü Katılım Veli İzin Formu’nu okudum. Velisi olduğum öğrencinin araştırmaya gönüllü olarak katılmasını ve verdiği bilgilerin bilimsel yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Velinin adı soyadı:

İmza:

VERİ TOPLAMA ARACI (EK-3)

Sosyal Paylaşım Sitelerinin Kimlik Gizleyerek Kullanımı Üzerine Yapılan Araştırmada

Kullanılacak Öğrenci Görüşme Soruları

1. İnternet kullanımı ile ilgili neler söylemek istersin?
2. İnternet kullanımı ile ilgili ne tarz kanallar kullanıyorsun? Açıklar mısın?
3. İnternet ortamında kimliğini gizleme ile ilgili ne söyleyebilirsin?
4. İnternette görünür olmakla ilgili neler düşünüyorsun?
5. Anonim olarak iletişim kurmak ile görünür olarak iletişim kurmak arasında bir fark var mı?
6. İnternette kimliğini gizleyerek iletişim kurduğunda aldığın tepkiler hakkında ne düşünürsün?
7. Anonim olarak iletişim kurmanı sağlayan internet ortamlarına devam edip etmeme ile ilgili ne düşünüyorsun?
8. İnternette anonim olarak soru sormak konusunda ne düşünüyorsun?

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU (EK-4)

Lütfen aşağıdakilerden kendi durumunuza en uygun olana çarpı (X) koyunuz ve yazınız.		
1. Cinsiyetiniz? ( ) Kız ( ) Erkek		
2. Sınıfınız?		
3. Yaşınız?		
4. Anne-Babanız: ( ) Birlikte ( ) Ayrı ( ) Anne hayatta değil ( ) Baba hayatta değil		
5. Annenizin öğrenim durumu? ( ) Okuryazar değil ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Yüksekokul ( ) Üniversite		
6. Babanızın öğrenim durumu? ( ) Okuryazar değil ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Yüksekokul ( ) Üniversite		
7. Anneniz çalışıyor mu? ( ) Evet ( ) Hayır Annenizin mesleği?		
8. Babanız çalışıyor mu? ( ) Evet ( ) Hayır Babanızın mesleği?		
9. Günde ortalama kaç saat internet kullanıyorsunuz? (Lütfen rakamla yazınız):		
10. En çok kullandığınız sosyal paylaşım siteleri nelerdir?		